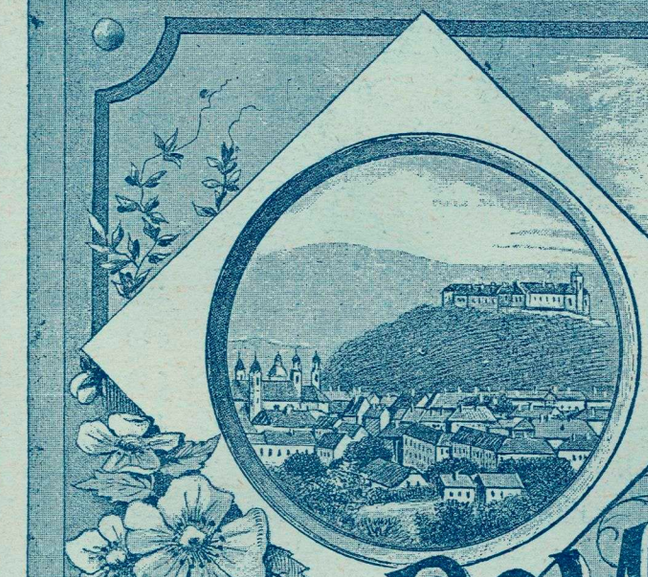

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 10. LETO V.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. OKTOBRA 1892.

TISEK
‚KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina X. zvezka.

Stran

1. **Jurij Šubic.** *Spisal I.* 433
2. **Na rázpotju.** *Zložil A. C. Slavin* 438
3. **Diabolus vagabundus.** (Peklenšček Potepenšček.) Kratkočasnica — Po narodnih pripovedkah *spisal Anton Hribar* 439
4. **Zmota in povrat.** Povest. — *Spisal Iv. Š.* 440
5. **Materino pismo.** *Zložil M. O.* 460
6. **Očetova tajnost.** Povest. — *Spisal Slavoljub Dobrávec* . . . 461
7. **O Sibilah.** Studija. — *Spisal dr. Josip Lésar* 467
8. **Ilirstvo pa Slovenci.** Književno-povestniška črtica. — *Spisal Andrej Fékonja* 470
9. **Angelj varih novomašniku.** *Zložil Fr. Krek* 474
10. **Slovstvo** 475

A. **Slovensko.** Junaki. *Spisal Franc Hubad.* — Zemljepis za meščanske šole in višje razrede ljudskih šol. *Spisal Fr. Orožen.* — Življenje in delovanje rajnega gospoda Martina Skubica. *Opisal dr. Jožef Lésar.* — Stara božja pot Marije Device v nebo vzete. *Spisal Anton Lesjak.* — Peter Prostak. *Spisal Fr. Hoffmann.* — Kako vzgaja usoda. — Bog pomaga. — Kar Bog stori, vse prav stori. — Občni zemljevid Kranjske. — B. **Hrvaško.** Cesarizam i bizantinstvo. — Knjige »Matice Hrvatske za leto 1891. Plutarhovi izabrani životopisi. *Preveo Stjepan Senc.* — Sinda. *Spjevao Božidar Kukuljerič Sakcinski.* — Grof Paližna. *Napisao Stjepan Miletić.* — C. **Češko.** Jindřich Urban. *Spisal Fr. Ruth.* — Sirotám přibramskim. — Náš Domov.

11. **Razne stvari** 480

Naše slike. — Popravek in dostavek. — Znameniti grobovi. — Narodno blago.

Slike.

1. **Galileo Galilei.** V spomin 250letnice njegove smrti 433
2. **Portret Jurija Šubica,** kakor se je sam narisal 436
3. **Jurij Šubic na mrtvaškem odru.** (Po fotografiji) 437
4. **Jurij Šubic pri vojaški pošti v Bosni.** (Po fotografiji) . . . 449
5. **Deklice z Madagaskarja.** (Po fotografiji) 457
6. **Pogled na Budišin od zahoda** 465
7. **Ladije v aleksandrijski luki.** (Po fotografiji Al. Beer-a) . . 472
8. **Mehemet-Alijev trg v Aleksandriji.** (Po fotografiji Al. Beer-a) 473

Pri upravništvu se še dobita: Letnik II. za 2 gld., letnik IV. za 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vezan II. letnik 3 gld. 20 kr., IV. letnik 4 gld 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

Jurij Šubic.

(*Spisal* **I.**)

(Konec.)

Prihodnje leto (1886.) je dobil naročilo od gospoda župnika farne cerkve Št. Jakopske v Ljubljani, da okrasi strop tega lepo popravljenega svetišča. Dotične črtice je napravil v Parizu, potem pa se je hitro in vstrajno poprijel dela. V kratkem času je zvršil štiri monumentalne fresco-slike na stropu in se pokazal tudi v tej tehniki mojstra. Poleg tega dela je napravil v Ljubljani razne portrete, n. pr. dr. Tavčarja in soprogo njegovo, portret malega dečka in sliko umršega sina dr. Globočnika. Meseca marca l. 1886. je Jurij zopet ostavil Ljubljano ter odrinil nazaj v Pariz, kjer ga je čakalo naročilo, da posname slovečo Munkacsyjevo sliko »Umirajoči Mozart«. V Parizu je vedno delal tudi za domača naročila. Napravil je — čas nam ni natančneje znan — križev pot za farni cerkvi v Tržiču in v Horjulu, potem za župnijski dvorec horjulski mojstersko podobo dobrotnika te fare, gospoda kanonika Zamejca. V Parizu je tudi zvršil

Galileo Galilei.
V spomin 250letnice njegove smrti.

svoje ilustracije za cesarjeviča Rudolfa knjigo: »Oesterreich-Ungarn in Wort und Bild«. Za Štajersko je napravil štiri velike risarije, med njimi deklico na ročnem mlinu (žrmlje?), ki je po oceni dunajskih listov brezdvombeno izmed najlepših slik v imenovanem delu sploh. Za Kranjsko je narisal 10 velikih listov in dva okraska (vignette). Tudi pri zvezku za Goriško je sodeloval in zvršil dve sliki. Leta 1888. je slikal Jurij v Parizu »Marijino obiskovanje« za cerkev na Rožniku pri Ljubljani. Dné 2. junija je pisal materi: »Zdrav sem bil ves čas in delal mnogo, kar sem zopet tukaj. Sedaj delam za Tržič in oltarno sliko na Rožnik. Presbiterij na Rožniku bom slikal še-le drugo leto, ko bodo postavili oltar. — Čez kaka dva meseca pridem domov in mislim letos v Poljanah ostati, ne pa v Ljubljani, tako da bomo vedno skupaj. Tudi Janez, mislim, pride kmalu.« In dné 25. julija: »Ostal bom najmanj še dva meseca tukaj, da dogotovim delo v Tržič. Te dni odpošljem oltarno sliko za na Rožnik. Drugo leto pa, ko bom tam slikal, bodete Vi pri meni ves čas; kaj ne, draga mati? Jaz se že naprej veselim; gotovo bode prijetnejše, kakor v mestu samem. Novic od zadnjič ni posebnih. Vreme je ves čas slabo, dež imamo dan za dnevom. Jaz sem vedno zdrav po navadi.« Kolorit te oltarne slike na Rožniku je izboren, kompozicija tako ljubka in risanje tako pravilno, da smemo to podobo prištevati med znamenitosti ljubljanskega mesta.

Ko je dospel v Ljubljano, slikal je zopet nekaj portretov in tri oltarne slike za farno cerkev v Osilnici, predstavljajoče Marijo Pomagaj z Brezja, sveta Kozma in Damijana in svete Tri Kralje. Spomladi leta 1889. je vnovič zapuščal domovino, zapuščal za vselej. Šel je zopet v Pariz. Od tu je pisal bratu Tinetu (31. okt.): »Na zadnji dopis sem Ti obljubil, da bom kmalu obširneje pisal, ker si lahko mislim, da bi radi zvedeli kaj o meni čez toliko časa. — Evo, tu izpolnjujem obljubo! Pri Munkacsy-u sem delo popustil pred enim mesecem, — mož je bil preveč trd za novce. Meni se pa tudi ni ljubilo tlake delati mu. Saj posla imam tako še, in doma pri sebi je prijetnejše. Oviral me je mnogo, da Ti prej nisem pisal, direktor Spatz, kateri je skoraj cele tri tedne stanoval pri meni. Stalo me je to mnogo novcev in ves čas sem moral biti ž njim skupaj, tako, da mi je prav dobrodejno odleglo, ko je odpotoval. Za danes naj toliko zadostuje. Zdrav sem in dela dosti. Pišite mi zopet kmalu, kako je Vam doma.«

V Parizu je tudi dovršil po naročilu bavarske vlade razne slike, katerih ni bil dodelal njegov rajni brat Janez v Kaiserslauternu. Kmalu pa je jel bolehati. Hripa (influenca) se ga je bila poprijela in oslabele so mu oči tako, da ni mogel precèj dolgo delati. Sam piše bratu Tinetu dné 10. januvarja l. 1890. tako-le: »Iz mojega pisma, katero se je srečalo s Tvojim, razvideli ste doma, da nisem več bolan in da Vam ni treba biti v skrbeh zaradi tega. Sploh nisem imel drugega kakor precèj hudo influenco, da sem ostal čez 14 dnij v postelji in nisem čez mesec dnij mogel nič delati. Tukaj v Parizu je namreč ta bolezen precèj huda in neizrečeno razširjena; prav pogostoma tudi ljudje umrjó zaradi nje. Bolnih je pa vse polno, tako po šolah, vojašnicah, na pošti, v velikih prodajalnicah itd., kakor v najbogatejših družinah. — No, jaz mislim, da sem jo prestal. — Drugo je pa vse po navadi. Dodelujem več slik: za gosp. Hribarja ono sliko sv. Cirila in Metoda,

sliko za v Celje, za v Ljubljano imam napraviti dve mali oltarni sliki, par portretov itd. — veliko posla — malo plačila! — Domov — upam — pridem meseca maja, če prej ne. To leto bodem vendar izkusil slikati na Rožniku, ako se zopet kaj ne zmede. — Za cesarjevičevo delo sem že zdavnaj dogotovil; z vsemi risarijami so bili zeló zadovoljni, tudi »Kopfleiste« so sprejeli, ko sem jim jo nazaj poslal.«

Dva meseca pozneje piše zopet (dné 16. marca): »Ne vem, s kakimi besedami bi Ti izrazil veselje, da si zopet ozdravel. Hvala Bogu! Jaz sem prebíl nekoliko dnij v neizrečenih skrbeh zaradi Tebe. Ko bi mi bilo mogoče, gotovo bi bil takoj odpotoval domov. Sedaj pa sem vesel, da se je vse izteklo srečno. Saj je že nepopisljivo žalostna izguba dragega brata Janeza. Mene ne zapusti niti za trenutek žalostni spomin nanj Slučajno sem to leto skoro vedno brez druščine, tako da se nikdar ne morem iznebiti misli na dobrega brata. — Niti z delom se ne morem motiti, ker sem vedno še v enakem položaju, kakor sem Ti pisal pred nekimi tedni. Ne brati, ne delati še ne morem, bolne oči se le počasi boljšajo. — Trebalo bo morebiti še nekaj mesecev, da popolnoma okrevam. Prehladil sem se namreč Bog vé kdaj, in zaradi tega je zbolela kri — in to se mi je naleglo na oči. Bolečin nimam sicer, ali vidim slabo, pišem le z največjo silo. — Hvala Bogu, da sem za časa šel k izvrstnemu zdravniku dr. pl. Wecker-ju, drugače bi bil izgubil skoraj gotovo vid in dobil pozneje vodenico; tako pa upam, da v kratkem popolnoma ozdravim. Kako se dolgočasim v tem položaju, to si lahko misliš! — Sicer pa mi je po navadi; bolje bi se mi seveda godilo, če bi mogel izgotoviti kaj naročil, pa kaj, ko se ne dá s silo nič pomagati! Domov pridem zaradi bolezni skoro gotovo malo pozneje, vendar ne veliko; rajši bodem delo s saboj pripeljal, kakor da bi čez poletje ostajal tukaj. — Ta mesec se je tukaj pričel z mrazom in snegom; zadnje dni je bilo toplo in lepo spomladansko vreme do danes, sedaj se pa zopet pripravlja za dež, — vendar času primerno lepo vreme.«

Polagoma se mu je zdravje povračalo. Dné 3. maja piše bratu: »Tebi in vsem našim srčno hvalo za ljubezniva voščila k mojemu godu! Bog živi in ohrani tudi Vas vse, vesele in srečne še mnogo let! Meni je sedaj dosti bolje in začel sem delati kakor po navadi pri popolnem zdravju. Hiteti bom moral, da se prej otresem starih naročil, ki so mi zaostala zaradi moje bolezni. Drugi mesec bom skoro gotovo šel za par tednov na Nemško, blizu Lipskega (Leipziga) k nekemu znancu izgotovit malo naročilo. Plača ni posebna, a zanima me, da pri tej priliki nekoliko spoznam Nemško. Kraj je čisto poleg Lipskega in od tam ne daleč Berolin, kar si bom z veseljem ogledal. Od tam pa domov! — Prvega majnika je bilo tu vse mirno, kakor povsod, dasiravno je bilo vse v strahu prej, kaj se bo vse ta dan zgodilo.« — Dné 5. julija piše bratu: »Čudno se Ti bo zdelo, da toliko časa nič ne zveste o meni. Vedno sem odlašal po stari navadi, nekoliko sem pa res tudi v stiski s časom. Hitim namreč z ostalimi deli, katerih se mi je nakopičilo premnogo. Na Nemško ravno iz tega vzroka nisem mogel iti. 20. t. m. — ali kaj — mislim slednjič vendar odpotovati proti domu. — Sedaj upam, da ne bo nikakih zaprek več Najprvo seveda pridem za par dnij domov, potem pa na Rožnik. — Zdravje moje je vedno tako — tako; upam, da pač doma

okrevam popolnoma. Dobri zrak in mleko — to vse mi bo dobro délo. — Potoval bom skoraj gotovo skozi Monakovo. Sedaj sem še vedno neizrečeno priden, dasiravno nepopisljivo pusto vreme daje človeku malo veselja do dela. Dolgo časa že tukaj nismo videli solnca, vedno dežuje in skoraj prav mraz je, da zimska suknja ne škoduje; — kratko: najpustejše vreme, kar si ga človek more misliti.«

Po dolgem naporu je torej bolezen toliko zmagal, da je zopet delal. Tedaj je ustvaril sliko »Sv. Ciril in Metod« za farno cerkev v Cerkljah. Na tej podobi je dal sv. Cirilu poteze svojega lastnega, moškolepega obličja; morebiti je slutil, da se s tem za veke poslavlja od domovine. Za cerkev pri Božjem Grobu pod Ljubljano je napravil »Sv. Štefana« — obe sliki stojita na vrhuncu njegovega znanja in se odlikujeta po vseh vrlinah njegovega čopiča.

Portret Jurija Šubica, kakor se je sam narisal.

Meseca avgusta istega leta odpotuje k nekemu znancu — milijonarju, da mu okrasi nekoliko dvoran v gradu Raschwitz-u pri Lipskem. Pogoji so bili sijajni, življenje prijetno in dela za dolgo časa. Ves vesel je šel iz Pariza na pot, upajoč, da na deželi popolnoma prežene nasledke hudobne hripe. Dné 24. avgusta je pisal iz Raschwitz-a materi: »Mislim, da ste prejeli pismo iz Kolina in že veste, da sem odpotoval iz Pariza.

Dva dni sem že tukaj na gradu Raschwitz-u. Ta kraj je dobro uro hoda oddaljen od mesta Lipskega ali »Lipč-a«. Ime je slovansko, ker so že pred tisoč leti bivali tukaj samo Slovani. Z železnico je do tje sedem minut. Lipsko je zeló lepo in zdravo mesto, ravno tako je tu zunaj mesta, kjer sedaj bivam. Velika ravnina z lepimi gozdi, bogato zemljo in z vedno svežim zrakom! V gradu stanujem čisto sam, — gospodar grajščak ima drug grad dobre pol ure od tukaj, kjer tudi stanuje, če ni v Lipskem. Zvezo pa imam z upravnikovo družino, ki ima svoja posestva zadaj za gradom, z električnim zvoncem, oni mi tudi preskrbljujejo hrano. Lep vrt okoli grada in cela okolica bode pač ugodno uplivala na moje zdravje. Sploh mi tu vse zeló ugaja. — Posestnik grada, ki je moj osebni prijatelj, prijazen je neizrečeno in dober; — sploh so ljudje tukaj dobrega značaja. Plačo imam na mesec precèj dobro in delam, kolikor se mi ljubi; dela pa bo za več mesecev: kratko, res prave počitnice so za-me tukaj. Žal mi je, da sem toliko beračil in pisaril za na Rožnik in hotel pustiti to delo tukaj, in to samo zaradi doma! — Saj bodem potem lahko Vas obiskal.« Bil je sicer še vedno nekoliko bolehen, bolj nego je hotel pripoznati, vendar je bil dobre volje. Poln humorja piše dné 6. septembra po noči prijatelju v loškem dijalektu, karajoč ga, da mu ničesar ne poroča iz domovine: »Aj tu kejšna menira? Parjatu mpa žlahta si, pa ne daš neč vidt' od sebe? mpa ke še viš, da sem vos hin. Prov vse bolizen imam, take, k' ris kej zdaje — tu b' me glidu, ke s'm tulk dol vziv! No, pa marbet se'm le še popravu. — Pozdrav vse, mpa dober se imei — tui kilu Jorca«.

To je bilo njegovo zadnje pismo sploh; oddal ga ni več na pošto. Dné 8. septembra je šel v Lipsko k slovečemu zdravniku - specijalistu poprašat za svèt. Ta mu je dejal brezobzirno: »Vi ste izgubljeni, za Vaše življenje nisem porok par mesecev.« Ves prestrašen se je vrnil v svoj hotel »Deutsches Haus«, kjer je bilo zbranih več znancev umetnikov. Sedli so h kosilu, a ni mu dišala nobena jed. Ob 3. uri ga je zadela srčna kap. Šel je še sam v svojo sobo v drugo nadstropje, kjer so poskusili zdravniki vse svoje znanje, a zastonj. Ob pol petih popoldne je prijemši svete zakramente mirno zaspal. — Lipski zdravnik dr. W. Grosse je bil do zadnjega izdiha pri njem, on mu je zatisnil oči. Po zgorej navedenem pismu, ki je ležalo v njegovi spalnici v gradu Raschwitz-u, zvedeli so za naslov njegovih domačih, in 9. septembra ob 8. uri zjutraj je dobil pisatelj teh vrstic prvi telegram o njegovi smrti. Prevzeti je moral žalostno nalogo, da sporoči ubogi materi o nesreči, ki je zadela njo, a ž njo tudi vso domovino.

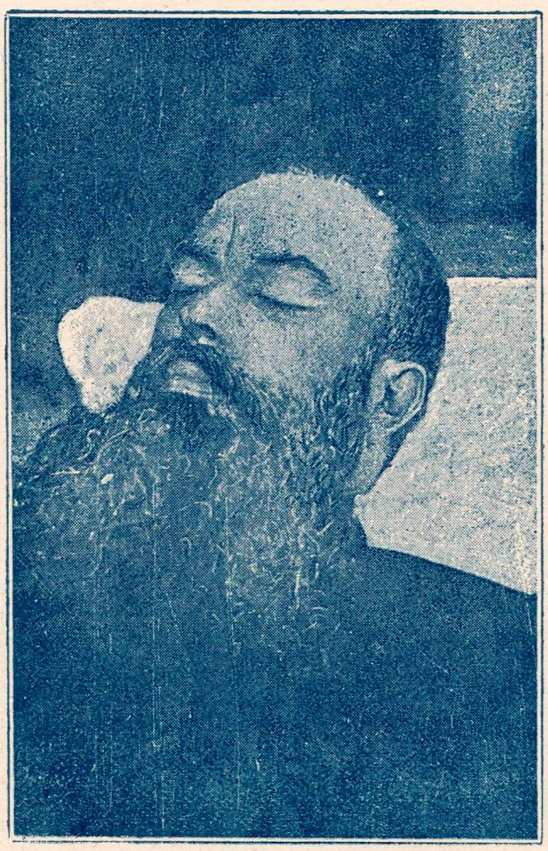

Jurij Šubic na mrtvaškem odru.
(Po fotografiji.)

Truplo rajnega umetnika so prenesli iz hôtela v bolnico, kjer je čakalo do 17. septembra, da je dospel najmlajši brat k pogrebu. Ko so glavo fotografovali in vlili v gips, vzdignili so truplo ob 11. uri omenjenega dné in je peljali na pokopališče. Na poti izven mesta ga je spremljal jeden sam pogrebec — brat njegov Lojze.

Zdravniško poročilo pravi, da je bil neposredni vzrok smrti kronična vnetica srčne mišice (Myocarditis cronica). Zaradi nje je srce otrpnelo; otrpnenje je trajalo dve uri in je bilo združeno z jako težkim dihanjem. Zdravniki so nadalje sodili, da je bolezen pognala že v Bosni prve kali, kar umevamo lahko, če mislimo na dolge poti in drugo trpljenje naših vojakov.

Sedaj torej počiva na južnem pokopališču mesta Lipskega, daleč proč od domovine, katero je ljubil iz vsega srca, iz vse svoje duše! Ni se mu izpolnila želja, katero je tolikrat izražal, da bi ležal v zemlji domači.

Jurij Šubic je bil prava umetniška narava. Bil je brezskrben in lahkoživ, plemenitega srca in zlatega značaja. Požrtvovalen in radodaren do skrajne meje, ni si nabral posvetnega blaga, umrl je brez imovine. Ker je bil vnet za vse lepo in dobro, pridobil si ga lahko za vzore človeštva in za umetnost, kateri je bil posvetil svoje življenje. Poleg velike nadarjenosti se je odlikoval z železno vstrajnostjo in čudovito pridnostjo. S trdno voljo si je pridobil obširno znanje v vedi in umetnosti. Komponoval je

navidezno brez težav, rekel bi, igraje. Obliko človeškega telesa je poznal do zadnje poteze; zato je risal tako pravilno in ob jednem elegantno. Za barve mu je bil dan izboren čut; razne slikarske tehnike je imel popolnoma v oblasti in delal je neverjetno hitro, kadar mu je bil duh voljan in razpoložen. V družbi je bil ljubezniv tovariš, nesebičen prijatelj in vedno dobre volje. Ni torej čudno, da so mu te lastnosti, združene z lepo moško vnanjostjo, pridobile povsodi sočutja, znancev in prijateljev.

A dalje, kakor spomin na osebne njegove vrline, trajala bodo njegova dela. Ž njimi si je postavil v zgodovini svojega roda spomenik, ki bode še poznim vnukom pričal in pravil o možu, ki je bil najgenijalnejši umetnik, kar jih je rodila mati slovenska.

Zemljica tuja, ne bodi mu težka! Počivaj v miru!

Na rázpotju.

1.

Stisnem naj še rôko zdaj z rokó ti,
Z Bogom, dragi! lóčita se póti!
Ti po stezi tej, po cesti jaz,
Kamor srca žene me ukaz!

V jutra sómraku trepeče dòl še,
Žalostno visé nad reko ólše,
V mèglo je zavita naša vas —
Ceste le belí po polju pas.

Duše moje, glej, podoba živa,
V novo dêžel pot se ji odkriva,
Resnega življenja trudna pot,
Po tej poti moram jaz odtód.

Z Bogom, dol, ti sanj mladostnih slika,
Z Bogom, sanje! — zòr čez dol svetlika,
Luč se širi, širi se raván,
Z Bogom, dragi! — Bog daj lep nam dan!

2.

V grmovju se že kos oglaša,
Zòr smeji se izmed vej —
Šúmi, šúmi, reka naša,
Po dolini in naprej!

Tudi jaz zdaj grem iz kraja,
Iz doline, dalje proč,
Tje, kjer Tibere napaja
Zemljo žejno vodotòč.

Vračajo v té dole znane
Hladne tvoje se vodé,
Če pa jaz v lepé poljane
Vrnem zopet se, kdo vé?

Šúmi, šúmi, reka naša,
Po dolini in naprej!
Kdo po meni neki vpraša,
Svet cvetèl bo i poslej!

3.

Prišlà mi je podoba,
Da sem kot vir,
Ki z gôre tam ga izpod róba
V nižave žene tir.

Bilà je sama zmóta,
To dôbro vem —
Brez čutja vir hití na pota,
A dano je ljudém.

4.

Z gôre gledaš dôli
Cérkvica
In hladiš ločitve bôli
Srca mojega.

Kvišku kažeš duši
Na nebó,
Kjer ljubezni več ne ruši
Rázhod in slovó!

A. C. Slavin.

Diabolus vagabundus.

(Peklenšček Potepenšček.)

(*Kratkočasnica. — Po narodnih pripovedkah spisal* ***Anton Hribar.***)

VIII.

Kdo vse naštel bi in podal,
Kaj vrag počel je in prešaril;
Ves svet bi bukev ne prebral,
Ko spisal bi, kar je slepari,
Zapeljeval, lagal, rotil,
Razprečil mreže, spet jih zvil,
In koliko pregreh zapisal,
In koliko nerad jih zbrisal.
Iz kraja v kraj, povsod je šel,
Po prostih hišah, po kavarnah;
Iskal novakov za pekel
Po gradih je in po pisarnah.
A zviti naši so ljudjé,
Povsod, povsod ga prevaré.
Zato obupno zveže mreže
In proti peklu jo ureže . . .
Kako vsprejel ga bo vladar?
Kako mu bode ‚šaržo‘ znižal!
»Kako se bom«, dé škrat slepar,
»Zdaj Luciferju jaz približal?
Kar sem jih vpisal v protokol
Na tisoč tristo osem pol,
Vsi ti iz mrež so se izvili,
In mene bebca preslepili . . . «
Škrat gleda v tla: »Oh, oh, kaj bo!«
Kar čuje glas se sem po cesti:
»»Nič! kaj bi tam majàl z glavó!
Saj pač pri pravi si zavesti,
Kaj tarnaš tu takó na glas?
Hajd z mano, če ti dolg je čas!
Financar sem, grem gledat v selo,
Če se godi, kar bi ne smelo.««
»Pa grem«, veli nazaj mu škrat,
»Zakaj ne šel bi v tvoji družbi?
Gospode take imam rad,
Ki so v odlični kaki službi.« —
In gresta lagoma naprej;
Kar pravi škrat: »Poglej, poglej,
Kmet orje njivo tam-le dôli,
In kliče, da bi jaz vzel vôli!«
»»Ne, ne, ti škrat! To ni zares;
Saj vidiš, kmet se trudi, muči;
Če se jezi, uide vmes,
Kar govor slabo mu zaključi;
A tega, kar si slišal ti,
Kmet tega nikdar mislil ni.«« —
Idoč naprej pri prvi hiši
Škrat spet postane, nekaj sliši:
‚Naj vrag te vzame koj s sebój,
Ti zlobna, lena, klada gnila!
Dobila boš jih še nocój,
Da boš se malo spokorila!‘
»Financar moder se mi zdiš,
Naj vzamem ženo? Kaj veliš?«
»»Le pusti jo, še mož je noče,
In kaj pač tebi v peklu hoče?
Če mož se jadi, kolne vmes,
In če ji batine nadeva,
Ne misli, da hudó je res:
Ljubezen staro le pogreva.
In predno gasne solnčni žar,
Se bode ljuboval ta par.««
»Naj se ljubuje, ali kara,
Za vsako smet še škrat ne mara.« —
Po selu gresta še naprej,
In glej financar nekaj spazi:
»»Ti žganje žgeš! hej tiček, hej,
No, tu je zajec na prelazi!««
‚O, da odnesel bi te vrag!‘
Financar že leti čez prag.
»Financar, kmet resnico pravi«,
De škrat, »zdaj v moji si postavi.
Če šalil tam se je orač,
Če šalo drugi je govoril,
Ki tepel ženo«, dé rogač,
»S teboj zdaj istino bom storil.«
Povije ga in omotá,
S seboj ga v pekel brž pehá.
In ko v peklenskem sta prostori,
Obstopijo ga škratov zbori.
In predno dobro se zavé,
Že sodba taka je končana:
Da več iz pekla ven ne smé,
Tako dé vragov družba zbrana:
»Tam v kotlu ti se kuhal boš,
Da od vročine puhal boš,
Oglej si zlobnež to trapilo,
Če krivdam bode zadostilo.«
Financar gleda, gré okrog,
Izvleče pismo in pravice,
Od vrha kotel zré do nog:
»»O muhaste ste vi glavice,

Ta kotel ni cementovan,
In vendar vrè tu noč in dan.
In kje plačujete vi davek?
Od kod je, škratje, ta napravek?««
Drug v druga se ozirajo,
Vprašujejo ga po pravici,
In usta vsi odpirajo,
Ko kaže pisano v desnici.
Pristopi kralj peklenski sam:
»Kdo si pa ti, povej no nam!
Stanovi vsi so v abecedi,
Si tudi ti? No, pa pogledi!«
»»Do zdaj me ni, a ako bom,
Potem pa kotle bom pečatil,
In kot drugod jednako bom
I vašo zlobnost dobro platil.
Še davek peklu bom naložil,
In vse gosposki bom zatožil.««
»Oj tega ne, le ven ga čuka,
To bila bi najhujša muka!«
Takó je klical slednji škrat,
Financar pa odšel je prosto;
Od takrat škratov ni iskat
V Slovence duš tako pogosto.
A kadar v peklu zbogaté,
Da davka več se ne zbojé:
Potem se nam pa je le bati,
Da zopet vrnejo se škrati.

Zmota in povrat.

(*Povest. — Spisal* ***Iv. Š.***)

IV.

Celi svet jeden je slepar.
Nar. pregovor.

Toliko gospôde pač še ni bilo pri nas, kar Zatišje stoji!« Tako so se čudili Zatišenci tisto leto, ko se je vrnil o svetem Jakopu Poličarjev Vid v svojo rojstveno vas. »Človeka je kar sram, ko te povsodi srečujejo ti gosposki ljudje; preoblačiti se ne moreš, ves umazan in raztrgan se pa tudi nerad kažeš, da ti štejejo zaplate po kolenih in komolcih. Toda reci, kar kdo hočeš, najbolj zal je pa vendar Poličarjev doktor. Oni Nemec ima sicer mestno ukrojeno obleko, pa vse opleta po njem. Na Vidu je pa vse kakor ulito. In kako vam je zrastel! Nič manj ga ni, ko njegovega starega. Podoben mu je pa kakor jajce jajcu — ves njegov sin je.«

Niso napačno sodili o Vidu njegovi rojaki. Šestindvajsetič je godoval tisto leto o sv. Vidu ter bil zal mlad mož. Bil je srednje rasti, ne tako majhen, da bi bil neznaten, a tudi ne tako velik, da bi bil neokreten. Na moškem licu mu je bila zrastla črna brada, katera se je kaj dobro prilegala gostim lasem in jasnim očem taiste barve. Vsa njegova vnanjost je bila prikupljiva, in kretanje je pričalo o trdnem zdravju, tako, da je bila čisto umestna trditev Čudinovega Šimna, ki je pravil, da bode rabil Vid zdravilstvo za druge, ne pa za-se.

To poletje je dovršil zadnje izkušnje ter bil izučen doktor vsega zdravilstva. Prav zaradi zadnjih odločilnih izkušenj tudi ni bil prišel nič na velikonočne počitnice, niti na Metino ženitovanje.

»Pozneje bodem vse nadomestil in popravil«, mislil si je ter ostal na Dunaju do poslednjih dnij. Sedaj pa je bil sklenil, da se najpoprej pošteno odpočije. Pozneje je namerjal iti za leto dnij ali kaj v Ljubljano, da bi v bolnišnici še izpopolnil svoje znanje. Sicer pa ga ni bila misel, da bi se naselil za zdravnika v mestu.

»Mestni ljudje imajo tako zdravnikov na izbiro, tam ne bodem posebno koristil trpečemu človeštvu. A na deželi, kjer bolnik lahko dvakrat umrje, predno pride zdravnik, tam želim delovati. Zaradi zaslužka se mi, hvala Bogu, ne bode treba mučiti, saj bodem že toliko dobil od očeta, da bode za potrebo.«

Podobne misli so se mu često ponavljale v glavi, kadar se je sprehajal po domačih zatiških sencah. In ko je tako premišljeval, pritrjevali so mu znanci izza mladih let: drevesa so pripogibala v vetru svoje vrhe, kakor bi kimala, cvetke pa so se sramežljivo klanjale ter ga pozdravljale. Jemal je namreč skoro sleharni dan kako zdravniško knjigo s seboj in zahajal na take kraje, kjer je vedel še iz mlada, da rastó zdravilna zelišča in cvetlice. Marljivo je nabiral tako dan za dnevom cena zdravila ter sanjal o bodočnosti. Njegov stan se mu je zdel častitljiv, vzvišen. Gorko je želel, da bi se kar najtemeljiteje naučil vsega, kar mu bode kdaj koristilo; težko je pričakoval ure, ko bode stopil v zapuščeno kočo ter lečil brezplačno revnega rojaka. Brezplačno? Ne, v duhu je videl siromaka, ki ga zahvaljuje z rosnimi očmi, ki ne vé, kako bi mu pokazal svojo hvaležnost. V takih sanjah je čul često kakor tajen šepet: »Bog plati!« In zdelo se mu je, da je tak srčen vzdih bornega kmetiča več vreden, nego zlati denarji, katere si bodo kopičili njegovi drugi po velikih mestih.

Tudi ženo si je bil namenil izbrati iz preprostega ljudstva. Čudinovi Ciliki je bil že zadnje počitnice naročil, naj ga čaka še toliko časa, da bode imel samostojno službo. Že na Dunaju je bil zvedel iz očetovega pisma, da je Ciliko snubil Repnikov Tine. Nekoliko ga je pogrela ta novica, a umiril se je brž pri naslednjih vrsticah, kjer mu je oče razkladal, da je ženinu izpodletelo in da sta z Matevžem menjala za Repnikovino. Sama Cilika pa mu ni pisala nikoli, in tudi on njej ne: nista imela take navade. Vse, kar sta zvedela drug o drugem, bili so običajni sklepni pozdravi, katere je čital in pisal Poličar. Sicer pa oče še sam ni vedel, kakšne novice prenaša, če je pripovedoval Ciliki, da mu je Vid pisal, in da še njo pozdravlja. Ravno tako se tudi ni nič čudil, kadar mu je deklica iskreno naročala, naj nikar ne izpusti v prihodnjem listu njenega pozdrava. Poličar pa je obetal, da gotovo ne bode pozabil, ker vselej dobro premisli, predno zapečati pismo. Vid in Cilika sta imela v samih pozdravih več užitka, nego njima slični mladi ljudje, ki si pišejo vsak teden po štiri strani praznih besedij.

No, sedaj sta se pa včasih kaj pomenila, saj Vidu ni bilo daleč do Čudina, in Cilika je tudi večkrat potrebovala kisa, kar je bil Miha doma, zlasti o poletenski vročini. Celó tako postrežljiva je bila, da je rada pritekla po kako merico vina namestu zemljemerčeve postrežnice. Vid pa je tudi večkrat trdil, da se lože meni s Šimnom, kakor z domačimi pivci, ki mu sicer napijajo, toda komaj čakajo, da bi jim kmalu vrnil.

»Dobro jutro, gospod Vid«, pozdravljal je lepega dné nekako ob jednajstih dopoldne Šimen Poličarjevega zdravnika, ki se je bližal proti žagi, »ravno prav prihajate. Tako sem že pogrešal kakega človeka, pa ga ni nobenega od nikoder in ga ni.«

»Kaj pa je tako nujnega? Ako ni prevelike teže, pomorem jaz; najdebelejšega hloda pa menda ne bodeva valila na žago«, govoril je Vid ter čakal odgovora.

»E, za delo ne potrebujem pomočnika; vselej se že zjutraj preskrbim za

ves dan, ko je še Miha doma. Ali veste, jaz bi se bil prej-le neznansko rad kregal, pa se nisem mogel, ker sem bil sam, he — he!«

»Šimen, Šimen, vedno si še stari; iz tvojih ust ni nikdar pridne! Če bodeš take razdiral, jel te bodem oštevati, da bo joj —.«

»Saj sem vedel, da bi se z vami lahko pričkal; no, da ste le prišli!« Take-le prazne sta govorila, vmes pa tudi resne, kakor je naneslo.

»Kakor vam pravim«, zatrjeval je malo kasneje Šimen, »one dni pred snubitvijo Ciliki kar živeti ni bilo. Kakor bi sedela na samih britvah, tako težko je čakala odločilnega trenutka. Jaz sem ji pa že naprej obetal, da se bode vse razdrlo, in se je.«

»Z Repnikovimi ste si zaradi tega menda zeló v konce. Nič ne dé! Meto že naučim, kako naj ravna — zakaj je pa moja sestra — in nikoli ne bode dolgo tega, pa bodete še dobro sosedovali, bodeš že videl.« Po kratkem premolku pa je pridejal: »Tako diši iz veže sèm, naj vendar pogledam, kaj se kuha.« Rekši je zapustil Vid Šimna ter jo krenil skozi vežne duri pred ognjišče, kjer je Cilika prestavljala piskre in polagala polena, da bi bilo prej kuhano.

»Taka si torej!« ponagajal ji je po nevažnem pomenku, ko mu ni hotela povedati, kaj bodo opoldne jedli, »taka si torej! Kako sem ti naročal lani pri odhodu, da me čakaj, dokler ne pridem pó-te: a ti se možiš v tem času, da so ti komaj ubranili. Lepe reči!« Seveda je bilo v teh na sluh karajočih besedah precèj pohvale in priznanja.

»Škoda, da res nisem vzela Tineta«, odvrnila mu je Cilika na videz zeló huda; »on bi me gotovo ne bil tako zbadal! Sicer mi pa nikar ne očitaj, da sem kaj mislila na možitev! Jaz sem se samo upirala; kar se je govorilo, delali so vse drugi.«

»No, kakor sem kupil, tako prodam«, popravljal je Vid. »A sedaj te pa bodem res kmalu potreboval, da mi bodeš kuhala kamelice in druga zdravila za bolnike.«

Tako nekako sta se pomenila ter bila oba zadovoljna. Zlasti Cilika je odslej mnogo lože prenašala težave, katere so ji kalile mladostno življenje. Mati ji je bila namreč od dné do dné bolj bolehna — dušno in telesno — ter s sitnostjo tudi hčeri ni prizanašala.

V tako majhnem kraju, kakor je Zatišje, pač ni mogoče, da bi kdo dalje časa prebival skrit in nepoznan. Ljudje sicer pridno delajo, a mimogredé marsikaj vidijo ter si marsikaj povedó. Kadar gredó zjutraj skupno na delo, ni drugače, kakor da se malo pomenijo, saj do večera ni več take prilike, razven če bi si čas ukradli ter na razpotju postali ali malo povpili čez travnike in njive. Posebno čudno bi pa bilo, ko bi kdo ne opazil novoprišlega gosposkega človeka. No, kmetovskega bi naposled še izgrešil, ker so bolj jednaki in vsakdanja prikazen.

Tudi Vid je brž o svojem prihodu zapazil Čudinova gosta ter naglo zvedel vse podrobnosti, ki so se bile o njiju raznesle med ljudi. Večkrat je tudi sam videl Klotildo v čolnu ali pri Cudinu ob oknu, toda seznanjati se ni hotel s tujko in njenim očetom, katerega je videl skoro vsak dan, ko se je zvečer vračal v Zatišje.

»Takih ljudij sem poznal po mestih dovolj; sedaj sem med narodom in onih lahko pogrešam.« Tako se je vselej naglo iznebil in otresel sitnih mislij, ki so ga naganjale, naj bi malo poskrbel za sebi dostojno družbo.

Zemljemerec in hči sta se tudi popogosto zmenila o ‚čudnem doktorju‘,

kakor sta imenovala Vida. Postrežnica je namreč Klotildi nanesla vse natančnosti o njem, kar jih je utegnila nabrati doma in po vasi. Obema ni hotelo v glavo, kako se more popolnoma olikan človek tako priljudno in preprosto baviti z nevednimi kmeti. Drugače pa jima je bil všeč. Raddreher bi bil prav rad kdaj govoril ž njim, toda Vid se mu je vedno umikal.

»Ta zdravnik bi mi šel lahko kako na roke«, pravil je ob neki priliki hčeri, ko je bila med njima ravno beseda o Vidu; »njegov oče ima denar, in, kakor se vidi, najbolj veljaven mož je v vasici. Krčmarju samemu ne morem tako dopovedati, kakor bi mu rad, ker brez tolmača ničesar ne opravim. Pa bi mi tudi težko zaupal. Če pa sina pridobim na svojo stran, katerega ima oče še za mnogo bolj učenega, kakor je res, storil bode vse, kar mu bode sin hvalil in priporočal.«

»Kakor vidim, tudi za zabavo bi bil izvrsten človek«, mislila si je Klotilda, kateri bi bilo gotovo na vso moč ljubo, ko bi pregovoril Vid v njeni družbi toliko ur, kolikor jih je pri Šimnu in Ciliki. Vendar tega ni izrekla, marveč jela očeta izpraševati, kje da se namerja ž njim sniti.

»V gostilno bodem zahajal k njegovemu očetu, pa vselej tak čas, kadar bodem prepričan, da je sin doma. Stavim, kar kdo hoče, da ga stari kmalu pokliče, ker ne bode mogel sam govoriti z menoj. Jaz bodem pa nameroma pozvedoval to in ono.« Tak je bil zemljemerčev načrt. A hči je bila menda še bolj premetena, zakaj veselo je plosknila v roko ter vzkliknila:

»Predno bode jutri toliko ura, pa ga bodeva imela v svoji sredi; prav gotovo mi ne izpodleti!«

Kaj namerja, kdaj in kje misli uresničiti svojo nakano, tega pa ni odkrila očetu. No, saj tudi ni bil tako radoveden. Uverjen je bil pa popolnoma, da bode hči prej ujela Vida v svoje mreže, kakor on z vsemi svojimi spletkami.

Drugi dan je bilo nenavadno vroče. Vida je prepodila vročina iz gozda že okoli desete ure, čeprav se običajno ni vrnil pred poldnem. Doma je pričel čediti in razločevati nabrane rastline ter jih naložil skoro polno mizo. Tedaj pa priteče zemljemerčeva postrežnica vsa zasopljena in prestrašena ter prosi Vida, naj gré brž h Klotildi, češ, da jo je gad pičil.

Vid se nič ne premišlja, ampak takoj poišče na polici nekaj potrebnega orodja in zdravil ter jo urno mahne za postrežnico.

Še predno je prispel v Klotildino sobo, potrjeval mu je njen jok in klic na pomaganje, da ji je hudo.

Vid vstopi. Pri mizi sedi zemljemerčeva hči, obraz na stolovem naslanjalu, z levico pa si zakriva desno roko ter obupno vzdihuje:

»O nesrečne cvetice! Da bi vas ne bila šla trgat!«

Vid opusti vse nepotrebne in nebistvene poklone ter misleč, da je v nevarnosti dekličino življenje, brzo povpraša:

»Prosim, gospodična, pokažite mi rano in umirite se! Saj morda ni nevarno. Kmalu bode bolje.«

Klotilda mu pomolí roko in še vedno joka. Vid ogleduje roko, preiskuje, a ne more si kaj, da ne bi se glasno smejal:

»Gospodična, prazen strah! S koprivo ste se opekli; o kačjem piku ni nikakega sledú. Ti mehurčki bodo kmalu izginili, in otok bode izplahnel do jutri. Le solze si otrite in veseli bodite!« Tako tolaži tujko, ki je na videz koprnela od strahú. Le-ta tudi zares nekoliko pozabi bolečine in skoro veselo pripoveduje,

kako je šla za vrtno ograjo trgat neke nji doslej neznane cvetlice.

»Ko sem stegnila tretjič roko«, pravila je že brez solz, »zaskelí me ravno nad členkom tako silno, da ni povedati. Hitro umaknem roko, cvetlice se pa zganejo — kdo ne bi mislil, da je gad? Ali ste prepričani, gospod zdravnik, da me res ni pičila kača?«

»Zatrjujem vam«, trdil je Vid svest si svoje zdravniške modrosti; »zatrjujem vam, da so rastle med cveticami koprive. Ako želite, pa preiščiva oni nesrečni kraj.«

»Skoro si ne upam še jedenkrat na prostor, kjer sem prebila toliko strahú«, branila se je Klotilda.

»Prosim, le potrudite se z menoj, da si vsaj pozneje ne bodete krivo domišljali«, hrabril jo je zdravnik.

In res sta našla na vrtu koprive, ki so popolnoma razjasnile Klotildin strah. Opravivši svoj posel, poslovil se je Vid. Pred odhodom mu je Nemka zatrjevala svojo hvaležnost ter ga vabila, naj kdaj v goste pride, zlasti tak čas, ko je tudi njen oče doma.

Raddreher in Klotilda sta se pa zvečer tistega dné neizrečeno veselo pomenkovala. Da se je Klotilda nalašč opekla s koprivo ter se tako seznanila z Vidom, to je bil predmet njunega pogovora.

»Tako neolikan gotovo ni, da bi naju odsedaj popolnoma puščal v nemar«, dejala je hči. »Kadar bode še todi okoli iztikal, ogovorila ga bodem sama, če on mene ne bi hotel.«

»Začetek je storjen, le previdno ravnajva.« Da bi se pa Klotilda še bolj gotovo spoprijateljila z Vidom, pristavil je oče, kakor da govori sam za-se: »To bi ne bil napačen ženin«.

V kratkem je Vid dokaj izpremenil svoje dosedanje življenje. Knjigo je sicer še prenašal s seboj, a čital je malo. Sukal se je le okrog Cudina. Najpoprej je s Šimnom nekoliko pogovoril, potem je pripovedoval Ciliki kaj zanimivega in naposled je šel še h Klotildi malo v vas. Pomudil se je običajno najdalje pri Šimnu, pri Klotildi pa je najprej opravil svoj posel.

Neko nedeljo pa sta Raddreher in Vid nenavadno dolgo govorila. Šimen, ki je sklenil Vida nekaj vprašati ter ga čakal v travi pod hruško, bil bi se prav gotovo neznansko dolgočasil, da ni štel hrušk na spodnjih vejah. Vprašanje je bil že čisto pozabil, a Vida le še ni bilo.

»Kadar začnó tisti nemški dirindaj, pa ni ne konca ne kraja«, dejal je naposled ter šel gledat, kdaj bode treba kositi otavo.

»Vaši ljudje bi lahko prav brez truda obogateli«, dokazoval je tačas Raddreher Vidu, in Klotilda je poslušala; »ko bi se meni posrečilo kupiti toliko sveta, da bi zgradil pošteno žago, takoj bi se lotil tega početja. V Trstu imam znance, tje bi pošiljali deske in dobro bi jih prodajali.«

»Precèj lesa bi posekali brez škode, to je res«, odgovarjal mu je Vid. »Samo kje pa bi dobili sposobnih ljudij? Tukaj-le Čudinov Šimen je jedini, ki kaj umeva, a ta bi šel nerad od hiše, kjer je že toliko let. Tujcev klicati pa ne smete, naši ljudje bi se potem težko pridružili.«

»Ravno zato sem pa jaz sklenil, da bi kupil od vašega očeta kak prostorček, tudi delavce bi mi lahko nasvetovali. Vaš oče gotovo toliko veljajo, da bi se drugi ozirali nanje.« Tako je hvalil Raddreher — seveda ne brez namena — Vidovega očeta. Takoj pa je pristavil še nekaj bolj vabljivega. »Za vašo gostilno bi bilo pa tudi kakor nalašč. Pomislite, gospod zdravnik, koliko ljudij bi privabil promet v Zatišje! Vaš oče bi nekaj iztočil, menim jaz.«

Marsikaj je še povedal zgovorni zemljemerec in prepričeval svojega gosta, da bi bilo vsem vaščanom v korist, če bi ravnali po njegovem načrtu.

»Dobro torej, gospod Raddreher«, dejal je Vid odhajajoč, »pri očetu bodem posredoval. Tudi sam želim, da bi železnica kaj koristila naši vasi, dasi smo dosti v stran od nje.«

»Pa nas še kaj počastite s svojim obiskom«, vabila je Klotilda prijazno.

»Dokler voda brvi ne odnese, prihajal bodem vedno rad v vašo družbo«, klanjal se je Vid že po stopnicah.

»Tedaj vam pridem s čolnom naproti«, klicala je Nemka za njim.

Domov gredé je srečal Vid Šimna ter ga zvabil s seboj, češ, da mu ima razjasniti imenitne stvari in ga prositi sveta.

Pri Poličarju se je čul iz sobe glasen vrišč; gospodarji so pač zapijali tiste bore krajcarje, ki so jih utajili ženam. Niso pomislili, da bode doma ona sitnost prodajala, češ, za pijačo ima, potem se pa ne zmeni, čeprav jemo ves teden neslan sok. Najbolj glasna pa sta bila, kakor zmeraj, cerkvenik in Gorjanec.

Vid in Šimen sta torej rajši pred vežjo prisedla k prazni mizi, in Liza, najmlajša Vidova sestra, prinesla jima je nekaj malega pijače.

»Liza, reci očetu, naj venkaj pridejo; pa ti strezi v hiši«, poprosil je Vid sestro in kmalu so bili s Poličarjem v živem pomenku.

»Tisto bi zame res ne bilo slabo«, govoril je za nekaj časa zamišljeno Poličar ter si počasi gladil čelo, da je lože mislil. Vid mu je bil namreč naznanil zemljemerčevo ponudbo. »Pa tudi drugi bi si opomogli. Gorjanec tiči do grla v dolgéh, pa bi lahko prodal par sto hlodov. Repnikov Matevž bi jih tudi lahko posekal lepo število. Čudinovemu Mihi bi celó ne bilo treba hoditi drvarit tako daleč, ampak doma bi imel dovolj dela in zaslužka. Ako mi kaj prida obljubi, oni travnik pri Čudinovi meji ali pa njivo zraven mu pa res prodam.«

»Toliko si pa vsejedno izgovorite, da bode najemal samo domače delavce, ne da bi natepel kakih tujcev, kateri bi kruh odjedali domačinom«, opominjal je previdno Vid.

»Ne pedí zemlje mu ne prodajaj, Poličar«, zagrozil se je Šimen jezno. »Ali si slep, kali? Le prepusti mu svet, da si bodeš pozneje lase ruval, češ, kako sem bil nespameten! Glej, kako se tujec debelí z mojimi žulji! Les v gozdu bodete prodajali, toda — za slepo ceno. Kolikor vam bode obljubil, toliko bodete vzeli, sicer vam bode pa še nadalje rastlo drevje zastonj. Sam pa bode denar kopičil na vseh straneh. In če tudi izprva obljubi, da bodo delali tukajšnji delavci, mož-beseda ne bode; taki tujci so vsi jednaki. Sedaj te moti s pretvezo, koliko bodeš iztočil. Le potrpi, da se dobro vgnezdi! Pol leta ne bode brez lastne gostilne, tudi ne, če bi jo sezidal sredi potoka. Tebe pa še poznal ne bode, kadar se bode košatil v svoji hiši.«

»Tako hudo menda ne bode«, tolažil je Poličar pripovedovalca, ker je vendar upal, da bi ljudje precèj pili, če bi mnogo delali.

»Poličar, veš kaj?« oglasil se je vnovič Šimen. »Veš kaj? Sam zgradi žago, sam, potem bode dobro zate. Svoj les, svojo žago — trud bi ne bil zaman!«

»E, sam se pa že ne lotim kaj takega! Bog vé, kako draga je vožnja po železnici? Potem pa kupca nimam; pa naj bi ga tudi imel, ali pojdem sam z deskami? Ako me pa doma ne bode, pojde mi tukaj pod zlo; in če drugodi vse tujim in najetim ljudem izročim, delali bodo le-tam tako, da zame tudi ne bode nič

prida. — Vidiš, uprav zato pa menim, da je boljši majhen dobiček, ki si ga lahko prislužim tu doma v miru, kakor pa, da bi se pehal za negotovim«.

»Zlomek vendar, zakaj pa nosiš hlače, ko si tako boječ«, razsrdil se je zopet Šimen. »Križ božji no, če sam nečeš, združi se z Repnikovim Matevžem, skupno delajta! Ti vodi doma; Matevž pa, ki je mlad, naj gré malo po svetu! Poslušaj me, ne bodeš se kesal.«

To pa tudi Poličarju ni bilo popolnoma všeč. Dasi je bil pameten mož, imel je vendar ono napako, katero graja znani pregovor: ‚Vsak svetnik ima roke k sebi obrnjene'. Da bi kdo drugi jednako bogatel, kakor on, tega pa že ne: rajši nobeden! Lakomnost in zavist gostujeta pač kaj radi pod isto streho.

»Potlej pa pridejo prepiri in take sitnosti«, izvijal se je mož Šimnovemu siljenju. Ta pa je nejevoljen, ker nihče ni mogel ali hotel uvideti prave svoje koristi, glasno nadaljeval: »Naš Miha, — da bi že izpregledal! — ima tako lepo priliko, vse že pripravljeno: žago, les skoro doma — pa ga hudir vedno podi od doma. Jaz bi mu pa to-le povedal, toda zastonj je vsaka beseda. Saj vem, kaj bi mi rekel: ‚E, pri nas je beračija; v Valahiji tam so gozdi!' Ne razumem, kako da se ne naveliča hlapčevati, ko bi bil lahko davno že sam svoj gospodar.«

»Skoro najmodrejše je, nekoliko potrpeti«, dejal je na to Poličar. »Vse dobro premislim, potem se bode že videlo.«

»Ne prodajaj, pravim ti še jedenkrat, sicer ti bode žal«, svaril je Šimen ter odšel domov.

Vid je bil po tem pomenku v precejšnji zadregi, kaj naj odgovori Raddreherju. Šimen ga je prepričal, da zemljemerec ne začenja te stvari brez sebičnega namena, in vest mu ni dovoljevala, da bi sodeloval pri kaki stvari, ki bi škodovala njegovim rojakom. Pa bilo mu je tudi težko sporočiti zemljemercu, da je njegov oče na kratko odbil vsako pogajanje. Motila ga je vrh tega trdovratna očetova trditev, da bi bilo zanj vse jedno dobro, če bi napravil Raddreher žago.

Poskusil je torej še pri Repnikovem Matevžu ter ga nagovarjal, naj bi dajal les na Čudinovo žago.

»Kako naj kupčujem z lesom, ko sem vedno le kmetoval! Pri vsakem poslu je treba vaje in izkušnje; meni pa nedostaje obojega.« Sam pri sebi pa je mislil, da bi utegnil Čudinov Miha več zaslužiti, kakor bi on za deske skupil, dasi bi Šimen delal namestu njega.

Vid je torej pri prvi priliki tolažil Raddreherja, da bode kmalu kaj kupčije. Za sedaj pa naj počaka, da se oče odloči, kateri kos zemlje bi lože odprodal, da bi mu pozneje ne hodilo kako napak.

Tako so se slepili. Vsak je le premišljeval, kako bi bilo zanj najboljše.

V.

V gozdu ne raste drugega,
Kakor sama hojica;
Zdolaj sta počivala,
Prav lepo se menila.

Narodna.

Repnikov Tine je sedel nekdaj tiste dni doma za mizo, otepal ne majhno malico ajdovega kruha, gledal skozi okno ter izkušal biti na vso moč jezen. Samo pêto svojega kosa je odjedel, potem pa vstal in se napotil k Čudinu.

»To povem Mihi«, govoril je spotoma sam za-se. »Potlej bodemo pa malo zaorali; mene ljudje še ne poznajo.«

Tine se je bil zadnje dni nekaj izpremenil. Meta mu ni kar nič ugajala. Če je po svoji navadi včasih malo poležal pod senčnatim orehom — o velikem delu

in v najhujši vročini so tako delali vsi Repnikovi moški, odkar je Tine pomnil — pa ga je že grdo gledala. Brž je jela praviti Matevžu, da bi bilo dobro, če bi šli kaj v senožet, ker ni gotovo, kakšno bode vreme, da se po letu večkrat hitro izprevrže, in sena bi bilo vendar škoda. V takih slučajih je Matevž slušal in zaspano povabil Tineta s seboj na delo. Temu je bilo pa to seveda jako nevšečno. Nadalje je v prejšnjih časih tudi nekoliko odločeval, kdaj se bode tu kosilo, tam želo — sedaj so pa ravnali po svoji glavi, njegovo mnenje popolnoma prezirali. Sploh se mu doma ni zdelo več tako domače, odkar je gospodinjila Meta.

Take in jednake stvari so mu jele počasi presedati in iskal je pomoči. Zatekel se je k Čudinovemu Mihi. Ta ga je vedril in učil prav po svoje:

»Nikar se tako ne ženi doma za Matevža in Meto! Čemu bi si žulil roke za prazen nič? Ko bi ti vedel, kako se živi po Valahiji! Le mene poglej: kdaj si me še videl, da bi se bil trudil pri kakem težkem delu? In vendar imam dovolj denarja. Pridrvaril sem! To tebi tudi svetujem. Kadar se doli povrnem — dolgo ne bode tega — pojdi z menoj!«

Tine je polagoma res začel sanjati o tujem svetu. Kar mu ni hotelo brž v glavo — in takega je bilo marsikaj, recimo, kako bi prišel domov, če bi mati zboleli, kje bode dobil čevljarja, kadar se mu raztrgajo sedanji škornji, in podobna vprašanja —, razjasnil mu je iz lahka bistroumnejši Miha. Sčasoma sta se do dobra pobratila, in Tine je vse zaupal Mihi. Tudi ob tej priliki, ko zaradi razburjenosti ni utegnil snesti celega kosa ajdovca, razodel je prijatelju neko skrivnost.

»Danes zjutraj«, tako je pripovedoval — kajpada ne preveč živo, »posekal sem gori le v ‚srednjem delu‘ jedno smreko za žrd, ker je stara prekratka. Strašno mi je bilo vroče, ko sem jo oklestil, zato sem se zleknil ter malo počíl v resju. Ko sem se zbudil in premišljeval, ali bi jo takoj domov nesel, ali bi še malo poležal, zapazim v gozdu, kjer imate tisto mizico za gospôdo, tam-le Poličarjevega Vida s tisto Nemko. Besedice sicer nisem ujel nobene, pa bi seveda tudi nič ne razumel, ker govorita nemško, toliko pa vse jedno vem, da se ne vidita nerada.«

»Kaj je tebi mari, če ji govori malo bolj pšenično?« pretrgal mu je Miha pripoved.

»Zlomka, motilo me je, da veš! Jaz sem zvedel — ne vem, ali je tebi že znano, ali ne — da me vaša Cilika zato ni hotela, ker ji je Vid obljubil, da jo vzame. To bi bilo že prav. Ali sedaj pa moti Poličarjev to Nemko, Ciliko pa zapušča! To pa še mene jezi! Jaz bi bil pa lahko doma gospodar, ko bi se on ne bil silil okrog vas — sedaj pa . . . Toda ni vredno, da bi govoril. Če bode mene zjezil . . . «

»Kaj ne, Tine, tihe vode globoko deró. No le nekoliko počakaj, da jaz malo bolj spoznam te spletke, potem bodeva ukrenila kako modro. Ti pa bodi vesel, nikar preveč ne delaj — pred zimo pojdeva prav gotovo v Valahijo; tu pa naj počnó, kar hočejo.«

Tinetovo poročilo ni bilo ne izmišljeno, ne zlagano, zakaj te slabosti kakor nekaterih prednostij ni imel.

Vid se je bil zares precèj zapletel. Prav domač je bil že pri Raddreherjevih. Temu se pa tudi ni bilo čuditi. Zemljemerec je namreč čestokrat prišel s kakimi tovariši v Poličarjevo gostilno in prijazno pozdravljal Vidovega očeta — ogovarjati ga pač ni mogel, ker ni znal Poličarjeve in ta ne njegove govorice.

Toliko sta si pa vendar dopovedala, da sta privabila Vida med-se.

Poličarju ti gosti niso Bog znaj kako polnili mošnje, vendar mu je neizrečeno dobro délo, da jo zavijajo gosposki ljudje pod njegovo streho. Nekoliko se jih je pač vselej ustrašil, zakaj bilo je treba pregrniti mizo s prtom, kar se sicer nikoli ni godilo v njegovi krčmi. Tudi je za njimi težko pospravil veliko število kozarcev, ker so tako čudno gosposko pili.

»Polno omizje domačih pivcev pije iz jednega kozarca«, mislil si je včasih po odhodu gospôde, »pa ga dobé vsi dovolj. Tu pa postaviš, hudimana, pred vsakega poseben kozarec, potlej pa še vode naneseš, da vse skupaj nima prav nič podobe. Pri meni je treba pokušati vino, voda drugodi ne odide. — In sedí ti ta gosposka družba po dve uri pri mizi, pa ne izpije toliko, da bi bilo vredno stopinj v klet. Kruh se jim pač nekoliko odseda, zlasti od zadnjič, ko sem jim povedal, da je pri meni zastonj malica domače peke.« Tako je nazadnje običajno hudomušno pogodrnjal, a bil vse jedno vesel, kadar so prišli sami ali z Vidom.

Raddreher je vedno pričakoval, da mu bode možno naseliti se na kakem koščku Poličarjevega sveta. Vid se je že naveličal odgovarjati na vedna njegova vprašanja ter mu nekoč kar odločno rekel:

»Tam-le doli tisto njivo, kjer raste oves, prepustili vam bodo moj oče. Samo počakajte, da oves dozori.«

»Saj plačam, kar bi bilo žito vredno«, silil je ves vesel kupec. »Zidati se mi mudi, da dovršim vsaj najpotrebnejše do zime.«

»Sam sem že očetu pravil, naj ne odlašajo do žetve, ker je naš oves jako pozen, pa imajo svoje muhe. Skoda je žeti nedozorelo žito, potem nič ne zaleže. Zrno je predrobno, slama pa tudi slabejša. Če prav mi kdo povrne škodo, vendar ne gledam lahko, da bi se škoda delala.«

Tako je govoril Vid v očetovem imenu, dasi se še nikoli nista tako podrobno dogovorila. Šimna sta se namreč oba bala ter odkladala kupčijo. Vendar sta že omahovala, in zemljemerec je že jel misliti, kje bi nakupil to in ono stvar, ki se potrebuje pri zidanju.

Morda bi se utegnilo komu čudno dozdevati, zakaj se ni zemljemerec pogodil s Čudinovim Miho, saj bi bil le-ta gotovo rad kaj prodal, morda celó žago. Toda bal se je Mihe, češ, naj zvé, da me je volja zaletavati se v njegovo pravico, da mu menim delati napotje, pa me bode še iz hiše spodil. To stanovanje pa mu je bilo nad vse pripravno za sedanje razmere in bodoče načrte. Miha sam pa ni prav nič zvedel, kaj namerja njegov gostač. Raddreher si mu namreč ni upal povedati svojih mislij, Poličar in Repnikov Matevž sta molčala, ker sta mu bila nevoščljiva, Šimen pa ga je predobro poznal in mu prikrival vso stvar.

Raddreher je bil premeden mož. Dobro je vedel, da mu Poličar ni prodal še ničesar, če prav mu je Vid za gotovo obljubil. Poskrbel je torej za vez, ki bi utegnila biti sčasoma po njegovem dozdevanju tako trdna, da bi popolnoma zadoščala njegovim nameram. Vida je hotel prikleniti na Klotildo. Naročil je namreč hčeri, naj prijazno občuje ž njim, da bi se ne skujal prezgodaj. Toda to naročilo je bilo čisto nepotrebno, ker je Klotilda sama rada govorila s sosedovim zdravnikom.

Vidu pa se ni zdelo nič posebnega, da se ga je Klotilda vselej tako razveselila, kadar je prišel k nji.

Jurij Šubic pri vojaški pošti v Bosni. (Po fotografiji.)

»Sama je med tujimi ljudmi, prav naravno je, da išče druščine in zabave«, mislil si je ter jo kratkočasil, kakor je vedel in znal. Ker je rad govoril in zasukaval vsako stvar bolj na šaljivo stran, kaj čuda, da sta bila s Klotildo v kratkem dobra prijatelja.

Brez dvoma je Nemki najteže delo to, da je morala oblačiti žalno, črno obleko. Tega menda ni treba nikomur dopovedovati, da nekatere ženske ljubijo lišp. Da je bila Vidova znanka izmed onih, priznal bi vsakdo, kdor bi jo bil videl, kako je nepotrpežljivo pregledovala svoja pisana, gizdavo olepšana oblačila. Toda v njih se ni smela pokazati, dokler ni potekla običajna dôba žalovanja. Zato si je pomagala v teh zaprekah z mnogovrstnimi malenkostmi.

»Če vpletem moder trak v lase, ali če vtaknem malo cvetic med kite, nihče mi še ne more oporekati, da ne žalujem po materi«, prigovarjala si je včasih stojé pred ogledalom in se lepotila, da bi bolj ugajala Vidu. Tudi okrog vratú si je privezovala raznobarvene trakove ali robce, a pri tem delu večkrat strahoma pomislila na rajno mater.

»E, boljše zvršujem svojo otroško dolžnost, kakor druge, katere so vedno v črnih krilih, pa se nikoli ne spomnijo umrle roditeljice.« Tako se je mirila, kadar je imela le preveč živih barv na sebi.

A ne samo zaradi očetove kupčije je želela Klotilda biti všeč Vidu, marveč imela je tudi svoje posebne namene, katere je izkušala doseči z žensko bistroumnostjo in spretnostjo. Naravnost na možitev sicer ni mislila, dasi ji je včasih tudi kaj takega zašlo med njene misli, če se je spomnila Vida. V domovini svoji je bila namreč že nekoliko znana z mladeničem, kateri ni nič drugega mislil in upal, kakor da bode Klotilda kdaj njegova žena. Tudi Raddreher z rajno soprogo in Klotildo vred je pričakoval, da se utegne sčasoma res kaj takega primeriti. Toda sedaj so se stvari nekaj presukale. Zemljemerec in hči sta namreč — seveda ne skupno, ampak vsak za-se — nekako tako-le preudarjala:

»Oton (tako se je klical Klotildin izvoljenec) je sicer učitelj, zdravnik pa ne; služi pač že šeststo goldinarjev na leto, toda zdravnik dobiva mnogo več. Pomisliti je treba nadalje tudi to, da je Oton brez starišev, in kar je glavna stvar — brez imovitih starišev, Vid pa ima petičnega očeta. Tem važnim razlogom je pridejala Klotilda še jeden, ki bi ga bila morda prezrla v drugačnih okoliščinah, pa se ji je zdel vendar premisleka vreden. O Otonu so namreč trdili njegovi neprijatelji, da je vse prej, samo čeden ne; Vidu pa seveda taki opravljivci niso grdili dobrega imena. Ker je bila Klotilda miroljubno dekle, izbrala bi si bila že zaradi zadnje prednosti rajši Vida za moža, kakor Otona.

Vid kajpada vsega tega ni slutil. Iz gole prijaznosti je vodil Klotildo na sprehode ter ji razkazoval okolico.

»V smerekovih gozdih je zrak najbolj zdrav. Po stezi ob potoku je prevroče: solnce vas lahko ožgè, gospodična«, nagovarjal je nekdaj svojo sosedo ter jo vabil pod krepilno senco orjaških smerek. Morda je Klotilda umela, da se boji njen spremljevalec hudih jezikov, a njej je bilo tudi tako všeč.

»Zdravnik ste, ne utajite lahko svojega stanú«, hvalila ga je veselo.

»Saj tega tudi nečem«, opravičeval se je Vid. »Kaj mari nisem izvolil sebi primernega stanú?«

»Brez dvombe! O vaši spretnosti ne dvomim prav nič, odkar ste mi zadnjič pomogli. Ko bi bilo meni dano na izbiro, posvetila bi se tudi tej stroki.«

»Da ste doživeli tak slučaj, kakor sem ga jaz, goreli bi še bolj za zdravniško vedo.«

»Ali ste si morda poklic izbrali, ker vas je kaj posebnega vnelo za zdravništvo?«

»Tisto sicer ne! Vendar dolgo časa nisem vedel, ali bodem nosil bridko sabljo, ali kaj bode z menoj. Pozneje še le sem nekoč premišljal, da so na svetu zdravi in bolni ljudje. Zdravih ne bodem nadlegoval, ne tako, ne tako — mislil sem si — lahko mi zbolé, in nič prida bi ne dosegel; če pa pomagam bolniku na noge, veselila se bodeva oba.«

»Kaj pa oni dogodek, kateri ste omenili?« poprašala je Klotilda radovedno.

»Da, da, skoro sem pozabil, kaj sem namerjal povedati. No, saj bi ne bilo nič škode, ker se bodete dolgočasili.«

»Če predmet sam ob sebi ni zanimiv, pripovedujte mi ga kratkočasneje, le poskusite. Sicer pa veste, da radovednost marsikaj potrpi, če ni drugače.«

»Pa se mučite nekoliko, ali me pa ustavite, kadar vam bode dovolj. — Torej: Med sedmo in osmo šolo sem bil nekaj tednov na počitnicah pri sošolcu. Neko noč, dobro še vém, po velikem šmarnu je bilo, vzbudi naju zjutraj ob štirih dekla, češ, da umira France, brat mojega sošolca. Ko je namreč vstajal, ni se še dovolj videlo pod streho; padel je na zdolaj nastavljeno orodje ter se ranil z vilami na prsih. Lahko si predočujete najin strah! Koliko je revež trpel, in nihče mu ni mogel pomagati. Rana je bila sicer neznatna, toda grozno ga je zabolelo, ako se je le količkaj premaknil. ‚Umrl bodem, pošljite mi po gospoda‘, dejal je ranjenec obupno. ‚Po zdravnika tudi híti kdo, morda še ni vse izgubljeno‘, silil sem jaz. Šest ur je prebil revež v silnih bolečinah, predno je prispel zdravnik.«

»Ubožec!« izpregovorila je Klotilda sanjavo.

»In glejte, ni bilo tako hudo, kakor smo mislili; v štirinajstih dnéh je že delal na polju. — Takrat sem trdno sklenil, da bodem zdravnik, zakaj po deželi jih je mnogo premalo.«

Prispela sta do mizice v gozdu ter si sedla nasproti.

»Pač zdravite s sladkimi čustvi svoje drage, recimo, ko bi obolela sestra ali oče«, govorila je zopet Klotilda.

»Primešana je tudi bridkost! Naša veda ne ozdravlja sleharne bolezni. V takih slučajih pa tudi zdravniki upamo le od zgoraj pomoči. Bog je sicer ustvaril mnogo zdravilnih rastlin in prvin, toda nekaj jih je prikritih našim očem.«

»Potemtakem pa zdravniki varate, ker zdravite tudi neozdravljive bolnike. Na to pa še nikoli nisem mislila; ej, sedaj se mi pa vaš stan ne zdi več tako vzoren. Le pomislite, kako bi vam kak hudomušnež lahko rekel, da ljudi slepite! Kaj porečete na to, gospod Vid?«

»Tisto pa ne, da bi nam kdo podtikal kako podlo namero! Ako tolažimo bolnike, katerim zdravja ne moremo povrniti, ravnamo čisto pošteno. Zakaj že sama nada močno poživi človeka; poleg tega so znana za vsako bolezen vsaj polajševalna zdravila, s katerimi zdravniki pomagamo, kolikor moremo. — Toda to so predolgočasne stvari, poglejte rajši, kako se lepo vidi na našo vas!«

»Pa nalašč nečem, zato ker že mižé vem, kakšna je.«

»Le šalite se, le, da vas bodo zares jele oči boleti. No, pa to bi mi bilo všeč, imel bi vsaj kakega bolnika. Toda tako hitro ne bi opravil, kakor sem oni dan pri neki gospodični, katero je gad pičil. Menda veste, katero mislim?«

»Poredněž, vi se lahko norčujete, jaz sem pa trpela in bila v strahu, da ne bodem nikoli pozabila onega dné.«

Še marsikaj sta govorila Vid in Klotilda, a bile so bolj zasebne stvari, in težko je verjeti, da bi se jima prikupil, kdor bi raznašal njune pomenke. Vrh tega je neki pripoved bolj zanimiva, ako pisatelj nekatere stvari zamolči, ker si jih bralec lahko sam dopolni.

Skoro zmerom sta tičala odslej skupaj naša znanca, ker sta imela oba preveč časa, kakor so si ljudje razlagali. Samo ob nedeljah je hodil Vid sam k sveti maši, ker Klotilda ni hotela v katoliško cerkev. Vera ga je še najbolj ločila od nje. Drugače se je pa čudil njeni vsestranski izobraženosti in duhovitosti. V prejšnjih časih sicer ni posebno cenil učenih žensk. Sčasoma pa so mu Raddreher in njegovi prijatelji vcepili misli, ki se niso popolnoma zlagale z nekdanjim njegovim mišljenjem. Povedali so mu — ne na vsa usta, ampak polagoma in varno pa zvito, kakor pač možje, ki znajo —, da človek njegovega stanú potrebuje olikane žene, ki ga razume in se lahko pokaže v vsaki družbi. Kje so zviteži izvohali, da se Vid rad méni s Ciliko, ni znano. Najbrž je bila to Klotildina ali postrežničina zasluga.

Kakor noben človek ne sovraži prócej tega, kar je prej ljubil, tako se tudi Vid ni takoj sprijaznil z novim ukom.

»Kar sem že zdavnaj dobro premislil, to izvestno tudi še danes ni drugače. — Toda nekaj je le res, kar trdé tukajšnji znanci. Človek ni prav nikoli brez dvomov, a odločil se bodem — toda čemu? Kar sem vedno namerjal in čislal, gojil bodem še za naprej. Vendar —.« Nejasno mu je bilo v glavi, in iskal je svetlobe.

Posledica takih prememb v njegovem notranjem življenju se je kmalu pokazala tudi na zunaj. Vid je bil nekako zbegan in sam v sebi razdrt. V knjigah je iskal razvedrila in leka, a bil je ves raztresen. Zdravniška veda ga je pač močno zanimala, pa odgovarjal ji je s pesnikom:

Čudno res godi se z menoj,
Ves sem nekako izpremenjen:
Človek nedavno vesel, iskren,
Žijem razdrt zdaj sam seboj.

Ljubil umetelnost prej, učenost,
Knjige sem, liste prašne bral,
Temu slovo zdaj sem poslu dal,
Nična zdi se mi knjige modrost.

Tudi Cilika je opazila, da je Vid zeló raztresen, kadar se pogovarjata; tudi se ji je čudno dozdevalo, da rad prihaja k hiši takrat, ko je ona z doma. Vendar ni mislila nič hudega. Pač pa bi ji bilo ljubše, da ne bi bival tako pogosto pri Klotildi. Ker pa ni imela časa sanjariti, in ker je bila Klotilda Nemka, ni se mučila z mislimi, katere bi bile vznemirjale marsikatero njenih vrstnic.

»Kako sem neumna in čudna«, pokarala se je vselej, kadar ji je nekaj nagajalo, da bi jo utegnila Nemka izpodriniti, »kako sem vendar čudna! Kaj pa hoče z luteranko? Naj jo kratkočasi, da ji ne bode dolgčas, saj nima druge zabave.« Nedolžna in neizkušena deklica je sodila po sebi vse druge.

Šimen pa ni bil nič vesel tega prijateljstva.

»Uboga Cilika«, mislil si je, a povedal ji ni nič, »še jokala bodeš!« — Vida se je skoro ogibal. Nekega večera — že v mraku — je prišel Vid iz prvega nadstropja od Klotilde, ki je bila nekaj nemških domačink na citre igrala in pela.

»Malo bodem podrezal«, namenil se je ob tej priliki Šimen. »Rad bi se prepričal, ali sta si s to Radrgarjevo hčerjo — tako je prekrstil slovenskim ustom

trdo besedo Raddreher — ali sta si kaj dobra ali ne!« Ko je torej čutil Vida, zapel je nalašč:

Te šmentane citre
Tak' milo pojó,
So mene zmotile —

»Vedno si vesel, ker v jedno mer prepevaš«, ustavil je Vid pevca.

»Včasih tudi jezen pojem«, odrezal se je le-ta. Jezilo ga je, ker se Vid ni zmenil za pomen pesmi.

»Nocoj ti menda zadovoljnost navdihuje pesem?«

»Ravno sedaj me nekaj draži.«

»Kaj pa je hudega?«

»Morda vam kdaj povem, če bodem še bolj razkačen.«

»Takoj mi razodeni svojo skrivnost.«

Toda Šimen je bil ta večer svojeglaven. Nič ni povedal, kaj ga jezi, samo pozneje, ko je prišla Cilika k njima, zapel je na lahno dve vrstici neke narodne:

Jaz bom pa točila
Grenke, velike solze.

Ravno ta čas, ko so bili pred Čudinovo vežjo Cilika, Vid in Šimen, stikal je Repnikov Tine nekaj po grmovju ob brvi, koder je običajno Vid hodil domov.

»Če si prav zdravnik in ne vém, kaj še vse, pa bodeš vse jedno moker. Dve motiš, vzel pa morda ne bodeš nobene, kakor tudi jaz ne. Saj mi ni nič mari, naj lazi todi, ali tam, samo Cilika se mi smili, če me prav ni hotela.« Tako je govoril v mislih ter slabo brv še slabeje podprl, da bi vendar prav gotovo vsakdo padel v vodo, kdor bi šel čez njo.

»Zlomka no, počakal bodem tu, da vidim, kako bode kobacal. Naposled je tudi dobro, če bi nepridiprav morda gagal, da ga izvlečem iz vodé: smrti ni zaslužil.« Po tem usmiljenem pomisleku se je zleknil za bližnje grmovje ter potrpežljivo čakal, kdaj se bode približal Vid. Luna je že zadovoljno zrla na počivajočega Tineta, a Vida le ni bilo. Pa čakalec ni nevoljno godrnjal, ampak prav brezskrbno — zaspal.

Ni preteklo četrt ure, pa ga prebudi glasno rentačenje in kletev nekoga, ki je kobacal po vodi. Tine se vzbudi in hitro zavé svoje dolžnosti:

»No, le zapomni si, kdaj si bredel vodo! To je zaradi tega, ker naše — —«, Tako pričné vpiti škodoželjno, misleč, da je Vid v potoku.

»Ti nepremišljenost nepremišljena, ki bi kmalu podrobil poštenemu človeku kolena«, razjezi se Miha, zakaj ta je kolovratil proti Poličarju ter se ujel v past, ki je bila nastavljena Vidu. »Če si že tukaj, čemu se mi pa ne oglasiš? Saj si menda videl, da sem golorok, oni škric pa je vedno v suknji! Saj pravim no, in pa še rečem, brž bi te vrgel v vodo, če bi kaj pomagalo.«

»Prijatelj, tebe bi bil opomnil, če bi bil vedel, da si ti. Pa si tako po mačje prišel, da te nisem čisto nič slišal; no seveda majhno sem zadremal, potlej pa človek res ne čuje vsake stopinje.«

»Ti si pa pameten, da se ti kar čudim!« govori Miha že precej potolažen. »Čemu ti je bilo treba še oštevati namišljenega Vida? Pomisli, če bi bil on, pa bi se bil izdal! Vsaj molčal bi bil. — No, ker si se pa že lotil, dajva in še jedenkrat nastaviva: morda se ujame drugič pravi tiček. Kakor se mi dozdeva, mudi se Poličarjev še pri nas; vendar bode v kratkem tu, podvizajva se! Da bi se le še bolj otolkel, kakor sem se jaz; no, pa če jih dobi toliko po kolenih, bolelo ga bode že teden dnij ali pa še dalje.«

Toda zaman sta čakala Miha in Tine. Vid jo je bil mahnil slučajno po daljšem potu domov. Sredi Zatišja je bil namreč tudi prehod čez potok. Trije neobsekani

hlodi so bili položeni čez vodo, ki je bila tamkaj ozka. Kdor ni bil vajen take brvi, ni rad hodil čez njo; a Vid kot domačin ni bil v zadregi. Ko jo je primahal mimo Mihe in Tineta na nasprotnem bregu ter jo urno zavil domov, popravila sta zopet brv, pa šla spat.

»Človek ga čaka in čaka, pa ga ni«, pritoževal se je Tine.

»Kaj bodeš ti; ali moja kolena!« zavračal je Miha tovariša.

»Saj se bodeš po noči pozdravil, lahko noč!«

»Hudirja no, saj sem tudi ves premočen; dobro spi!«

VI.

Debele kapljajo solzé
Kakor vinske jagode.
Narodna.

Bilo je tri dni pozneje ob osmih zjutraj. Že ves čas od zadnjega večera je deževalo.

»One črno-sive megle zopet niso nič prida, preveč vrši po njih! Bog nas varuj hude ure«, dejala je plašno Repnica ter se prekrižala, izgovarjajoč pobožno: »Bog in sveti križ božji«, zakaj zabliskalo se je, da ji je kar vid jemalo. Z Nežo sta namreč stopili na podni prag, kjer sta ravnali rž, Matevž in Tine sta bila odnesla polno vrečo v kaščo, Meta pa je bila odšla k Poličarju z dvema izposojenima rešetoma.

Cerkvenik je jel zvoniti megli, a oblakov ni mogel razpoditi. Samo toliko je neki ubranil, da toče ni bilo. Ko se je pa usul gost dež, popustil je zvonjenje ter šel k Poličarju vedrit.

»Ti luteranci so menda krivi, da je konec pasjih dnij tako hud. Poglejte skozi okno, kakšen naliv je! Kakor bi se bil oblak utrgal!« pravil je Poličarjevim.

»Psa se gledata v pratiki«, odgovarjal mu je Poličar. »Saj še dolgo ni bilo sile; mislil sem že, da so se pratikarji letos nekoliko zmotili. Toda danes se bode menda nekaj zneslo. Da bi le toče ne bilo, sam dež ne bode škodoval; k večjemu, če detelja malo poleže; pa bode že vstala.«

Tako so se menili pod streho, zunaj pa je dež lil, da se je kar kadilo. Cerkveniku je bilo že dolgčas, ker ni imel več pri sebi, kakor desetico, in rad bi jo bil že domov popihal, kjer ni imel toliko kozarcev nastavljenih, da bi ga tako v oči bodli, kakor oni v Poličarjevi omari. Toda ni se izpreletelo. Vse dopoldne je deževalo in popoldne še ni jenjalo. Potok je rastel ter valil debelo kamenje po strugi. Brv in hlode je odneslo že ob jednastih, in cerkvenik še k cerkvi ni mogel, da bi zvonil poldne.

»Cerkvenik, ogrni mojo jopico pa še kako vrečo vrzi povrhu in pojdi z menoj, greva tje doli na travnik, če bi voda kaj čez breg udarila, da ji ubraniva.« S temi besedami je povabil Poličar cerkvenika na delo in dež. Ker je pa vedel, da ga ponudba nič kaj ne mika, velel je brž Rezi:

»Skoči urno po merico vina, da ne bode zeblo cerkvenika, če bi ga preveč dež napral.«

Kmalu sta stopala pod velikim rdečim dežnikom vsak z jedno motiko na rami proti Poličarjevemu travniku tik potoka, kjer je voda silila že v škodo. Dom pa sta varovala Liza in Vid, katerega je sestra komaj preprosila, da je prišel iz svoje sobice, kjer je prebil vse dopoldne pri knjigah. Samo jo je bilo skoro strah, ker je bila taka reč zunaj. Toda Vid je bil redkobeseden in nekam zamišljen.

Najhujšo preglavico pa je delal naliv Repnikovim. Kakih trideset korakov nad hišo se je zajezila struga z nanesenim

vejevjem, in rjava voda se je valila na vrt in okoli poslopja. V kratkem je bilo za pol pedi visoko peska in blata, koder je prej rastla trava. Komaj sta nametala Matevž in Tine toliko smerečja in hlodov, da je voda zopet poskusila teči po svoji strugi. Drvila je seboj izruvano drevje ter vnovič zaprla pot ob Čudinovem jezu. Tam je sicer varoval Šimen, in tudi Miha je nekoliko pomagal, toda pri jezu je težko odstraniti kako napotje, ker je voda globoka in pod jezom zeló deroča. Jez je sicer trdovratno kljuboval valovom, zakaj bil je sila trden. Žaga in mlin sta bila kmalu polna vode. Ker sta bila razven podzidja vsa lesena, zaškripalo je hipoma in streha se je nagnila, ko je voda izpodnesla podstavo. Šimen je komaj odskočil, da ga ni udarilo podirajoče se tramovje. Rešiti ni bilo mogoče skoro ničesar; le nekaj orodja in par vreč moke je otel Šimen, Miha pa je čemerno gledaje metal deske v vodo, češ, naj brž vse odnese, da se ne bode tako močno uprla ob hišni zid. In res bi bila hiša v veliki nevarnosti, da se ni k sreči jel rušiti jez. V jedno mer je pritekala silnejša voda ter zasula s prodom na obeh bregovih, zlasti ob ovinkih, mnogo polja in travnikov. Tudi Klotildinemu čolnu ni prizanesla. Jelšo, na katero je bil privezan, izruvali so divjajoči valovi ter jo popustili s čolnom vred med turšico na Repnikovi njivi.

Klotilda, ki še svoj živi dan ni doživela takega naliva, bila je v groznem strahu. Izpod strehe si ni upala, dasi se je vsa tresla ter menila, da se bode sedaj sedaj podrlo njeno stanovanje. Očeta seveda ni bilo doma, sama postrežnica pa je ni mogla utolažiti. No, Cilika je bila pogumnejša — kajpada, ker je pri vodi odrastla — in po veži pospravljala, da bi kalna voda, ki je že čez prag silila, ne odnesla in omazala najpotrebnejših stvarij. Na tihem pa je večkrat vzdihnila, naj bi sv. Nikolaj odvrnil večjo nesrečo.

Čudinka je vse dopoldne mirno sedela ob oknu ter ne meneč se za dež hladnokrvno zrla v motno valovje. Toda popoldne, ko je zapazila Repnikove, da so zavrnili vodo proti njenemu domu, in ko se je podrla žaga, jela se je hudovati:

»Hudobni škodoželjneži! Nalašč napeljujejo vodo semkaj. Da bi mogla vsaj iz hiše!« Toda kmalu se ji je zmedlo, ker je jeza preveč razdražila njene bolne možgane; čudne stvari je govorila, grozila in molila, kakor jo je prijelo.

Na večer se je nebo nagloma ujasnilo; solnce je nenavadno prijazno posijalo ter — dejal bi zvedavo — cenilo škodo, katero je bila naredila povoden. Zdelo se je, kakor da hoče še pred nočjo posušiti solze, ki bodo porosile marsikatero lice v Zatišju.

Še le drugi dan se je voda toliko utekla, da je mogel cerkvenik domov. Ker so vsi Zatišenci le potok gradili, zvonil ni tačas nihče, in tudi ura v zvoniku se je iztekla.

»Potem naj pa še kdaj kdo godrnja, kadar pobiram biro«, govoril je mož samozavestno, »češ, saj bi brez tebe tudi opravili! Le poglejte, nobeden ne skrbi za cerkev, če jaz ne.«

Čudinovemu Mihi pa je mahoma šinila v glavo posebna misel, ko je ogledoval razdejanje na svojem posestvu. Predno bi si bil kdo mislil, dozorel je v njem sklep, kateri je vse iznenadil.

»Preveč truda bi me stalo, predno bi si zopet uredil vse po starem. Pa že prej je bilo doma pusto, no, sedaj mi je vse jedno, ali imam tak dom, ali ne. Naj popravlja, kogar veseli, jaz se ne pritaknem nobene stvari.« Tako si je mislil, opoldne pa je povedal sestri

in Šimnu, ki sta ga izpraševala, kdaj in kako se meni lotiti popravljanja, da bode domačijo prodal.

»Lesa imaš dovolj, kamenje je blizu, do zime prav lahko zopet tekó kolesa. Čemu bi prodajal dom? Kam pa pojdeš na stara leta, ali če kaj obolíš? ‚Ljubo doma, kdor ga ima', pravi že star pregovor«, prepričeval ga je Šimen. »Saj je Poličarju in Repniku pa drugim tudi veliko zasulo; na polju jim je gotovo več škode, kakor tebi, in vendar nobenemu še na misel ne pride, da bi zato prodajal.«

»Jaz pa bodem«, odvrnil je Miha trmoglavo.

Šimen ga je dobro poznal, da mu dóma ni mari, ter bil uverjen, da bode vresničil svojo trditev.

»Pač ne pomisliš, kaj delaš. A verjemi mi, da te bode še kdaj prijelo hrepenenje po domu, pa ga ne bodeš imel. Premisli si in izbij si te nespametne misli!« Toda Miha se ni dal premakniti.

»‚Vsak po svoje, dejal je tisti, ki je s svedrom kravo drl' — jaz bodem pa tudi ravnal po svoji pameti. Saj ne bodem nikomur škodoval, sam pa nikoli ne bodem tožil, če bi mi bilo tudi kaj sile.«

Prihodnjo nedeljo pa je bilo klicano pred župnijsko cerkvijo, da bode popoldne Čudinov Miha v Zatišju prostovoljno prodajal hišo in zemljišče.

»Kogar veseli kupčija in ima kaj denarja, pridi ob petih k Poličarju«, dostavil je klicar že stopajoč s svojega vzvišenega prostora.

»Poglej, iz domače hiše me bodeš pregnal«, očitala je ljubeznivo Cilika tisto nedeljo bratu ter ga izkušala poslednjič odvrniti od njegovega početja. »Saj bi lahko gospodaril, čemu je treba tebi in meni po svetu? Mati imajo sicer res kót do smrti, toda kdo jim bode kaj postregel? V domači hiši pa ne bodem slušala tujih ljudij, zmerom bi čula kako zoperno. Pojdi k županu in vse prekliči!«

»E seveda, ustavljal bodem!« zavračeval jo je Miha. »Saj ti od doma ne bode treba hoditi: hišo bode dobil kupec le s tem pogojem, da smeš prebivati do materine smrti v svoji sobici. Sicer ti bodem pa odštel doto —: dve tisoč je že tudi nekaj; kruha ne bodeš stradala nikoli. Več bodeš imela, kakor bode meni ostalo. Jedenkrat bi se pa tako ali tako kam drugam primožila, kaj bi bila torej nevoljna?«

»Pomisli malo na-se; ali se bodeš potikal vedno pri tujih ljudeh?«

»Zame ne skrbi! Kamor pridem, povsodi bodem lahko živel! Kaj bi bil človek tako na dom navezan?«

Ciliki je bilo neizrekljivo hudo, toda brata ni mogla predrugačiti.

Popoldne se je zbralo pri Poličarju mnogo možakov iz obližja. Nekateri so prišli iz radovednosti, drugi pa so menili: Poglejmo, morda se dobi kaka stvar prav po ceni!

»Poličar, ti bodeš gotovo dražíl«, pozvedoval je bogat kmet.

»Če drugega kupca ne bode, ostalo bode vse Mihi. Kaj mislite, kje pa imam toliko denarja? Kdor bode hotel gospodariti pri Čudinu, posezal bode dosti globoko v žep.« Tako je tajil Poličar denar ter brzo donašal možem pijače, kot bi želel v naglici prislužiti par desetic, da bi ji na dražbi ponudil za kako majhno stvar.

»Kako pa Repnikov mladi — Matevž je menda, kakor je bil glas — ali ima kaj pod palcem?« vprašal je nekdo drugi krčmarja.

»Brez nič sicer ni, toda na dražbi bode molčal«, dopovedoval je krčmar.

»Vsak nekaj si bodemo izbrali«, ménil je prvi kmet, »kar bode komu všeč. Če pa kaj ostane, naj pa, saj ni nikjer zapisano, da mora vse razkosati. Jaz se le čudim, da prodaja, saj nima dolgov.«

»Včasih je bila Čudinova hiša najtrdnejša v vasi«, razkladal je možiček, kateri je bil iz Zatišja, pa se je priženil v sosedno župnijo. »Po mojih mislih ima ona še suhega denarja, samo ne dá ga od sebe. Vem, ko sem še krave pasel, in je mlel še rajni Čudin, hočem reči, oče rajnega očeta teh otrok, dva sta, ali ne? — joj, tačas je bila bogatija pri hiši!«

»Saj gozdi so še sedaj veliko vredni«, dopovedoval je Poličar. »Takih nima nihče daleč na okrog.«

Deklice z Madagaskarja.
(Po fotografiji.)

Ura je odbila pet, birič in župan sta prišla, in možje so šli k Čudinovim.

Šimen je ob prihodu môž zvabil Poličarja skrivaj na stran in mu živo prigovarjal, naj se poganja za Čudinovo posestvo.

»Prej-le sta se pogovarjala ta pritepeni Radrgar in Miha; verjemi mi, da se bode hotel ta tujec pri nas vgnezditi. Prepreči to in reci še Repnikovemu Matevžu ali komu drugemu, ki ima denar. Zate in za vso vas je bolje, da pride k Čudinu domačin, kakor ta tujec.«

Toda Poličar se je zopet spomnil zemljemerčevih obetov, koliko bode iztočil, in je samo zmajeval na Šimnovo prigovarjanje.

»Meti sem mnogo odštel, za Vida sem obilo potrošil, ne morem. Kaj malega

že ne rečem, da ne bi kupil, toda veliko res ne morem, res, da ne.«

»Če sami sebi nečete dobro, sreče vam ne morem vsiljevati«, zjezil se je Šimen ter šel od hiše.

Začela se je dražba.

»Štiri tisoč vse skupaj!« klical je birič. »Hišo vidite; polje, travniki in gozdi so vam pa znani. Kdo dá več?«

Možje so pokašljevali. Drago se jim ni zdelo, toda štirih tisoč ne utrpi vsakdo.

»Posebej! posebej! Kdo bode kupoval vse skupaj?« čuli so se posamezni glasovi.

»Štiri tisoč in sto po vrhu«, ponudil je v tem hipu Raddreher. Kmetje so osupnili; na tega kupca ni mislil nihče.

»E, da gospoda ne bodo mislili, da smo tako pod nič«, pobahal se je neki imovit možiček, »jaz dam štiri tisoč in dve sto.«

»To so možje, to!« govorili so polglasno nekateri drugi.

»Štiri tisoč in dve sto!« ponavljal je glasno birič.

»Štiri tisoč in tri sto!« oglasil se je vnovič zemljemerec.

»Poličar, dajva, stopiva nalašč malo na noge in ponudiva več, kakor ta tujec«, pregovarjal je prejšnji ponujalec Poličarja. »Vsak polovico bodeva imela, ali kakor ti bode ljubo. Nikar mu ne puščajva tako lepe domačije. Ko bi imel sam dovolj gotovine, precej bi kupil, toda na posodo nerad jemljem. Pa kakor se mi dozdeva, potrkati bi moral kje za tisočak, in morda bi še ne bilo dovolj.«

Toda Poličar se ni vnel za kupčijo.

»Štiri tisoč in štiri sto goldinarjev! Prvič, drugič, tretjič! Gospod Raddreherjevo je vse!« kričal je klicar, ko sta bila oni kmet in zemljemerec zaporedoma primaknila po petdeset goldinarjev.

»Kdor ima, lahko kupuje in draži«, govorili so si možje odhajajoč. »Nas jeden pa ne more; kaj hočemo!«

Pri Poličarju so se še nadrobneje pomenili o dražbi in prepričevali drug drugega, da res nimajo denarja, da še to ni čisto prav, ker si privoščijo ob nedeljah včasih kak kozarček, pa da je težko drugače ravnati, in bode že vsejedno Bog dal, da bodo živeli do smrti.

Med tednom sta Miha in Raddreher pri sodniji uravnala kupčijo, kakor veleva zakon. Miha je prejel denar in tudi precej odštel sestri dve tisoč dote. No, Klotildino doto je moral mož vzeti iz hranilnice, toda trdno se je nadejal, da bode lahko v kratkem shranil trojno vsoto in imel vrh tega še vedno svojo hišo.

Ker pri Čudinu niso imeli ne hlapcev, ne dekel, da bi jim Miha plačeval, ostala mu je razven Cilikinega deleža skoro vsa vsota. Marsikdo bi utegnil tu neverjetno zmajevati z glavo, češ, to pa že ni mogoče, da bi pri kmetiji, vredni več kakor štiri tisoč goldinarjev, delali brez poslov, saj je bil za delo prav za prav jedini Šimen. Cilika je gospodinjila, Miha je bil skoraj zmerom z doma, Čudinka je posédala po klopeh — drugega človeka pa pri hiši ni bilo. In vendar je bilo tako. O velikem delu so najemali delavcev, da so hitro pospravili seno in žito. Kadar se je pa sicer nabralo kaj nujnejših opravkov, pritegnili so Gorjančevi in vse počasi ponaredili. Po zimi in drugače pa je Šimen opravil živino in poskrbel vse potrebno, saj sta žaga in mlin rada počivala, če je vzdignil kolesa.

»Radrgarju pa že ne bodem služil, rajši grem ne vem kam«, dejal je Mihi, ko mu je dopovedoval, da želí zemljemerec, naj ostane še pri njem in po

polju gospodari, kakor se mu prav zdí. Dasi mu je novi posestnik obetal izdatno večje plačilo, kakor je je služil poprej, vendar bi se ne bil dal pregovoriti, da ga ni omečila Cilika.

»Bodi, zaradi tebe bodem poskusil nekaj časa«, udal se je naposled. — »Zanjo je boljše, da nekoliko potrpim«, mislil je sam pri sebi, »saj sirota nima človeka, na katerega bi se naslanjala.«

Miha je nesel svoj denar v hranilnico, potem pa se je jel pripravljati na odhod. Tudi Repnikov Tine je bil voljan in že je priganjal Matevža, naj mu brž odšteje doto:

»Saj si veliko priženil! Le kar vse mi daj! Bog vé, ali še kdaj pridem domov, ali ne!«

Matevž, ki je upal, da morda nikoli ne bode treba bratu česa od hiše dajati, marveč da mu bode nadomestoval hlapca, ki je zadovoljen s samo hrano, bil je v ne mali zadregi.

»Le nikar ne sili tako brez premisleka za Miho; počakaj, videl bodeš, da bodeš še izprevrgel svoje misli.«

Tudi Repnica in Neža sta si prizadeli, da bi pregovorili Tineta. Toda ta je bil nepremičen in trdovraten v svojem sklepu. Odgovarjal sicer ni drugega, kakor: »Pojdem pa pojdem, že vem, zakaj«, mislil pa je: »Ves teden sem brodil po blatu in vozil z vrta pesek in kamenje. Ali mi je kdo rekel za to prijazno besedico? Pa če tudi na tujem toliko trpim, naj pa! Za kruh bodem povsodi zaslužil. Saj pravi Miha, in on gotovo vé, ker je že kje bil: ‚Koder solnce teče, povsodi kruh se peče‘, jaz pa ménim, da še boljši, kakor naše Mete.«

»Kolikokrat sem pravila«, očitala in svarila je Neža, »kolikokrat sem ti dopovedovala, da se nikar ne druži s Čudinovim sanjačem! To je sedaj sad! Glavo ti je zmešal, da ne veš, kje jo imaš. Ko bi bil Miha kaj vreden, delal bi doma, ne pa pohajkoval in taval po svetu. Ti si pa že tudi tak!«

»Res, bolj ko se ogibljemo Čudinovih, mirneje živimo sami med seboj in ž njimi. Tine, ne pečaj se z Miho, poglej, kam boš hodil na jesen! Sam Bog znaj, kako huda zima je tam doli. Še zmrznil bodeš kje.« In mati je poskusila s solzami odvrniti svojeglavnega sina od take poti.

»Vse je zamań, pojdem in pojdem. Po tisti poti, ki vodi od doma, vrnem se lahko domov, če bi mi ne bilo všeč«, odrezal se je Tine.

»Naj pa gré, saj vidite, da ga ni moči udržati«, vtaknila se je še ‚mlada‘ v pogovor. »Kakor si bode postlal, tako bode počival.«

In Tine je pobral svoje stvari; pozabil ni niti nove slame v starih čevljih in treh gumbov v miznici, katere je bil porezal pri hlačah rajnega starega očeta. Denar je hranil v dveh rutah, v Ljubljani pa ga je mislil pustiti v hranilnici. Še precèj moško je podal domačim roko in jim celó kupil bokal vina za odhodnico, da ne bi rekli, kak stiskač je in pustež.

Repnica je jokala, kakor vsaka mati, če jo zapušča sin, Tine pa je bil skoro vesel, zadovoljen pa gotovo, češ, kadar hočem, naredim pa vse jedno kaj posebnega.

Pri Čudinovih pa se je tudi takrat poslavljal Miha. Čudinki je bilo hudo, ker je prišla hiša v tuje roke.

»Mene bi bil moral vprašati, tega nisi prav storil«, govorila je sinu. »Toda — kakor hočeš! — Sedaj si torej namenjen zopet v Valahijo? Le zdrav hôdi, mene ne bodeš videl nikdar več, že čutim, da ne bodem dolgo.«

Mihe te besede niso nič pretresle; čestokrat jih je že čul iz materinih ust.

Kadar je bila namreč v popolni zavesti ter zdravo mislila, spoznala je, da ji pešajo moči. Pa tudi po svoji naravi je bila bolj žalostna ter rada tožila. Ciliki pa je bilo neizrečeno tesno pri srcu. V domači hiši je tujka, mati ji morda kmalu umre, brat odhaja v daljni svet, in Vida tudi od povodni sèm ni prav nič na izpregled. Vse te različne misli so jo vznemirjale, in marsikatera gorka je kanila v beli predpasnik, kadar je bila sama v svoji sobici.

»Ti si žalostna, ker se je tako naredilo pri hiši«, govoril ji je nekdaj Šimen. »Jaz sem tudi. Toda poslušaj me, kaj ti pravim: v Zatišju bode zato še ples, velik ples! Le name se zanašaj. Jedno oko imam, pa vidim ž njim prav daleč.«

»Govôri, kar hočeš, kadar izgubim mater, morala bodem od todi, da še sama ne vem, na katero stran«, tožila je Cilika.

»Saj nisi brez cvenka. Marsikatero noč si lahko plačaš prenočišče.«

»Brez božje vednosti še las ne pade z glave človeške: upam, da bode še bolje, toda sedaj je žalostno pri nas.«

»E, Cilika, le nič se ne boj! Saj še Repnikov Tine ne joka, čeprav gre sedaj prvič v tujino. Mi smo pa še doma in še bodemo, če Bog dá.«

Ko sta Miha in Tine odhajala iz Zatišja, ni se Tine kar nič ozrl na svojo rojstveno vas in hišo.

»Majhno postoj, Miha«, izpregovoril je šele zunaj Zatišja, »naj hlače zavišem, drugače si bodem vse okresal in otepel z blatom.«

Potem pa sta jo mahala naprej.

(Dalje.)

Materino pismo.

Pismo belo hčerka piše,
Déklica cvetóčih let,
Mati stara je naréka
Sinu v daljni tuji svet.

»Piši, hčerka draga, piši
Pismo, polno drôbnih vrst,
Mêni, glej, okórna rôka,
Tvoj je lahkogiben prst.

Preko gôr, morjâ in dólov
Ljubljenec mi biva sin —
Kaj sem zanj prebila mati,
Kaj skrbij in bolečin!

Njemu, hčerka, vérno piši:
Vedno starka mislim nanj,
Kàdar delam, kàdar molim,
Bdèč in sredi nôčnih sanj.

Davno že se mi dozdeva,
Kar je pustil rôdno vas,
Gnalo ga srce na tuje,
Klical ga je z néba glas.

Vsa je on ljubezen moja,
Up, tolažba in radóst,
Pred spominom nanj odbegne
Srcu slέharna grenkóst.

Jedna žêlja, rêci, vedno
Dviga k Bógu mi srcé:
Da po letih, dolgih letih
Svídenja učakam dné.

Ko privêde iz tujine
Angelj zopet ga njegòv
Iz tujine, lépe zêmlje,
Pod še lepši rôdni krov . . .

Piši, hčerka moja, piši,
Lahkogiben ti je prst,
Matere pozdràv pristavi
Sínu koncem drôbnih vrst.

Pôtlej preko gôr in dólov
List odpôšlji v južno stran,
Vestno, hčerka, ga naslôvi,
Da ga préjme tretji dan!«

M. O.

Očetova tajnost.

(*Povest. — Spisal* ***Slavoljub Dobrávec.***)

III.

Nekega večera potem sta sedela oče in sin v obednici. Stari je velel prinesti »bučo« vina in začel:

»Vinko, morda se ti je že dozdevalo, zakaj sem te hotel imeti doma. Vidiš, star sem že in nečem, da bi ti toliko izkusil po svetu, kakor sem jaz v dôbi svojega službovanja. Danes ali jutri lahko obolim in — ugasnem.«

Sin je seveda očeta tolažil, da ni še tako hudo in pa, da naposled ni nikomu zapisano, da mora takoj umreti, ko zagleda prvi sivi las na sencu.

Oče je nadaljeval: »Že več časa slutim neko nesrečo. Vem, da se bodeš smejal, če ti povém, da jaz verujem v slutnje. Dandanes posebno vi mladi ljudje verujete večinoma le to, kar se dá dognati s čuti; mene pa uči lastna izkušnja, da je nekaterim ljudem slutnja res neki notranji migljaj — glas božji, ki človeka svari, kadar se bliža nesreča.

Od kodi to? Kako to? — Tega ne dožene moderna veda nikoli.

Ko mi je bilo morda trideset let, služboval sem v dalmatinskem mestu D. Zimsko solnčno popoldne je bilo okoli božiča. Veselil sem se v družbi prijateljev. Radost se je večala od trenotka do trenotka. Napitnic brez konca in kraja, govorov, dolgih in kratkih je bilo, da so me že ušesa bolela. Kar si nekdo izmisli vrhu vsega še — ples. »Dajmo, dajmo!« doni z vseh stranij. Jaz, do tedaj med njimi skoro najglasneji, nisem bil za to. Vsi so se čudili, mene je pa obšla neka zla slutnja, in več se nisem mogel veseliti. V družbi sem ostal še nekaj časa, a tih in miren; zvečer sem prvi ostavil gostilno.

Drugi dan zjutraj sem dobil pismo, da mi je umrl oče nagle smrti.«

Stari Gorčič je bil vesel, videč, da mu sin pritrjuje; saj je Vinko rad priznal, da je slutnja res neki poseben dar božji, kakoršnega pa imajo le nekateri ljudje. Zato je oče še rekel:

»Glej, ljubi moj! Z menoj je taka. Bog vedi, kaj se mi utegne zgoditi. Če si doma, tedaj si mi vsaj ti neka tolažba in pomoč. Tuji ljudje ne morejo tako človeka.«

Tudi to je Vinko očetu rad potrdil. Ko bi bil še takega mišljenja kakor laški njegovi sošolci, in mislil, da jih mora v vsem posnemati, smejal bi se očetu in čudil, kako more biti nekdanji pravnik tako praznoveren. Sedaj je mislil nekoliko drugače. Prebiral je narodne pesmi, posebno hrvaške, in spoznal, da je ta misel v ljudstvu res utrjena in ne brez povoda.

Nekaj dnij potem je bilo neprijetno deževno vreme. Vinko je urejeval svoje stvari in skrbel posebno, da bode domača knjižnica v lepem redu. Poleg laških imeli so v nji prostor tudi hrvaški klasiki, in — Bog vedi, po kakšni poti — tudi Vodnikova »Slovenska Kuharica«. Hudomušno se je Vinko nasmehnil, ko je našel tudi to knjigo med ponosnimi vrstnicami. Pogleda prvi list in prebere besede: »Svoji Marici v spomin F. G.« Poznal je pisavo svojega očeta, in zopet se mu je zazibal lahkoten posmeh okoli usten, vendar tudi kmalu izginil. Marica je bila Franova prva

soproga, katere življenje in smrt je že od nekdaj zavijala neka neprozorna tančica; — stari Gorčič ni rad govoril o tem.

Vinko je naročil tudi nekaj slovanskih listov, za kar so se mu nekateri »prijatelji« v mestu posmehovali, on je pa modro molčal, češ: Delajmo najprej vsak sam za-se.

Treba mu je bilo obiskovati prijateljske rodbine v mestu; osobito pri Marinijevih se je hotel oglasiti. Dasi ga ti obiski niso posebno veselili, vendar se je udal. Človek je pač velikokrat suženj — šege in navade.

Ko se vreme nekoliko zvedri, odpravi se Vinko pred poldnem v mesto, oče pa po opravilu v bližnjo Izlo. Dan je bil vroč, in na večer so se vlekli od juga sem črni oblaki, morje je bilo vedno nemirnejše in je pljuskalo ob breg. Vse je kazalo, da se bliža nevihta. Zato je Vinko podvizal, da bi se vrnil še za vremena. Ko je prišel, ni bilo še očeta, in čudil se je. Stari ni imel navade, da bi se zakasnil. — Nevihta je bila že blizu. Dolgi bliski so švigali kot velikanske ognjene kače po temnem nebu. V kratkem se je stemnilo, v temi pa so nevihte še strašnejše.

Vinko je stal v sobi pri oknu in opazoval siloviti boj razdivjanih močij. Kar se mu zazdí, da sliši med groznim bučanjem vetra in šumenjem valov obupen klic na pomoč. Srce mu je bílo čim dalje nemirneje. Kmalu pridirja očetov kočijaš ves iz sebe na dvorišče. Takoj se vrne in v teku za njim še drugi hlapec, za obema je klical Matej. Vinku se je zdelo nekaj posebnega, zato je šel vprašat v kuhinjo. Ko mu tukaj prestrašene dekle le nekaj povedó, steče tudi on brez vrhne suknje, brez dežnika za onimi tremi.

Tam, kjer se zavija pot s ceste navzgor proti letovišču, ugledajo strašen prizor. Stari Gorčič leži krvav in nezavesten na tleh, neki delavec pa kroti z vso silo splašenega konja. Ko sta dirjala po cesti, oplašil ju je blisek in silni grom, na zavinku s ceste sta prenaglo krenila, voz se je zvrnil in Gorčič je zadel siloma ob cestni kamen. Vinko se je prestrašil tako, da bi se bil kmalu zgrudil poleg ljubljenega očeta. Razum mu je velel, da bi utegnil biti tu vsak trenotek, ki ga izgubi, usoden. Zato pošlje hlapca takoj po zdravnika v mesto, sam pa pomaga napraviti v naglici nosila, na katerih prenesó nezavednega očeta domov.

Dež je lil kakor iz škafa, morje se je penilo, da je bilo groza, grom je bobnel, kakor da so se razvezale vse tajne naravne moči, hoteč uničiti revno zemljo. Bil je res strašen večer. Še ko so nesli očeta domov, in so mu obilne deževne kaplje spirale kri z bledega obraza, spomnil se je Vinko očetovega pripovedovanja o slutnji in tožno vzdihnil.

Zdravnik je došel kmalu, preiskal rano in rekel, da ni smrtno nevarna; a ker se pri starem človeku utegnejo okoliščine v nekaj minutah premeniti, zato ima lahko nevarne posledice. Hotel je namreč reči, da so morda pretreseni tudi možgani, vendar ni maral s tem Vinka preplašiti in je obljubil, videč, da se bolnik zaveda, da zopet pride zjutraj.

Ker po izjavi zdravnikovi ni mogel nihče vedeti, kakšen izid bode imela rana, poslali so po duhovnika, kateri je bolnika okrepil z dušnimi zdravili in s sv. popotnico za na oni svet.

Celo noč je ostal Vinko pri očetu in celo noč ni zatisnil očesa. Kadarkoli je izpregledal, hitel je ustreči vsaki njegovi želji. Govoril pa ni oče nič in tudi vzdihoval ni. Danilo se je že, ko je izpregovoril:

»Vinko, jaz sem slab, slab. Ne vem, ali bode več kaj iz mene. Moja zadnja

volja ti je znana, vendar moram še nekaj opomniti, česar nisem mogel zapisati v oporoko. Nisem hotel, da bi zaradi tega trpela čast naše hiše. Nosil sem tajnost v svojih prsih, kakor želim, da bi jo nosil tudi ti, saj za njo ne vé nikdo drugi, ko jaz in stari Marini, a prisegel mi je, da bode molčal do smrti. On je poštenjak, to veš. Vinko, danes sem zopet slišal nje ime, ime moje hčere, tvoje sestre . . . priimek ima materin . . . sramovala se je mojega imena, no, saj sem ji že zdavno odpustil. Ali ona, ona je moj otrok kakor ti — Vinko. Za njo mi je bila skrb ves čas, kar je na svetu, a vedel nisem za njo, kje živi. Danes sem slišal njeno ime in popraševal po vsi Izli, ali zaman. Vinko, njej bodeš izplačal doto, prosim —.«

V tem stopi v sobo zdravnik, in stari Gorčič ni mogel vsega povedati.

IV.

Očetova bolezen se je obračala na bolje. Vinko je imel opravila čez glavo. Sedaj je bilo treba nadzorovati delavce, sedaj sprejemati mnoge očetove prijatelje, ki so ga često obiskovali. Vesel je bil, da je ozdravljal oče. Saj bi mu bilo tako pusto na svetu brez njega. Le oče ga umeva. Sodobni meščani in veljaki se mu res klanjajo in ga čislajo, a le radi njegovega bogastva. Tako prijateljstvo pa ni na pravi podlagi. Tudi, ko bi drug drugemu razodeli svoje nazore o veri, o narodnosti, zazijal bi med Vinkom in njimi prepad, katerega ne bi mogel nihče več premostiti. Zato ni mogel niti s starim Marinijem več tako odkrito občevati, kakor nekdaj; celó z Angelino, z ono Angelino, ki mu je bila nekdaj vzor ženske lepote in dovršenosti, ni občeval več rad, kar mu je oni dan pripovedovala o slovanskih sodeželanih tako prezirno, kakor o kakšnih pol-ljudeh. Brez ovinkov ji je povedal, da se tudi po njegovih žilah pretaka slovanska kri, na kar je jako ponosen. Čudila se je Angelina in ni hotela verjeti, trdeč, da se le norčuje. Zaradi tega se je v njegovem srcu prejšnje spoštovanje premenilo v — preziranje.

Sicer je pa imel Vinko sedaj lepo priliko, da je spoznaval razliko med slovenskim in laškim narodom. Slovenski delavci so delali veselo, šalili se in dražili drug drugega z dobrimi in slabimi dovtipi, da jim je čas potekal hitreje. Lah pa vedno molčí, le tu pa tam kaj črhne; za nič ne vidiš veselega obraza. Vsak se drži kot pravi naslikani trpin. Zvečer domov gredé Slovenci katero zapojó, iz Laha ne slišiš prijaznih, veselih pesmij.

Gorčič je imel po vsi bližnji in daljni okolici širna posestva. Vas Hribovec je oddaljena od mesta dobro poldrugo uro hoda, a še za vasjo je imel senožeti. Ko so tam kosili, napoti se Vinko tudi tje pogledat. Tam na čisto slovenskih tleh so delali tudi sami Slovenci. Zato je šel toliko rajši.

Ker po bližnici ni mogoče drugače, kakor peš ali jahaje po grdi in strmi poti, odločil se je za peš-pot. Močno ga je ugrel dolgi klanec, predno je dospel na vrh. Takoj za robom je vaško pokopališče, ograjeno z revnim zidom. Kakih pet ali deset minut naprej proti zahodu je vas Hribovec. Na sredi je preprosta cerkvica, okoli nje se kopičijo hiše, majhne in velike, snažne in nelepe, kakor povsodi. Vinko ni dolgo opazoval vasi, saj mu je bila znana že iz mladosti. Tembolj ga je zanimalo siromašno pokopališče; bilo je brez nakita, le tu in tam je bil zasajen lesen križ v gomilo. Da, križ v življenju, križ na grob! — Ne žaluj, ubogi trpin, veseli se, saj le v križu je najlepše tolažilo!

Ob novem lesenem križu kleči danes črno-oblečena gosposka ženska. Zamišljeno je zrla pred-se na sveže nasuto prst, roki je imela sklenjeni, kakor da moli. Žgoče solnce je ni motilo, dasi je upiralo svoje popoldanske žarke tudi v njeno bledo lice. Vinko je spoznal ono gospodično, ki je nabirala cvetice na hribu sv. Marka. Tudi ko je prišel prav tik zida, ni se vzdramila, ni vedela, da jo nekdo opazuje. Tačas se je zdela Vinku jako lepa. Spomnivši se Matejevih opazek, misli si: »Umrla ji je mati!« Za koga bi neki tako iskreno molila na grobu!

Dekle se ozre in ugleda Vinka. Prav ustrašila se ga je in obrnila v stran. Videč, da blago deklico s svojim postajanjem le moti, odide.

Ko se je zvečer vračal skozi vas domov, videl je gospico pred šolo in poleg nje starega učitelja. Ker je oba lepo slovenski pozdravil, bil je učitelj takoj bolj zaupljiv in kazal prijaznejše lice. Videlo se mu je, da bi ga rad poznal. Skromni mož je bržkone mislil, da je to kakšen njegov tovariš, in je nekaj rekel o vročini, češ, ako si naš, zadostovalo bode, da se spoznamo.

Toda kako osupne, ko sliši:

»Vinko Gorčič, pravnik.«

Skoro v strahu izpregovori potem:

»Ivan Košir, tukajšnji šolski voditelj.« Še ko sta si segala v roki, reče Vinko njej:

»Oprostite, gospica, da se vam predstavljam. Saj nekoliko se že poznava od tedaj, ko ste po našem travniku škodo delali.« Sramežljivo ga ona pogleda, vstane, in ko pové Košir njeno ime, tedaj se nekoliko prikloni.

»Tako, tako«, hitel je Vinko, »gospica Slavica Tončič, že kaznoval sem vas, a nisem vedel, kako se zovete. Res, mlad pravnik sem še, kaj ne da?« Slavica se je nekoliko nasmehnila. Potem je Vinko pripovedoval dogodek na hribu sv. Marka. Ivan Košir se je prav srčno smejal, tudi Slavici se je zjasnilo lice.

Ime Gorčič je bilo znano v okolici. Zato sta se čudila, ko je Vinko rekel, da je zaželel slovenske družbe. Ko se je poslavljal, spremila sta ga z izgovorom, da se gresta sprehajat, do pokopališča. Med potoma je Vinko vprašal Slavico, po kom žaluje, in zvedel, da ji je pred šestimi tedni umrla mati. Zato ji je izrekel prav iskreno svoje sožalje. Deklici je bilo to ljubo in podala mu je nežno roko.

Z različnimi čustvi in mislimi so se ločili in razhajali na svoj dom.

Hladilen mrak je že legal na razgreto zemljo in prijetna vonjava se je prostirala krog in krog. Ob solinah je mirno stopal stražnik s puško na rami, da ne bi prilezla skrivaj nepovabljena roka in pobrala s trudom napravljene soli iz gredic. Nad grmovjem na drugi strani se svetlikajo kresnice, kos slaví lepi večer s svojo pesmijo, v mlaki ob poljski poti pa regljajo žabe. Nebo se je posulo z brezštevilnimi zvezdami, katere so kaj lepo odsevale v mirnem morskem zrcalu; v mestu pa so gorele sajave svetilke, katerih svetloba se nikakor ni dala spraviti v sklad z zunanjo naravo, kakor tudi Vinko ni mogel deti vsega v soglasje, kar je danes videl, slišal in občutil. Nekaterih utiskov človek res ne more spraviti včasih v nobeno vrsto z drugimi, katere je doživel; pusti jih — rekel bi —, da jadrajo sami za-se kakor čoln brez krmila. A pride čas, ko se tudi ti spojé z dušo in s srcem.

Doma ga je že težko čakal oče, ki mu je povedal, da je bil danes popoldne zopet tukaj Marini in oba povabil za svoj god v mesto. Do tedaj je še skoro tri tedne, in stari Gorčič se je nadejal, da popolnoma ozdravi.

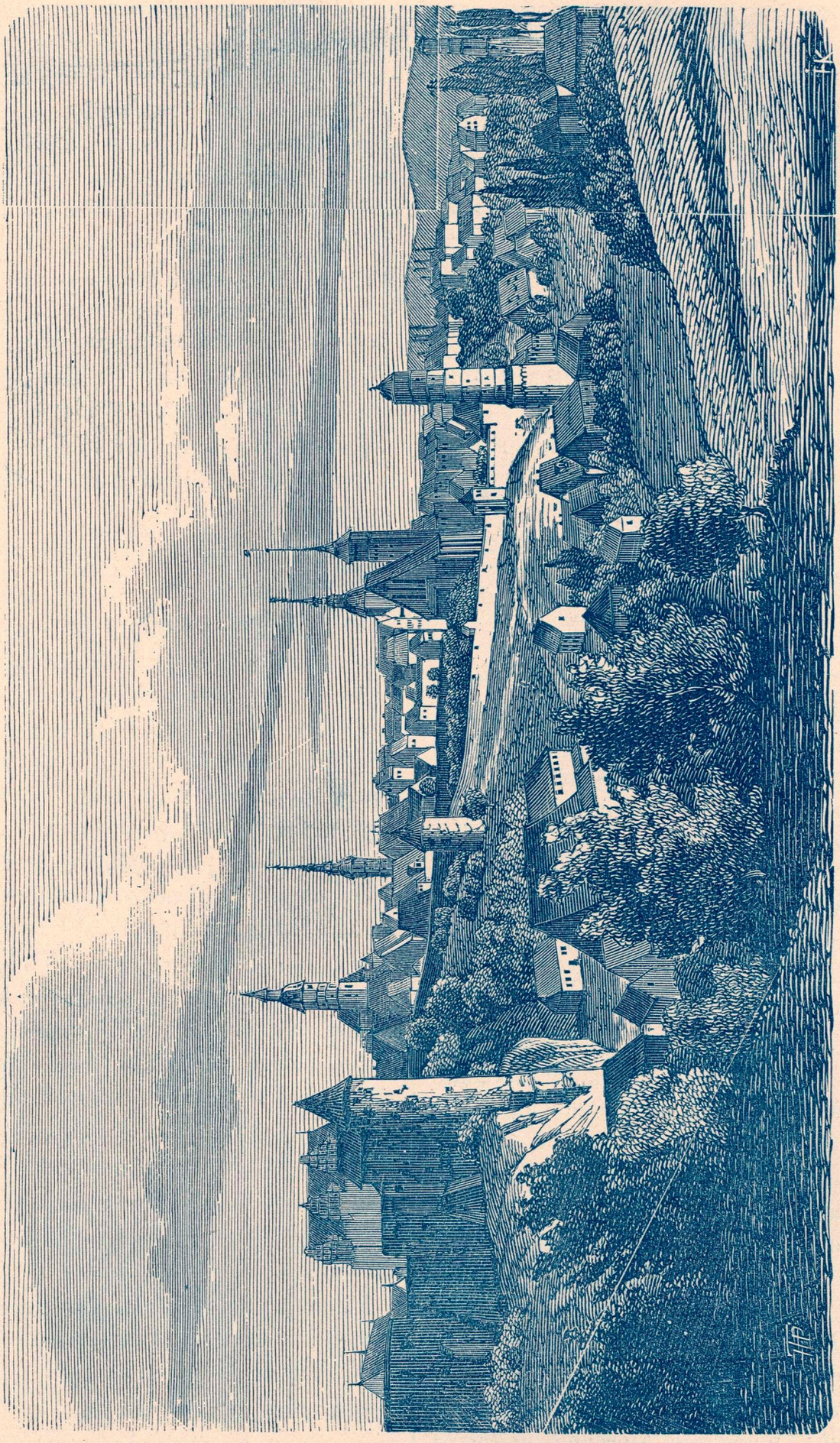

Pogled na Budišin od zahoda.

Postrežbo je imel dobro, zdravje se mu je res naglo vračalo. Drugi dan potem je vstal, drugi teden je že hodil po vrtu.

Vinko je bil vesel, da je nevarnost tako hitro minila. Čudno se mu je le zdelo, zakaj oče neče povedati one skrivnosti do konca. Morda — skoro si ni prav mogel kaj takega misliti — morda pa res živi kje na skrivaj kakšna njegova sestra. Iz početka se ni hotel privaditi te misli, pozneje se mu vendar ni zdela nemogoča.

Kakor bi bil rad prišel ti zastavici do konca, ni si upal očeta vprašati, in stvar je visela tako naprej.

Z velikim veseljem so ja sprejeli pri Marinijevih, ko je prišel godovni dan hišnega gospodarja.

Godovnjak, Giacomo Marini, je mož srednje rasti, nekako Gorčičevih let, a suh kakor trlica in tenak kakor glista. Oči ima žive in lice gosposko, da, skoro plemenitaško. Njegova soproga, gospa Annetta, je slovela nekdaj kot redkost ženske lepote. Imela je črne lase in temno-modre oči. Kakih deset let mlajša od svojega moža, znala je uživati življenje po najnovejših pravilih. Rada je videla okoli sebe mnogo častilcev. Te navade ni mogla pozabiti do današnjega dné.

In danes, resnico moramo povedati, skrbno opravljena, ni nikakor kazila soglasja v bližini svoje cvetoče hčerke.

Povabljenih je bilo mnogo odličnih meščanov, Marinijevih prijateljev, tako, da se je po bogatem in okusnem obedu lahko razvnela prav živahna domača zabava. Gospa Annetta je vedno pazila na oba Gorčiča in posebno poudarjala staro trdno prijateljstvo med obema družinama. Sama je sedela zraven starega Gorčiča, poleg nje Angelina, in tej na levi — Vinko.

Ko so se starejši gostje zbrali okoli »taroka«, in ko je vse objel silen oblak dima samih dišečih smodek, šetal se je Vinko s hišno gospodinjo in gospodično hčerko po ukusno napravljenem salonu, čegar stene so bile okrašene s slikami hišnih dedov, počenši z rdečeličnim možičkom v benečanski ribiški noši do aristokratskega lica sedanjega gospodarja. Med oknoma na trg je pa visela srednje vrednosti genre-slika, predočujoča svatbo. Dospevši do te slike, vpraša gospa Annetta zvedavo:

»Signor Vicenzo, ali mislite popolnoma pustiti izvoljeno karijero, boginjo Justicijo?«

»Ne vem, milostljiva; kakor bo očetova volja —«

»Kaj pa pravi oče?« reče naglo.

»Da me je pozval od knjig zato, ker je bolehen«, odgovori on kratko.

»Tako? Slišali smo, da vas misli v kratkem ženiti na dom. Toda, kaj bi vam pravila, saj bolje veste nego jaz. Tudi nevesto imate že izbrano.« To rekši je pomenljivo pogledala Angelino, ki se je nagnila nad neko umetno cvetico, da bi zakrila rdečico.

»O, nikjer nimam izbrane neveste, gospa. Tudi dvomim, da bi me katera hotela. Vedite, častita gospa, da sem čuden človek. S čudaki pa je — čudno življenje«, končal je z nasmehom.

»Signor Vicenzo! Kako govorite? Saj se poznamo. Vi ste nagajivec in zanovetovalec«, hitela je vmes Angelina. »Morda bi vas pa vendar katera hotela!«

Vinko je dobro vedel, kam merijo te besede; a da ne skvari vesele govorice, marveč jo še oživi, reče:

»Gospica, povejte mi ono, ki bi me rada, in v kratkem bode moja!« To je bilo rahločutnemu dekliškemu srcu

seveda preodkrito. Angelina ni vedela, kaj bi rekla. Iz zagate ji pomaga mati:

»Vicenzo, vi se šalite. Srčne tajnosti se ne prodajajo.«

»Ne mislim tako, milostljiva, prosim, oprostite. Šala je bila, res, le šala«, opravičeval se je Vinko prav brez zadrege. »Kakor sem prej rekel: čudak sem. Ne vem, ali bi moja soproga rada pritrjevala vsem mojim čudnim nazorom.« Sedaj je pogledal Angelino, kakor da jo hoče opomniti zadnjega dogodka med njima; ona se pa ni ozrla vanj.

»V zakonu se človek preobrne«, pomaga zopet gospa Annetta. »Jaz upam, da se to zgodi tudi z vami. Ne zabite nas povabiti na svatbo, prosim, Vicenzo.«

»Tudi mene«, dodá skoro zbadljivo Angelina, in ko sta stopala za materjo iz sobe, reče še ona bolj tiho:

»Če bode vaša izvoljenka Slovenka, pa ne pojdem!«

Vsi trije so se vrnili prav slabe volje k ostalim gostom. Nekateri so se že pripravljali, da odidejo domov.

Gorčič in sin sta se odpeljala poslednja. Stari je bil posebno vesel in Vinku neprenehoma hvalil gostoljubnost Marinijeve hiše, ljubeznivost njegove gospodinje in veliko doto njene hčerke. Vinko skoro ni slišal, kaj mu oče pripoveduje, zakaj premišljal je današnje dogodke, in skoro nehoté primerjal pretirano vedenje gospe Annette in Angeline nasproti naravnemu kretanju gospodične Slavice.

(Dalje.)

O Sibilah.

(*Studija. — Spisal* ***dr. Josip Lésar.***)

(Konec.)

4. V rimski dôbi sta bili najimenitnejši Eritrejska in Kumejska Sibila v Sp. Italiji. Jedni izmed teh dveh se pripisuje znana kupčija s sibilskimi knjigami.[1]) Kakor namreč pripoveduje pravljica, prišla je bila neka starka vedeževalka (Eritrejska ali Kumejska Sibila) k petemu rimskemu kralju Tarkviniju Starcu (Priscus), ali kakor hoté drugi, k sedmemu kralju, Tarkviniju Prevzetnežu (Superbus) ter mu ponudila na prodaj devet knjig, polnih prerokovanj o prihodnji usodi rimskega kraljestva, za tristo macedonskih zlatov kovanja Filipovega (Philippei). Kralju se knjige zdé predrage; zato jih ne mara kupiti. Ker jih pa starka le ponuja, zapodi jo kralj naposled nevoljen. Starka gré in sežgè na bližnjem oltarju, kjer so se bogovom sežigale daritve, vpričo kralja tri knjige. Kmalu pa se vrne h kralju s šestimi knjigami ter mu jih s silno nadležnostjo ponuja za isto ceno, kakor prej vseh devet. Kralj jo zopet zapodi, a ona zopet odide ter sežgè še tri knjige. Na to se vrne h kralju z ostalimi tremi knjigami ter zahteva zopet tristo zlatov. Da se stare sitnice odkriža, kupi kralj ostale tri knjige za zahtevano svoto.

Knjige te, ki so baje naznanjale prihodnjo usodo rimske države, shranile so se skrbno v novo pozidanem Jupitrovem templju na Kapitoliju. Kralj jih

[1]) Varon jo pripisuje Eritrejski, Vergilij pa Kumejski.

je postavil pod neposredno državno nadzorstvo dveh duhovnikov (duumviri, sacerdotes Sibyllini), ki sta imela ključe do njih. Pozneje se je nadzorstvo izročilo posebnemu odboru deseterih in še pozneje petnajsterih zaupnikov (decemviri, quindecemviri), katerim sta bila pridejana dva dobro grški govoreča tolmača. Le senat je smel dovoliti, kdaj naj se pozveduje iz teh svetih knjig usoda državina (adire libros sibyllinos), kar se je zgodilo le ob posebnih nevarnostih ali čudovitih dogodkih. Skoro vselej, kadar so si Rimljani v velikih nesrečah iskali svèta v sibilskih prerokbah, sezidali so kakemu bogu na čast nov tempelj ali pa so uvedli nov praznik.

Ko je bil leta 83. pred Kr. pod Sulo pogorel Jupitrov tempelj na Kapitoliju, zgorele so tudi sibilske knjige. Zaradi tega je bila velika žalost po rimski državi. Da se božanstveni sklepi o prihodnji usodi rimske države vsaj deloma nadomesté, pošiljal je senat l. 76. pred Kr. na predlog konzula K. Kurijona odposlance na Grško in v Malo Azijo nabirat sibilskih rekov, v kolikor so se bili ohranili po pisanih zaznamkih ali po ustnem izročilu. Nabrali so res v Eritrah in po drugih krajih kakih sto rekov, ki so se zopet prav tako varno na Kapitoliju shranili. Cesar Avgust jih je dal prenesti v tempelj Apolonov na Palatinu. Spopolnjevali so jih pod Neronom in Julijanom Odpadnikom. Naposled je dal sežgati te knjige z Apolonovim templjem vred krščanski cesar Honorij.

Pisani zaznamki dozdevnih sibilskih prerokovanj so se nahajali sicer tudi še drugodi. Kar pa se nam je od teh prerokb ohranilo v odlomkih pri starih pisateljih, to je tako malo in tako nejasno, da si samo iz tega ne moremo ustvariti prave podobe o glavni vsebini sibilskih naukov. V Mali Aziji in po Grškem so bili taki pisani zaznamki sicer samo v rokah posameznikov, vendar so bili pomenljivi za razvoj verstva po tistih krajih. Sibilistika je bila namreč že po svojem bistvu prav pripravna, da je pomagala širiti tedanje verske nazore med pogani, zlasti še, ker je bila navadno brezimnega postanka in se je torej toliko lože množila in dopolnjevala. Še važnejši pa so bili sibilski reki v Rimu, kjer so jih imeli pod državnim nadzorstvom, ker so se baje nanašali samo na rimsko državo. Razven opisane državne zbirke so se nahajale sicer v Rimu tudi še zasebne zbirke, katere pa je državna oblast, če je le mogla, jemala in uničevala, ker so se sibilski reki obračali tudi v škodo verskemu in državnemu redu.

5. Od starih neverniških Sibil in njihovih rekov pa moramo ločiti judovske in krščanske. Kakor so namreč Grki in Rimljani s pomočjo sibilskih rekov širili svoje verske nazore, prav tako so se bili tudi nekateri Judje poprijeli tega skrivnostnega pripomočka za razširjanje svoje vere. Kolikor se more izpričati, jele so se med Judi najprej v drugem stoletju pred Kr., in sicer iz Aleksandrije, širiti dozdevne sibilske prerokbe. Uspeh je moral biti dober, zakaj kmalu so jih posnemali nekateri drugodi živeči Judje, potem pa tudi nekateri krivoverni kristijani. Tako skrivnostno vedeževanje se je širilo do tretjega in četrtega stoletja po Kr. Napravljale so se tudi zbirke dozdevnih sibilskih preiskovanj, s katerimi se je zagovarjalo judovstvo, oziroma krščanstvo, nasproti poganstvu. Zbirka, ki se nam je ohranila do današnjih dnij, nastala je polagoma od drugega stoletja pr. Kr. pa do četrtega po Kr. Sestavili so jo deloma Judje, deloma pa krivoverni krščanski Hilijasti.[1])

Vseh sibilskih knjig štejemo danes v najnovejši izdaji Friedliebovi iz l. 1852. štirinajst. Med vsemi najimenitnejša je tretja knjiga. Sibila, kateri se prideva ta knjiga, pravi, da je sinaha Noetova, s katerim se je v ladiji rešila ob vesoljnem potopu. Dalje trdi, da jo je Bog izbral kot oznanjevalko božjih sklepov in naredb od začetka pa do konca sveta. Potem pripoveduje stvarjenje

[1]) Hilijasti (Tisočniki) so, napačno razlagujoč Skrivno razodenje sv. Janeza (20, 2. 3. 4. 6.), učili, da bode Mesija koncem dnij vladal na zemlji v presrečnem mesijanskem kraljestvu, v katerem se bodo pravični tisoč let z Rešiteljem veselili. Potem bo še le vstajenje mrtvih in poslednja sodba.

sveta, napačnost ljudij v Noetovem času in vesoljni potop. Opisuje, kako bodo nastali iz Noetovih potomcev štirje veliki, v Aziji gospodujoči narodi: Perzi, Macedonci, Selevcidi in Ptolemejci; kako bodo osnovali slavna kraljestva, ki pa bodo neslavno porušena. S posebno ljubeznijo se mudi pri judovskem ljudstvu, prerokuje prihodnjega Rešitelja, njegove čudeže, smrt in vstajenje ter napoveduje preganjanje učencev in vseh spoznavalcev njegovih. Nazadnje opisuje usodo večnega Rima, prihod Antikristov in konec sveta. Nekatere točke iz življenja in trpljenja Mesijevega so na dolgo in široko opisane.

6. Gledé na zanimivo vsebino tretje sibilske knjige so nekateri stari, preprostoverni krščanski pisatelji in apologeti jako cenili sibilske knjige sploh, posebej pa še tretjo knjigo. Razven svetega pisma, ki se je vsikdar imelo po besedah svetega Gregorija Velikega za »pismo, poslano ljudem od Boga«, ni je morda knjige, ki bi bila v neki dôbi tolike veljave, kot sibilske knjige. Cerkveni pisatelji: Herma, sv. Justin, Teofil, škof Antijohijski, potem Klement Aleksandrijski, zlasti pa »Cicero christianus«, Laktancij, in drugi se teh knjig večkrat spominjajo z največjim spoštovanjem. Zadnji se celó nanje sklicuje [1]), dokazujoč poganom, da je njih vera napačna, zakaj — tako govori — vse Sibile, zlasti pa Eritrejska, ki je od drugih imenitnejša, oznanujejo jednega Boga. N. pr.

Εἷς θεὸς, ὃς μόνος ἐστὶν ὑπερμεγεθὴς, ἀγένητος.
Jeden je Bog, samo jeden je Stvarnik najvišji, nestvarjen.

Ta je jedini, najvišji Bog, ki je ustvaril nebo, in razpostavil po njem solnce, luno in zvezde; ki je ustvaril rodovitno zemljo ter jo krog in krog obdal s širokim morjem:

Ἀλλὰ θεὸς μόνος εἷς, πανυπέρτατος, ὃς πεποίηκεν
Οὐρανὸν, ἠέλιόν τε καὶ ἀστέρας, ἠδὲ σελήνην,
Καρποφόρον γαῖάν τε, καὶ ὕδατος οἴδματα πόντου.
Bog je le jeden, ki biva med vsemi najviše, ki vstvaril
Sinje nebo je in solnce rumeno in zvezde in luno
In rodovitno zemljó ter morja šumeče valove.

[1]) Prim. Divin. Instit. L. I. De falsa religione, c. VI.

Ker je torej Bog jedini Stvarnik celega sveta in vseh rečij na zemlji, mora ga vse, kar leze in hodi, častiti:

Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου,
Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη.
Njega, ki sam je na svetu Gospod in Stvarnik, molite,
Vekomaj njega, ki večen je sam, spodobno častite.

Podobno govori druga Sibila, oznanujoč besedo božjo:

Εἷς μόνος εἰμὶ θεὸς καὶ οὐκ ἔστι θεὸς ἄλλος.
Jeden sem pravi, jedini Gospod, razven mene ne drugi.

Pozneje, gotovo pa že od petega stoletja sem, ko se je bilo pozvedelo, kakošnega izvira da so bile te knjige, izgubilo se je bilo gori opisano spoštovanje in njih veljava — kar je čisto naravno — skoro do cela: knjige te so pozabili popolnoma.

Še le v šestnajstem stoletju so jih protestantje zopet spravili na dan iz zaprašenih omar in predalov. Bilo je tedaj samo osem knjig znanih in še te niso bile celotne. Početkom tega stoletja pa je našel Angelo Mai v Milanski knjižnici rokopis XIV. knjige ter jo dal na svetlo l. 1817. Nekoliko let pozneje je zasledil še IX.—XIII. knjigo ter jih objavil l. 1828. po dveh Vatikanskih rokopisih.

7. Oblika teh judovsko-krščanskih prerokb je, kakor je spoznati iz gori navedenih vzgledov, prav ona, kakor starih poganskih. Zložene so v grških šestomerih, v jeziku, podobnem Homerovemu, ki je tu in tam prijeten in gladko tekoč, drugodi pa trd in teman. Judovske in krščanske namišljene Sibile opisujejo usodo neverniških narodov do one dôbe, v kateri so živele, oziroma v kateri je živel brezimni pisatelj. Na to pa so navadno pristavljene obljube, ali pa grožnje in žuganje za bližnjo prihodnost. Nevernikom kažejo gnusobo malikovalstva ter njih grde pregrehe; opominjajo jih k pokori, dokler je še čas, češ, da bodo trdovatni strašno kaznovani.

Zbirka teh prerokb, kakoršno imamo dandanes, nikakor ni urejena. Posamezni verzi so večkrat neredno združeni, to in ono se večkrat ponavlja, in marsikaj je tako nejasno, da se ne dá razvozlati. Na prvi hip se opazi, da so čitatelji v starih časih prejšnjim zaznamkom sami

dostavljali, popravljali jih in iz drugih zbirk dopolnjevali, kakor se jim je ljubilo.

Pri tem neredu in tej nejasnosti niti ni vsikdar trdno določiti, kaj je judovskega, kaj pa krščanskega izvora. Starejši odlomki so brezdvomno judovski, mogoče celó, da so predelani stari poganski oraklji. Najstarejši in gotovo judovski odlomki so v prvem delu III. knjige, katere vsebino smo v glavnih črtah podali že zgoraj. Drugi del III. in večina poznejših pa je krščanskega izvora. Gotovo krščanskega izvora je znamenito mesto v V. knjigi v. 256—259:

Εἷς δέ τις ἔσσεται αὖθις ἀπ' αἰθέρος ἔξοχος ἀνήρ,
Οὗ παλάμας ἤπλωσεν ἐπὶ ξύλον πολύκαρπον
Ἑβραίων ὁ ἄριστος, ὃς ἠέλιόν ποτε στῆσεν,
Φωνήσας ῥήσει τε καλῇ καὶ χείλεσιν ἁγνοῖς.

Zopet se bode povrnil z neba junak preizvrstni,
Ki je raztegnil roké na les rodovitnega križa,
Judov najboljši, ki solncu nekdàj je ukazal postati,
Z lepo, mogočno besedo govoril in čistimi ustmi.

Le temu se moramo čuditi, da se Jezus, Rešitelj sveta, istóveti z Jezusom (Jezuva), sinom Navetovim.

Dandanes nam služijo ohranjene sibilske knjige v spoznavanje verskih idej, kakor so se bile razvile med palestinskimi Judi za časa Makabejcev in med egiptovskimi Judi v dôbi neposrednje pred Kristusom in pozneje.

Za spoznavanje grškega jezika niso posebne pomembe, ker imamo dovolj drugih virov iz te dôbe, in ker so brezimni pisatelji radi posnemali Homera, oziroma rabili njegove besede in oblike, ali pa nove kovali po njegovih vzorih.

Na vprašanje v zadnji (9.) številki »Dom in Svet«-a, str. 416, zakaj stara Sibila ni mogla umreti, nego na domači zemlji, spomnil me je blagovoljno gospod Fr. Podkrajšek, načelnik postaji na Savi, kratkega sestavka g. V. K. v »Ljublj. Zvon«-u l. 1882, str. 696 sl., z napisom: »Dva verza Preširnova«. Tam je na koncu sestavka čitati, da so nekatere Sibile jako dolgo živele. Eritrejska Sibila je bila od Apolona toliko dnij življenja prejela, kolikor je bilo peska na obrežju njene domovine, toda s tem pogojem, da zapusti domovino in nikdar več ne vidi rodne zemlje. Šla je torej v Kume v Sp. Italiji in živela ondu neskončno dolgo, da si je naposled sama želela smrti in jo našla po pismu, ki je bilo s prstjo iz njene domovine zapečateno. (Preller, Röm. Myth. str. 266.) Pis.

Ilirstvo pa Slovenci.

(*Književno-povestniška črtica. — Spisal* ***Andrej Fékonja.***)

(Konec.)

Razven tega je tudi politiško strahovanje v Slovencih posebno od l. 1841. zaduševalo razvitek ilirske ideje. Kako so nekatera poglavarstva pri nas tedaj gledala na ljudi, ki so se navduševali in delali za ilirstvo, o tem naj tu navedem, kar pripoveduje naš »Ilir«, St. Vraz. Piše v Zagrebu 14. dec. l. 1841. (ilir.): »Našel sem tukaj pri mojem prihodu mnoge liste, iz katerih sem razbral, da na-me ne pazi samo Štajer, temveč vsa gornja Ilirija — dà pač ves v državni razdelitvi znani ‚Innerösterreich'. V Koroški — Celovcu — so že dva bogoslovca pred policijski sod pozvali, za katera so zvedeli, da sta z menoj v pismeni zvezi. Iz današnjega jednega lista sem zvedel, da je neki Bezirkscomissär iz Celjskega okraja okrajnemu upraviteljstvu objavil, da sem pri njem bil z dr. Kočevarjem v nekakšni, kakor on pravi, čudni obleki, razširjajoč nekakšne pesme med ljudstvom. (Jaz sem upravo tedaj imel pri sebi Vukovo Bečko

izdavo Srbskih národnih pésem, katere je visokoučeni v svoji službeni gorečnosti presodil Bog zna za kako revolucijonarne). V Ljubljani — poleg jednega pisma — opozoril je gospod direktor tamkajšnjega semenišča one bogoslovce, za katere zna, da sem občil ž njimi, da vsak list njemu izročé, ki ga bodo od mene prejeli. . . . Jaz sem prišel v Kranjsko, Koroško in Štajersko, da tam národne pesme in običaje preiščem in popišem; a zloba ali glupost, to je tako obrnila, da sem jaz prišel med narod Bog zná kakšne pesme sejat. Glej ti majestetnega zločinstva! Da znate, kako nam je germanizem naklonjen, sklepati morete iz tega, da v denuncijaciji med ostalim i to stoji: ‚er kommt über die Gränze um dem anstrebenden Illyrismus Anhänger zu suchen‘. Torej je ilirščina zločinstvo, ali nekaj takšnega, iz česar zločinstvo izhaja.«

Leta 1843. so si osnovali Slovenci v Ljubljani še svoj časopis: »Kmetijſke in rokodelſke Novize, na ſvitlobo dane od z. k. krajnſke kmetijſke drushbe, v red devane od dohtarja Janeza Bleiweisa« — v starem črkopisu in pokrajinskem narečju. »Namen, cilj in konec teh novic« je bil »namreč poduk in napeljevanje kmetovavcov in obrtnikov ali rokodelcev si svoj stan kolikor mogoče zboljšati; ne pa dobićke z njimi iskati, pa tudi ne samo krajnšine učiti, ali krajnski jezik čistiti. V pomanjkanji krajnskih besedí si bomo enako Rimcam, Nemcam, tudi Čeham, Rusam, Poljakam ptuje besede sposodili. Vsakkteri poduk v čistenju jezika ali v drugi reči nas bode razveselil, in nam za znaminje veljal, da se te novice prijaznih deležnikov razveselé.« In že v 4. listu javlja uredništvo: »Z veseljam na znanje damo, de se je zgodilo, kar smo vošili: namreč de so té novice ne samo v naši deželi (Kranjski), ampak tudi na Štajerskim, Koroškim, Goriškim, Teržaškim, Horvaškim in cló v Dalmacii veliko prijatlov našle«, ter se »tako v vse naše sosédne dežele razširile«. — Tako so se torej okolo »Novic« vse bolj zaporedoma zbirali pisatelji iz vseh pokrajin slovenskih, kar urednik sam naravnost oglaša l. 1846. 2: »Z radostjo in ponosam zamoremo reči, de so vsi slavni slovenski pisatelji tudi pisatelji Novic« — katere sedaj res niso več pisale »ne za Gorence, ne za Dolence samo, ampak za Slovence« (1844. 42). V naslednjem času je bilo, zlasti l. 1848., utemeljenih v Sloveniji več listov za razne stroke. Razmere so se v Slovencih izpremenile povsodi; nastali so v obče drugi nazori, drugačne potrebe in drugačna teženja. Razven jedinega Stanka Vraza so popustili vsi našinci in nekdaj navdušeni »Iliri« drug za drugim hrvato-srbščino ter so zopet pisali slovenski. In »ilirska ideja« je v Slovencih prenehala.

Pač so bile uprav »Novice« — kakor zopet določno pravi dr. J. Bleiweis 1851. 53 — »polagama stopaje, brez hrupa, brez sile, brez vojske naš sedanji občji pravopis po Slovenskim vpeljale«, in so tudi »s podporo rodoljubov še marsikaj doveršile v pravo vzajemnost in slogo«, ker so »pilile in gladile slovenski jezik in ga marljivo množile z dobrim blagam svojih slovanskih bratov«.

A to je tudi glavni — o čemer še končno besedo —

Ilirstva slovenski uspeh.

Hrvaško-ilirski pisatelj A. Tkalčević je rekel v »Danici ilirski« 1847. 52 govoreč o napredku v književni slogi med Hrvati, Srbi in Slovenci, o poslednjih to-le: »Ako me pitaš za Slovence, velim ti, da niti najljutji neprijatelj tajiti ne

može njihovo oko iste sloge nastojanje. Tà što da kaže organički naš pravopis, koga su obieručke primili i posvud razprostranili? Što čisto ilirske rieči (besede), kojimi su svoje ponjemčene zamienili. Što plemenita na slogu nagovaranja i uputjivanje na srbske narodne pjesme i novine hrvatske? Što nastojanje, o kom smo vjerodostno obavieštjeni, u domaće krugove uvesti naš književni jezik? Doista sliep mora da je ili pakostan (hudoben), tko to ne uvidja!«

Brez sledú in upliva torej vendar-le ni bilo ono ilirsko gibanje v književnosti slovenski. Ilirstvo je da pač imelo na Slovence dober upliv tedaj in ima do nas blagodejno moč i sedaj, a to po pravopisu in po jeziku.

Novi, organiški, t. j. ustrojni, glasu prikladni pravopis, po prireditelju

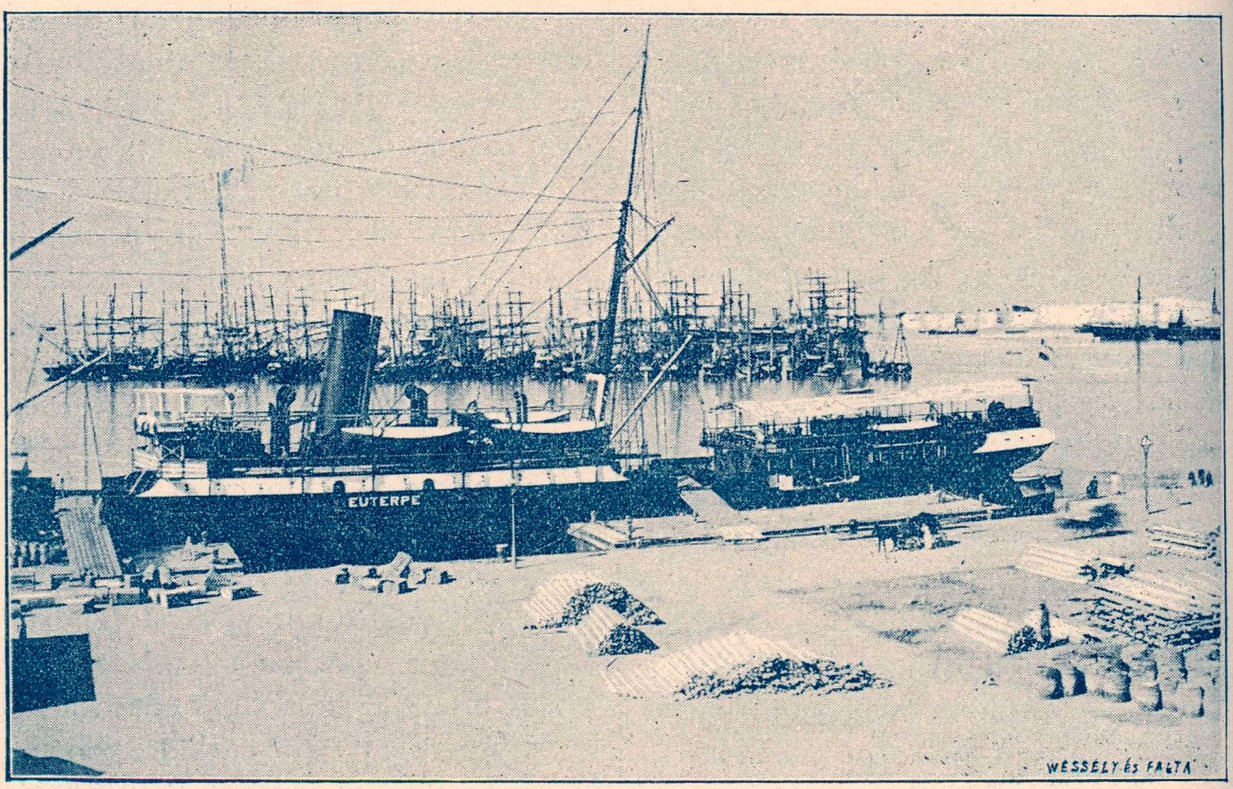

Ladije v aleksandrijski luki.
(Po fotografiji Al. Beer-a.)

Gaju imenovan »gajica«, dobil je uprav z uplivom ilirstva dično mesto v knjigi slovenski. Prva slovenska knjižica, tiskana v ilirskem pravopisu, bile so Vrazove »Národne pèsni« slovenske l. 1839. Zatem tri knjižice v Ljubljani izdane po Andr. Smolétu: »Varh«, »Veseli dan« in »Pesme V. Vodnika« l. 1840. Občo veljavo pak si je ilirski pravopis v Slovencih pridobil po »Novicah«, katere so ga uvele polagoma zlasti od leta 1845., vendar brez znakov *ć* in *č*. Z Gajevim pravopisom je bila tedaj izrinjena res že zastarela pisava Bohoričeva iz l. 1584., kakor tudi končno odstranjen nesrečni črkopisni izdelek Dajnkov (l. 1824.) in Metelkov (l. 1825.), da so s tem bili po pismu zjedinjeni Slovenci med seboj.

Nadalje pak je »gajica« pravopisno zvezala tudi Slovence s Hrvati. Dokler so se pisale in tiskale slovenske knjige v stari »bohoričici«, bil jim je (po izrazu Vrazovem) »zapréčen put u srédnje

i dolnje predĕle ilirske, kao i u ostale slavjanske pokrajine« ; a z novim pravopisom Gajevim stopili smo Slovenci (kar je že tudi povedal Bleiweis l. 1846.) »v kolo z drugimi Slovani, de oni naše, mi pa njih bukve lahko beremo«. V prvi vrsti in neposredno smo stopili v tako književno kolo, kakor rečeno, uprav z najbližjimi brati Hrvati; o čemer je pripomnil tudi Fr. Kurelac v svojih »Slovih nad grobom Lj. Gaja« rekoč, da je to »ono presrětno jedinstvo pravopisno u Latinske polovice (Hrvatske) ter u iste susědne bratje Slovenske, koje i sad (aj) na kupu nas drži moralnom i književnom«. — Pravopis ilirski je torej prvi korak k vzajemnosti in književni jedinosti južnih Slovanov.

Drugi korak k jugoslovanski zajednici književni, namerjani po »ilirstvu«,

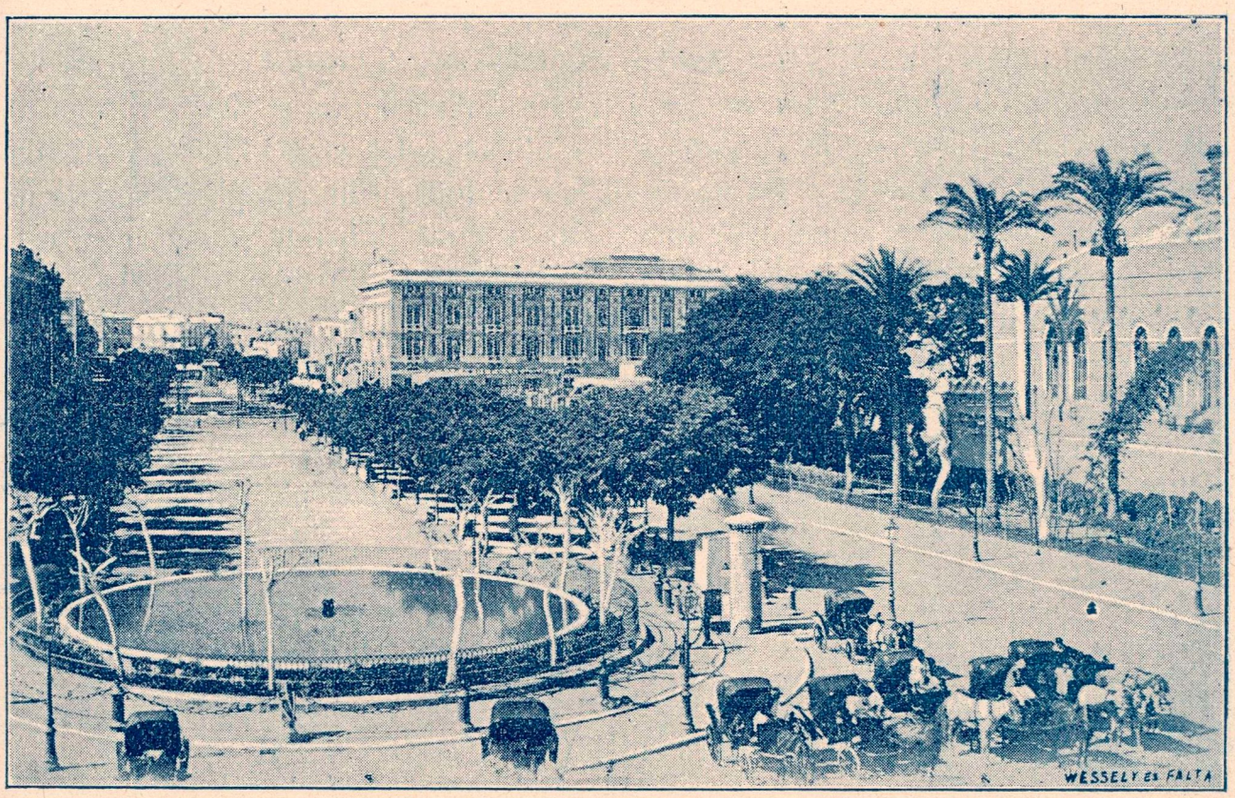

Mehemet-Alijev trg v Aleksandriji.
(Po fotografiji Al. Beer-a.)

pak je jezik. »Prava namera slavjansko-ilirskega književestva« gledé gornjih Ilirov, t. j. Slovencev, bila je, kakor piše omenjeni »Ilir iz Kranjske« Kobe l. c.: »da bi slovensko podnariečje, koje je po duhovnicih i učiteljih, koji mu ili dosta viešti ne bijahu, ili ga pako po njemačkom jeziku slikovahu, dosti od svoje prve izvornosti, žalibože izgubilo, po pravoj, slavjanskomu duhu prikladnoj, izobraženosti u slavjansko-ilirsko, kao rieka u more, polagano slivalo.« No, že ista »Danica ilirska« (l. 1847., 3) je hvalila v tem obziru »Novic« urednika dr. J. Bleiweisa »na njegovom trudu, kojim se« — veli »medju ostalim stara (ima skrb), da stanovnike u ondašnjih pokrajinah (t. j. slovenskih) malo po malo priuči k našem općem književnom jeziku (misli »ilirskemu«) ili barem pobudi ljubav k njemu. Ne samo što je primio podpunoma naš organički pravopis, nego uvodi malo po malo i sve naše (namreč ilirske) tehničke izraze i

one rieči (besede) slavjanskoga koriena, mjesto kojih su se dosada Slovenci po njemštini izopačenimi nakaradami (marogami) služiti morali, a sve to čini tolikom vieštinom, da još nije naišao na nikakove prepreke, nego da je ovo njegovo liepo nastojanje već obće odobrenje u njegovoj domovini steklo.« Tako ilirski list.

Akopram Slovenci baš hrvaško-srbskega narečja niso vzprejeli za književni jezik svoj, — kakor so to bili na Gajev poziv storili njegovi Kajkavci — vendar so se isti od one dobe sèm vse bolj bližali v knjigi Hrvatom in Srbom. S pomočjo »ilirščine« se je naša slovenščina precèj očistila germanizmov in v obče tujega življa ter se dosta obogatila s pristnim blagom slovanskim. Dandanes se upotrebljuje v slovenskih spisih množina besed, posebno znanstvenih, katere smo si izposodili Slovenci od bratov istorodnih, Hrvatov, oziroma Srbov, nekdanjih »Ilirov«, ali v povse izvorni obliki, ali pa v prikrojeni našim posebnostim. Istina je, kar pravi Janko Pajk v »Zori« 1876., 2: »Če pogledamo na naš sedanji parlamentarični, vojaški, uradniški, novinarski jezik, sploh na tehnologični del našega slovarja, ni li vse polno in živo ilirskih izrazov?« Da! Le prispodobimo samo n. pr. prve letnike »Novic« s sedanjimi tečaji naših listov — kolika razlika, kolik napredek v jeziku! Tam »kranjski«, tu Hrvatom umevni čisti slovenski jezik. A to nam je vsekakor na korist. Zakaj to ni samo velik napredek v naši književnosti, temveč je tudi vedno krepkeja vez vsemu duševnemu življenju Slovencev z ostalimi Slovani.

In tako se prvotna ideja Ilirstva v Slovencih vsejednako zmerom oživlja in le vse to bolj vresničuje. Za njo vojujejo i sedaj vsi razborni, srcem čuteči in umom misleči pisatelji slovenski.

Angelj varih novomašniku.

Odcvèla dôba Ti mladosti,
Ves čas sem zvest Ti bil vodnik:
Bil priča Tvoje sem radosti,
V nevarnosti bil pomočnik.

Skrbí otroka ne težé nič,
Mladina hodi sredi rož,
Ti bil otrok si, bil mladenič,
A zdaj v življenje stopaš mož.

Še bolj Ti treba svetov mojih,
Ko drugim bodeš kažipot.
Budíl, krepíl Te v vseh bom bojih,
Sam hodil Ti ne boš nikód.

A Ti presegel mene v slavi,
Jaz nimam teh oblastij dveh:
Ti dar daríl boš nekdanji,
Ti grešnikom odpuščal greh.

Otrokom oče izročenim —
Na desni Tvoji bil sem prej:
A z mašnikom blagoslovljenim
Na levi hodil bom poslej.

Fr. Krek.

Slovstvo.

Slovensko slovstvo.

»Junaki.« Spisal slovenski mladini Franc Hubad, c. k. gimnazijski profesor. II. knjižica. S petimi podobami. V Ljubljani. Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda«. 1892. 8°. Str. 100. Snopič nevezan stane 30 kr., vezan 35 kr.; 100 izvodov nevezanih stane 25, vezanih pa 30 gld. — To je že 7. zvezek v »knjižnici sv. Cirila in Metoda«, ki je vrgla že marsikako dobro zrno na slovensko slovstveno polje. Gospod prof. Hubad opisuje, kakor v prvem zvezku »Junakov«, tudi tukaj najprej slovenske, pa tudi druge junake in junakinje, katerih vzgled naj bi vzbujal mladino za junaška dela, za ljubezen do ožje, in zlasti še širše avstrijske domovine. To delo je po svojem značaju vrlo »patrijotično«; iz te knjige lahko razvidi čitatelj in lahko razvidi gosposka, da goji res avstrijsko-patrijotične namene naša družba sv. Cirila in Metoda. Na misel mi je prihajalo, kar sem čital v Amicisovem »Cuore« o laških vzornikih, ko sem čul iz Hubadove knjige o naših vrlih, nedosežnih junakih. Zdi se, kakor bi bil naš pisatelj iz omenjene knjige povzel uprav ono navdušenje za domovino in ono mično pisavo, s katero si je pridobil laški pisatelj toliko veljavo. A kar smo omenili o prvem zvezku, omenjamo tudi tukaj, da mladina pač ne more umeti vseh onih vojaških stvarij, izrazov in pojmov, katerih je toliko v knjigi. Ako more pisatelj s te strani svoj prihodnji (III.) zvezek izpopolniti, opisovanje nekoliko lože, rekel bi, bolj otroško in preprosto osnovati, naj ne prezre te naše želje, ker njegova knjižica bi s tem pridobila prav mnogo.

Knjiga nam predočuje 29 junakov, oziroma vojaških činov, izmed katerih se je večina vršila na bojiščih. Gospod pisatelj ni pozabil niti duhovskega stanú, niti nežnega spola. Srčna Kraševka in pogumna mlada Skaručanka bodeta čitatelju trdno ostali v spominu.

Pisavo smo imenovali mično, jezik smemo v obče imenovati pravilen. dasi ima nekatere — ne vem ali nedostatnosti, ali samo — posebnosti. Pisatelj piše »prijatelja« in »prijatla«; dasi je oboje opravičeno, vendar kaže, da ne rabimo druge oblike v pismenem jeziku. Tu pa tam smo opazili še druge nedoslednosti, ki so pač po nekoliko tudi tiskarski pogreški. Slovenske pisatelje v obče treba vljudno prositi, naj pazijo bolj na rabo enklitik. Zakaj neki pišejo: »Na Erdeljskem živela je.«? Slovenska stava je: »Na E. je živela« itd. »Po drv« ne govorimo, ampak »po drva«. Dovolj! Omenjamo rajši, da ima knjiga pet slik, dobro izbranih, a slabo natisnjenih. Radi priznavamo vodstvu dobro voljo in požrtvovalnost, a s slikami so posebne težave. Najbolj se je posrečila slika na str. 31.: »Gorenjska ženitovanjska noša.«

»Junaki« v II. zv. so vredni, da jih književna ocena priporoča. Dr. Fr. L.

»Zemljepis za meščanske šole in višje razrede ljudskih šol« spisal Fr. Orožen, profesor na c. kr. učiteljišči v Ljubljani. Prvi del. S 13 slikami. V Ljubljani. 1891. Tiskal in založil R. Milic.

Vnanja oblika te knjižice je lična, zastran papirja in tiska nimamo ničesar reči. A drugače moramo soditi o njeni vsebini. Gospod pisatelj razpravlja nekoliko iz zvezdoznanskega, o najvažnejših pojmih iz prirodoznanskega, o poglavitnih pojmih iz državoznanskega zemljepisa in o zemljinah. Zemljine se vrsté: Evropa, Afrika, Azija, Avstralija, Amerika. Več in tehtnejših razlogov je za razdelitev: Evropa, Azija, Afrika, Amerika, Avstralija. Evropa je domovina najbolj razvitih in najomikanejših narodov; Evropa ima najslavnejšo zgodovino; iz Evrope se je širila in se širi omika, gmotno in duševno napredovanje po ostalih zemljinah; Evropi je odmeril Stvarnik najkrasnejši in za razvitek človeški najpripravniši prostor na svetu ter jo oblagodaril z brezštevilnimi dobrinami. Da naj pri razdelitvi drugo mesto v vsaki zemljepisni knjigi zavzema Azija, uči nas zgodovina o človeškem rodu. Azija je rojstveni kraj prvega človeka in Rešitelja človeškega rodú; iz Azije so dobile druge zemljine svoje prve naselnike; Azija je največja zemljina ter ima največ prebivalcev. Z Azijo v tesni zvezi je Afrika, bodisi gledé na zgodovino, bodisi gledé na zemljepisno lego. Starodavni zemljepisci govoré najpoprej o Evropi in Aziji, Afriki odločili so tretje mesto; Afrika je izmed vseh zemljin najmanj razviti svetovni del; notranji deli Afrike so se jeli omikanemu svetu odpirati še le v najnovejšem času. Da gospod pisatelj stavi Avstralijo pred Ameriko, ne zdi se nam povsem opravičeno. Ameriko je odkril Evropcem Kr. Kolumb l. 1492., Avstralijo pa Nizozemci še le v 17. veku; Amerika sama zavzema vso zapadno polobloo, ostale zemljine skup pa vshodno; gledé na velikost, razprostranost in kulturni razvoj se Avstralija ne more meriti z Ameriko. Še mnogo drugih razlogov bi lahko navedli proti razdelitvi pisateljevi. — Oglejmo si sedaj tudi vsebino posameznih delov. Na prvi strani nam gosp. pisatelj sicer pové, kaj obsega pojem »vesoljni svet«, ali stvar sama ni povsem logično razložena. — Na str. 18. se ne strinjamo do cela s pisateljem, ki piše: »Voda pada iz oblakov kot dež (sneg, toča, rosa, slana) na zemljo.« Da rosa in slana ne padata iz oblakov, to je znana stvar. — Str. 25 čitamo: »Taka ledena dolina se imenuje ledenik.« Učenci bi težko dobili pravi pojem o ledeniku, če bi ga jim le tako razlagali, kakor ga razlaga gospod pisatelj. — V predgovoru piše gospod pisatelj: »Uravnal sem knjigo natanko po učnih načrtih osmorazrednih ljudskih šol na Kranjskem.« Ali učni načrti uprav le to zahtevajo, kar je napisal gospod pisatelj v svoji knjižici, ne bomo preiskovali; toliko pa smemo trditi, da so se semtertje za razumovanje potrebne stvari izpustile. Na str. 1 govori pisatelj o obzoru, a razlike med pravim in navadnim obzorom iščeš zaman. — Str. 8—9 piše gospod

pisatelj »10 × 10 = 100«, pa ne pristavi, da to računanje velja za sobna tla, katerih dolgost in širokost sta si jednaki. — Str. 22. stojé besede: »Po vodi premočena tla, kjer se voda ne more odtekati, imenuje se močvirje (Sumpf, Moor).« Tu bi bilo umestno že zaradi ljubljanskega barja razložiti, kaj je barje ali mahovje (Morast).

Pri knjigopisju je treba rabiti vselej dobre zanesljive vire in ne prezirati novih iznajdeb. To, kar uči gospod Jesenko o Uralo-baltiškem in Uralo-karpatskem hrbtu, uči tudi gosp. Orožen na str. 31. pišoč: »Uralo-baltiški in Uralo-karpatski hrbet delita nižino na tri dele.« Ta razdelitev se ne vjema z najnovejšimi znanstvenimi nazori. — Str. 38. čitamo: »Od Črnega morja proti zahodu se vleče gorovje Balkan, iz kterega teče reka Isker v Dunav.« Isker ne teče iz Balkana, ampak izvira izpod gorovja Rilo. Drugih večjih rek na polotoku balkanskem gospod pisatelj ne omenja. Tudi se ne skladam z gospodom pisateljem, ki str. 52. piše » . . . do pogorja Libanon, kjer izvira . . . Jordan.« Reka Jordan ima svoje vire v gorovju Antilibanonu. — Str. 24. stoji pisano, da je o dvanajsti uri najtoplejše. A izkušnja in knjige nas učé, da toplota pride do najvišje stopinje med drugo in tretjo uro popoldne. Str. 19. čitamo: »Vrste peščenih gričev ob obali so sipine.« Izraz »sipina« (Düne) naj se rabi rajši za nemški »Sandbank« (prim. Jesenkov zemljepis za I. gimn. razred). Nemški izraz »Düne« slovenimo bolje z besedo »peščenik« (peščenica). Sipine (Dünen) se ne nahajajo samo ob obrežju, ampak tudi na otokih, po pustinjah in puščavah (Ogrsko, Sáhara, Gobi itd.). — Str. 42. bi rajši čitali »po zelenicah«, kakor »v zelenicah«. — Str. 35. je pisano »München (Monakovo)«, »Dresden (Draždane)« mesto »Monakovo (München), Draždane (Dresden).« — Na str. 37. bi se bil izraz »glavno mesto« lahko okrajšal. — Tudi o zemljepisnih slikah bi se dalo marsikaj reči. Zemljepisne slike — risanje je velevažno za zemljepisni pouk. Važne gore in reke naj se ne izpuščajo iz slike, tek reke naj se proti izlivu riše debeleje, kakor pri izviru itd.

Gospod pisatelj se je trudil natanko po učnem načrtu sestaviti šolsko knjigo. Omenili pa smo nekaj nedostatkov, ne da bi veljavo knjigi kratili ali nje vrednost zmanjševali, marveč, da nekoliko pripomoremo do večje natančnosti in temeljitosti, do večje popolnosti v bodočem drugem natisku in pa izpolnimo dolžnost kritike. Knjigi sami pa želimo, da bi uspešno širila zemljepisno znanje med našo mladino. J. Jenko.

»**Življenje in delovanje rajnega gospoda Martina Skubica**«, častnega kanonika, dekana in župnika ribniškega, knezoškofovskega konzistorijalnega svetovalca, viteza Franc-Jožefovega reda, itd. Opisal dr. Jožef Lesar. V Ljubljani. 1892. Založila ribniška farna cerkev. — Natisnili J. Blasnika nasledniki. 8°. Str. 69. Cena 30 kr. — Gospod pisatelj te knjižice piše v »Predgovoru«: »Naprošen po preč. gosp. kanoniku L. Jeranu sestavil sem za »Zgodnjo Danico« črtice iz življenja in delovanja zaslužnega kanonika in dekana Martina Skubica, umrlega v Ribnici 9. aprila l. 1891. Ker se je pa tu in tam izražala želja, naj bi se one črtice, objavljene v »Danici« l. 1892. v številkah 16—38 ponatisnile, in zlasti ker je naročil sedanji ribniški dekan, veleč. gospod Martin Povše, ribniškim faranom v spomin svojemu predniku nekaj izvodov teh črtic, radovoljno ustrežem s pričujočim ponatisom javljenim željam.«

Tako se je rodila mala knjiga o vrlem duhovniku in slovenskem rodoljubu. Ne samo njegovi župljani in njega znanci, tudi drugi čitatelji se bodo mudili z veseljem med vrsticami, katere je v njegov spomin sestavil marljivi in pokojniku iz srca udani župljan. Življenjepis je natančno in skrbno napisan, vmes pa so vpleteni razni spomini ali premisleki v bralčev prid. Opisovanje je vsestransko, vabljivo in lahko. Dasi ocenjevalec ne more podatkov samih preiskovati, vendar vé, da so popolnoma zanesljivi, ker jih je natančno preiskal in iz virov zajel gospod pisatelj sam.

Knjižica pa nima samo pomena, ker je življenjepis zaslužnega moža, ampak tudi, ker je dobršen kos zgodovine naših kranjskih župnij, ki naj bi se kmalu izpopolnile tudi z zgodovino znamenite ribniške župnije, ali morebiti celó dekanije. Ali ne bi utegnil gospod življenjepisec sam lotiti se tega dela, ki bode v slavo ljubljanski vladikovini in njegovim rojakom?

Pisava je v knjižici skrbna in se ravna deloma po pisavi »Zgodnje Danice«. Na čelu ima to delo — kolikor moremo soditi — dobro zadeto sliko pokojnega dekana. Narisana je v Pragi in natisnjena v »Katol. Tiskarni«. Dr. Fr. L.

»**Stara Božja pot Marije Device v nebo vzete**« na Dobrovi pri Ljubljani. Spisal Anton Lesjak, dobrovski kapelan. Z dovoljenjem visokočast. knezoškofijstva ljubljanskega. V Ljubljani. Založil pisatelj. — Tisk J. Blasnika naslednikov. 12°. Str. 80. Cena 15 kr. — Tudi ta knjižica je ponatis iz »Zg. Danice«. Opisuje v poljudno-pobožnem duhu zgodovino dobrovske božje poti od najstarejših časov do danes. Seveda je iz prvih časov le malo trdnih virov, vendar je izvestno vsaj toliko, da je božja pot jako stara, res — če smemo reči — starosta med našimi svetimi kraji. Knjižica ni namenjena učenim preiskovalcem in čitateljem, ampak pobožnemu ljudstvu, božjepotnikom, ki prihajajo po letu v obilnem številu na Dobrovo. Prav zato smemo nekoliko zatisniti oko gledé na doslednost v pisavi, zlasti pa, ker je knjižica ponatis iz časopisa, v katerem se prvotna pisava kolikor toliko predéla. Tako se je godilo i tukaj. — Da damo tudi par nasvètov za prihodnji drugi natisek, želimo, da bi izostali predolgi naslovi umrlih dostojanstvenikov, bodisi cerkvenih ali svetnih. Nam se zdé okorni in nerodni, in težka je taka pisava, kakor — — »že prej imenovani prevzvišeni knezoškof grof Attems«. Mož je res »prevzvišen«, ako je v nebesih. Tudi pri živih osebah se morajo rabiti taki spoštljivi pridevki umno in zmerno. Potem želimo nekaj slik povzetih iz sedanjih razmer, zakaj slika, ki je pred naslovom knjižice, dasi lepa, je zastarela. Naposled želimo še jednotno in dosledno pisavo.

Dodajamo pa željo, kakoršno smo povedali že v oceni prejšnje knjige. Gospod pisatelj, ki je preiskal vire za zgodovino božje poti, spiše naj nam tudi zgodovino lepe dobrovske župnije. Da je temu delu kos, in da ima tudi veselje za to, pokazalo je to njegovo prvo delce, kateremu naj kot marljivi delavec doda še mnogo drugih. Dr. Fr. L.

V založbi Giontini-jevi so izšle te štiri povesti:

»**Peter Prostak.**« Povest. Spisal Fr. Hoffmann. S štirimi jeklorezi. V Ljubljani. Založil Janez Giontini. 1892. 12°. Str. 80. Cena trdo vezanemu zvezku 40 kr. — Povest opisuje, kako je mladenič preprostega (Prostak!) duha šel k angleški mornarici, kako so ga Francozi na obrežju ujeli in zaprli, kako mu je pa pogumen tovariš pomagal uiti in naposled ž njim srečno prišel v domovino. — Povest je vseskozi zanimiva. Nekatere stvari so za našo mladino nekoliko tuje. Sicer pa bode povest kazala mladini, koliko dosezamo s pogumom, hladnokrvnostjo in stanovitnostjo.

»**Kako vzgaja usoda.**« — Ta 82 stranij obsezajoča povest je prejšnji po vnanji obliki jednaka. Vsebina pa nam kaže mladega plemiča, Bogomira, ki je udan neukrotljivi nagli jezi in katerega je bil s preveliko dobroto razvadil najbolj njegov stric, grof Roman. A grof umrè, njegov brat se polasti posestva in Bogomir gré od hiše, predno so našli oporoko grofovo, v kateri je bil postavil Bogomirja za dediča. Huda usoda stiska mladeniča tako, da se popolnoma omehča in predrugači. Poboljšan pride domov in tu dobi oporoko, po njej pa tudi stričevo posestvo. — Ta povest je pisana jako mično s krepkimi potezami. Zato je primerna mladini, ki se bode ž njo dobro zabavala.

»**Bog pomaga.**« — Vsa povest pojasnjuje rek, ki je izbran za naslov. Oče Koren je s svojo družino vred poštenjak in neomahljiv značaj. A razne izkušnje pridejo nadenj, ki ga pa ne odvrnejo od prave poti; niti denar, niti obeti ga ne premotijo. V najhujših stiskah zaupa trdno Bogu, ki mu tudi obilno poplača njegovo nenavadno zvestobo. — To povest preveva blagi duh krščanskega zaupanja, predočuje se vzvišen vzgled moške značajnosti, zaradi tega bode mladini mnogo koristila.

»**Kar Bog stori, vse prav stori.**« Tudi ta povest pojasnjuje navedeni rek — naslov. Gospod Strnad je izgubil po nesreči skoro vse svoje veliko bogastvo. Zaradi tega gré v Ameriko, da bi si vnovič pridobil potrebnega imetja, svojo ženo pa s sinom Milanom pusti za potrebo preskrbljeno v nekem domačem mestu. A ta dva izgubita poslednji ostanek imetja in prideta v največjo revščino, kar se ju usmili čudni gospod Sever. Sreča se je zasukala, Milan dobi zaradi svojih odličnih zmožnostij dobro službo v trgovini, prebije hudo preskušnjo in izkušnjo, a kmalu potem objame vrnivšega se in obogatelega očeta. — Pripovedovanje nas zanima neprestano, smer je blažilna, zato je tudi ta povest ugodna mlademu duhu.

Vse štiri povesti imajo poleg imenovanih podrobnostij, iste velikosti in zunanje oblike, tudi to skupno svojstvo, da so od istega pisatelja in — kolikor moremo soditi — od istega prelagatelja. Ker so Hoffmannove nemške povesti gotovo nekoliko znane večini naših čitateljev, ni nam treba o njih govoriti. Za slovenske prevode so imenovane štiri dobro izbrane in le želimo, da bi izbiral gospod prelagatelj i nadalje, ako namerja to zbirko še pomnožiti.

Hvalno omenjamo, da je pisava v prevodih lepa in pravilna, jezik skoro izboren. Želeli bi le še, da bi se prevod gibal slobodneje, zakaj tu pa tam se nekoliko spominjamo nemškega izvirnika, nemških izrazov. Pisava za mladino bodi gladka in lahka. Sicer se pa lahko reče, da je ta pravilnost v jeziku med knjižicami jednake vrste nekaka izjema. Izraz »brez vsake nezgode« se mi ne zdi po duhu slovenskem, marveč dovolj je samo »brez nezgode«.

Kajpada bi želeli mnogo bolj, da bi mogli tako in še dvakrat bolj hvaliti izvirna dela; tudi si ne moremo kaj, da ne bi prosili založnika, naj si pridobiva in naj izdaje izvirne povesti jednake vrste, tem bolj, ker je Hoffmann protestant in se v njegovih spisih ne nahaja nič specifično-katoliškega. Vendar se izražajo v mnogih spisih določno krščanske resnice in dobri nazori: Zato bodo naši mladini ugajali in koristili tudi ti prevodi in zato so vredni, da smo jih ocenili obširneje.

»**Občni zemljevid Kranjske.**« Po uradnem gradivu z označenjem okrajnih glavarstev in davkarskih okrajev ter razvrstitve ljubljanske škofije izdala in narisala Emilij Jahnz in Ferd. pl. Genzić. Merilo 1 : 300.000. Ljubljana 1892. Komisijsko založništvo Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Kamnotiskarnica Julija Hühna v Zagrebu. Cena 80 kr. — Umevno je, da se v tako delo rade vrinejo male pomote. V obče pa moramo namen, uredbo, obliko tega zemljevida le hvaliti in zato ga tudi priporočamo rojakom. Šolam in uradom je posebno ugoden. Imena so čisto slovenska, da je ta zemljevid res slovenski zemljevid. Na ta način bi se polagoma odvadili pačiti s ponemčevanjem naša domača krajevna imena. Dr. Fr. L.

Hrvaško slovstvo.

»**Cesarizam i bizantinstvo.**« (Konec.) Kako se je to zgodilo, kako se je razkol širil in utrjeval, to je znano iz zgodovine. Papeži so se trudili, da bi se poravnal razkol, toda zaman. Bizantinski napuh je priznaval prvenstvo rimske cerkve le takrat, kadar mu je bil Turek za petami, ali se je nadejal dobička. — Ko se je na florentinskem zboru z velikim trudom in z mnogimi žrtvami delo zjedinjenja približevalo h kraju, hotel je cesar kar na mah vse raztrgati in se vrniti v Carigrad. Zakaj? Zato, ker je bil njegov napuh razžaljen s tem, da mu papeževi služabniki niso pustili s konjem stopiti v dvorano med zbrane očete. — Kaj naj človek poreče na tako lahkomiselnost in ošabnost? In ko je malo pred padom Carigrada papežev legat v cerkvi sv. Sofije proglasil jedinstvo in z grškimi duhovniki opravljal službo božjo, zapustilo je

ljudstvo cerkev, »ker je od prekletih heretikov omadeževana in ker se v njej ne opravlja sveta maša, ampak žrtva Apolonu!« Razkačeno ljudstvo je preklinjalo Latince in govorilo, da rajše vidi turški turban v Carigradu, kakor papeževo tijaro. Ta želja se jim je izpolnila. Dné 29. majnika l. 1453. je padel Carigrad v roke sultanu Mohamedu II. Kakor valovje je drlo ljudstvo v »krivoversko« cerkev sv. Sofije in vpilo za pomoč, toda pomoč ni prišla od zgoraj; — šiba božja dolgo prizanaša, a njeni udarci so strašni, kadar pride dan plačila. — Za grško cerkev so nastali žalostni časi: njeni najvišji poglavarji, carigrajski patrijarhi, so odslej slepo orodje brezvestnega Turka, katero mu večkrat prav dobro služi za odiranje podložnih narodov, kar nam najlepše svedoči novejša zgodovina Bolgarov in Grkov.

V 26. poglavju nam podaje pisatelj sliko strašnega robstva carigrajske cerkve pod turško vlado: patrijarški prestol se je prodajal; kdor je Turku bolje plačal, ta je bil patrijarh; podložni škofje so morali tudi kupovati svoje stolice in mu še vrh tega plačevati masten davek. Škofje so pa nižji duhovščini nalagali neznosna bremena, ta je pa zopet ubogi raji izsesavala kri. Najhujše je grška duhovščina zatirala bolgarski narod, hoteč mu zatreti vsako duševno in gmotno moč, vzeti mu jezik in ga popolnoma pogrčiti.

Carigrajski patrijarh ni dolgo užival svoje oblasti nad izhodom, dandanes je njegova oblast le senca, in še to izgubi, ko Turku v Evropi izginejo tla pod nogami. Težišče »pravoslavne« cerkve je dandanes v Rusiji; ruska cerkev je planet, krog katerega se sučejo druge cerkve kot trabanti, od njene usode zavisi usoda drugih cerkvâ. Ruski narod je prevzel nalogo, katero je previdnost božja nekdaj namenila Grkom, to namreč, da privêde izhodno cerkev zopet v krilo prave Kristusove cerkve. V 27, 28. poglavju in v »završetku« govori o naukih izhodne cerkve, o nekaterih razlikah med zahodno in izhodno cerkvijo ter posebej opisuje stanje ruske cerkve. V teh točkah se pisatelj ozira na mnenja raznih pisateljev, ker se ne strinjajo vsi (tudi katoliški ne) v tem, koliko je izhodna cerkev odstopila od nauka rimske cerkve. Dokazuje, kako se izhodna cerkev vedno bolj približuje kalvinskim in protestantovskim zmotam, ker nima dovolj moči, da bi poruvala s svoje njive škodljivi plevel.

Tudi se ne strinja pisatelj z onimi, ki mislijo, da ni daleč čas, ko se Rusija, in ž njo druge cerkve povrnejo v naročje rimske cerkve. Pisatelj pač prav misli in pritrditi mu moramo gledé na zgodovino in današnje stanje onih cerkvâ. Dokler se ne izpremeni v Rusiji politični sistem, ni upati, da bi prišlo do zjedinenja; ko bi tudi prišlo, bilo bi to delo cezarizma in njegove politike — poslopje, zidano na pesku. — Toda Bogu ni nič nemogoče.

To je tedaj kratek obseg tega imenitnega dela, ki je doslej jedino te vrste med katoliškimi Slovani. Nevtrudljivemu pisatelju moramo biti hvaležni za ta dar, s katerim nam je tako učeno, natančno in nepristrano razvil zamotano in pereče vprašanje, ki je velikega pomena za slovanstvo. Tudi nasprotnik mu mora priznati, da ga pri sestavljanju ni vodila strast in pristranost, ampak čista ljubezen do resnice. V pripovedovanju pisatelj vendar ni mrzel kakor kamen, ampak vidi se, da živo čuti globoko rano, ki jo je vsekal razkol krščanstvu in posebej slovanstvu. S kakim zanimanjem je sestavljal svoje delo, spričuje to, da je nalašč potoval v Italijo, da bi sam pregledal izvirne spise florentinskega zbora, ki se tičejo unije. — Tvarine ni zajemal samo iz gotovih zgodovinskih del, ampak je prebrskal celo kopo starejših zahodnih in izhodnih virov. Cena II. zvezku je ista kakor I. t. j. za naročnike 2 gl., za druge pa 3 gl. Komur je mogoče, naj žrtvuje 6 gl. za to veliko in redko delo, ki bi bilo na čast vsakemu, tudi svetovnemu slovstvu. F

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1891.

Omenjamo kratko še poslednjo knjigo »Mat. Hrv.« za l. 1891., namreč prevodov grških in rimskih klasikov zvezek deseti: »**Plutarhovi izabrani životopisi**« znamenitih Grka i Rimljana. Dio drugi. Životopisi znamenitih Rimljana. Preveo, uvod i bilješke napisao Stjepan Senc. 8°. Str. 332. Cena za ude 1 gld., za neude 1 gld. 50 kr. — Knjiga obsega te življenjepise: »Gaj Marcije Koriolan, Marko Katon, Tiberije Grakho, Gaj Grakho, Lucije Kornelije Sula, Ciceron, Cezar.« Na koncu knjige so »bilješke«. — Plutarhovi življenjepisi so bili največjim možem prijetno in vspodbudno berilo. Res je zanimivo, dasi ne povsem kritično, njegovo pripovedovanje. Zato je prav primerno, da jih je dala »Matica Hrvatska« na svetlo, zakaj umevni so bolj, kakor mnogi drugi stari spisi, navadnemu čitatelju. Gosp. St. Senca prevod je lahek in umeven; čitatelj se ne izpodtika nad tujimi izrazi in besedami. Po naših mislih je ta prevod prav dragocen člen v lepi kiti starih klasikov, katere tako umno in stanovitno podaje »Matica« svojemu narodu.

Le nekako mimogredé moremo izpregovoriti o dveh drugih delih.

»**Sinda.**« Pjesan iz hrvatske prošlosti. Spjevao Božidar Kukuljević Sakcinski. Zagreb. Dionička Tiskara. 1891. 8°. Str. 91. Za naslovno stranjo čitamo; »Uspomeni premiloga otca svoga Ivana Kukuljevića Sakcinskoga posvećuje pjesnik.« Iz tega vidimo, da je pesnik tega speva sin znanega hrv. pisatelja, katerega smrt smo tudi v tem listu naznanili. Predmet temu eposu je povzet iz bojev Hrvatov (in Ogrov) s Tatari, ko je prišlo do bitve »na grobničkom polju« ali bolj resnično: v dalmatinskem Podgorju. O duhu pesmi pričajo vrstice:

Hrabri, gle, Hrvati
Za svetu vjeru i slobodu tvoju
U psoglavačkom užasnome boju
Ko lavovi su boriti se znali
Dok narodi su tvoji mirno spâli!
Hrvate poštuj čovjek, sviete holi,
Da ne bje njih: proždrieše te Mongoli.

»**Grof Paližna.**« Drama u pet činova. Napisao Stjepan Miletić. U Zagrebu Knjižara Dioničke Tiskare. 1892. 8°. Str. 154. Cena 60 kr. — Iz »Vienca« v posebni knjigi natisnjena je posvečena dr. Milivoju Šrepel-u. Duh te drame nam povsem ne ugaja.

Češko slovstvo.

»**Jindřich Urban.**« Drama iz praškega življenja v štirih dejanjih. Spisal Fr. Ruth. Upravil režisér I. Seifert. Podajemo vsebino tega dela, da spoznajo čitatelji duha naše dramatike.

Prvo dejanje nam predstavlja g. Jindřicha Urbana, moža inteligentnega, bogatega meščana praškega in njegovo mlado soprogo, katero si je — revno sicer, pa izredno lepo — izbral pred osmimi leti za tovarišico. Imata tri otroke. Mlada žena se izneveri soprogu, prodá jedno hišo brez njegove vednosti in zbeži z zapeljivcem tedaj, ko odide g. Urban zvečer po svoji navadi v gostilno. — Drugo dejanje. Dvajset let pozneje. Bedna krčma: v njej razuzdanost, pijančevanje. Od zadaj so naravnani sodi z žganjem, zraven njih pa leži in sedi po klopeh druhal zanemarjenih človeških postav v revne cunje zavitih. V kotu brenka nekdo na polomljeno harfo, drugi pa pojó in plešejo. Prihaja nov gost, od vseh stranij ga radostno pozdravljajo: »Gospod baron, gospod baron!« Postarani, zmršani mož z zabuhlim obrazom vstopi — to je nekdanji Urban. S pravo zlobnostjo gleda svoj bedni stan. Jedina želja njegova je, da bi srečal roparja žene in sreče svoje in ga ubil. V krčmo pride še drug gost — drugim jednak — ravnokar izpuščeni kaznjenec. Iz pripovedovanja njegovega spozná Urban zapeljivca svoje žene, plane nadenj, vrže ga ob tla in umoril bi ga, ko bi drugi ne branili. Urbana zadene kap. — Dejanje tretje in četrto. Revno stanovanje Urbanovo. Pri njem je le hči, ker se sin ne zmeni za očeta. Nagloma se prikaže sestradana, upadena žena Urbanova. Sedaj bi vsakdo pričakoval, da ji odpusté oče in otroci in da se mir povrne v rodbino, pa zaman. Pesnik končava dramo s tem, da zapeljivec zastrupi sebe in zapeljanko.

Taka je ta moderna drama. Pisatelj pač ni obogatil dramatičnega polja z lepim idealnim umotvorom, marveč iskal je le »efekta«.

Fr. L—r.

»**Sirotám příbramským.**« Izdali češki umetniki v prospeh ostalih po žrtvah katastrofe. V Pragi julija meseca 1892.

Majnikova katastrofa v Přibramu je pretresla Čehe in vso Avstrijo. Koliko sirot, vdov in starih roditeljev objokuje in bode oplakovalo predraga srca! Koliko gladnih, praznih rok je stezalo svoje roke za žrtvami v črni jami! Toda »Čechové jsou národ dobrý!« pel je že pred 70 leti K. H. Mácha. In ko je letela tužna novica po čeških pokrajinah, odpirale so se povsodi roke, da bi z obilimi prispevki olajšale vsaj glad in bêdo. Prispela je na pomoč vsa češka javnost, posamičniki, korporacije, občine, dežele in država, in ti so storili svojo milosrčno dolžnost v obili meri.

Takoj po nesreči so sklenili v Pragi češki umetelniki in pisatelji, da priredé v prospeh nesrečnih družin dragocen in krasen »spominski list«. Tako so tudi storili. V istini lep list, in še lepši namen njegov! Priznavam, da so v poslednji dobi izgubili spominski listi veljavo, pač zbok tega, ker se zlorabijo. Kjer je kako društvo pilo v jedni gostilni pivo, kjer se je kak Sokol krepil petnajst let, kjer se je v čitalnici ali besedi čitalo dvajset let, izdali so »spominski list«, ki je javaljne vreden, da se o njem govori in piše.

Naš »List« obseza štiri tiskane pôle, in zeló spominja lista »Narod sobě«. Toda kak je razloček! V prvem je vse veselo, zrcáli se navdušenost in ponos nad dovršeno zgradbo »Narodnega gledališča«. Tu je vse mrklo in tožno. V listu je zbranih 40 pesnij, 79 aforizmov in krajših črtic v prozi, štiri glasbene skladbe in 52 slik, in vse je lepo mojstersko urejeno v celoto. Na čelu publikaciji stoji prekrasen obraz Jeneweinove sohe sv. Vaclava, onega svetnika, kateremu že stoletja peva pobožni češki ljud: »Nedej zahynouti nám u budoucim«. Za obrazom sledi narodna Pesem »Mučedníci« Avg. Evg. Mužíka, v kateri veje močno duh milosrčnosti in prave pobožnosti. »Ne mrtvim, živim treba vzduha, utehe; kar živim podarite, dali ste mrtvim!« kliče pesnik po domovini. Dalje sledé še v bogatem toku pesniški prispevki, proze in risarije. Veliko ljubezni, navdušenosti in usmiljenosti je tu izražene! Prve umetelske veličine so tu storile svojo dolžnost: da bi se njih prispevek premenil v zlato, ki naj lajša bêdo! Koliko je tu číslanih, znanih imen! Najstarejši češki slovstveniki so si podali roke z najmlajšimi k umetelskemu delu, saj: »Umění stírá slzy« (umetelnost briše solze), kakor pravi F. Šubert, vodja češkega gledališča, v svojem aforizmu.

Čitajoč ta list, čutimo njegov vzvišeni pomen. Tak nagrobni spomenik ni bil postavljen ni knezom, ni večjim gospodom, kakor s tem delom preprostim ljudem, ki so umrli pri težavnem delu. Umetelnost češka pa je tudi izpolnila dolžnost svojo. In kaj hočem tebi reči, ljubi čitatelj? Imaš li 50 novčičev in 10 za pošto, idi in stori tudi ti delo bratovske ljubezni.

A. Sušnik.

»**Náš Domov.**« Obrazkový časopis zabavný a poučný pro lid. Ročnik I. Redaktor Jan Janča. Předplácí se na čtvrť roku 60 kr., na půl roku 1 gl. 20 kr., na rok 2 gl. 40 kr. Jednotlivá čísla po 10 kr. Vychází vždy 1. a 15. dne v měsíci. Redakce a administrace v Olomouci, Blažejské náměstí č. 5. — Ta list izhaja od novega leta dvakrat na mesec na jedni poli. Podoben je našemu listu. Omenjamo pa samo to: Dasi je češki list manjši (dve pôli na mesec), dasi ima dosti slabejšo zunanjo obliko, vendar ni dosti cenejši. In (pozor!) uredništvo še prosi in nabira radovoljnih prispevkov za češki list. Takó bogati Čeh! In mi Slovenci . . .? Dr. Fr. L.

Razne stvari.

»Galileo Galilei« (str. 433). Dné 8. januvarja leta 1642. je umrl »oče sedanje fizike«, Galileo Galilei. Ker se njegovo ime pogostokrat imenuje, in ker so njegove zasluge za fiziko in astronomijo res velike, hoteli smo se ga spomniti, predno poteče letošnje leto. A človek komaj vé, katera je njegova prava slika. Naša ni posebno lepa, to je res, a natančno je narisana po nekem znanstvenem delu. »Illustrierte Zeitung« je tudi objavila sliko, lepšo od naše, a v tem podobno, da kaže moža nekam ostrega, hudega. In tak je bil v istini Galilei-jev značaj. Njegova ostrost in trdost je bila kriva, da je imel nekoliko nasprotnikov; nakopal si je celó obsodbo sv. oficija. Kako se je godilo vse to, razložili bi radi čitateljem, čim najprej bode dopuščal prostor. — »Jurija Šubic-a« portret (str. 436). Tako se je narisal naš Jurij sam, ker naša slika je posneta natančno po njegovi. — Naslednja slika na str. 437. nam kaže »Jurija na mrtvaškem odru«. Tudi ta slika ni posebno lepa. A naj pomislijo čitatelji, da lepota in natančnost se ne dasta vselej združiti. Upam pa, da je oboje spojeno v sliki na str. 439., ki kaže »Jurija pri bosenski vojni pošti.« Jurij je na desni strani ogledovalčevi. Zamišljeno sedí na nekem jerbasu in piše ali riše. Ta slika bode ohranila spomin Jurijevega trpljenja v Bosni še poznim rodovom. — »Deklice z Madagaskarja« (str. 457). Take so v nekem ženskem zavodu, kjer jih je naslikal (po svoje) fotograf. — »Pogled na Budišin od zahoda« (str. 465). Kje je Budišin? Malokdo vé to. A če povemo, da je Budišin isto, kar »Bautzen«, takoj se zjasni onemu, ki čita in se uči le nemški. Budišin je glavno mesto gorenjih Lužic, kjer bivajo slovanski Lužičani, ki so sedaj od leta 1815. pod prusko vlado. Mesto je jako lepo in ima sedaj kakih 15.000 prebivalcev; na gradu, ki se vidi na levi strani slike, bivali so nekdaj večkrat češki kralji. O priliki, če bode več prostora, kaj več o Lužicah in Lužičanih. — »Ladije v aleksandrijski luki« (str. 474). Slika pojasnjuje nekoliko, kar smo pisali na str. 36. tega letnika. Jednako smo omenili »Mehemet-Alijev trg« (slika na str. 475.) na strani 229. Izvirnika za sliki na str. 436. in 437. nam je posodil gospod ravnatelj Ivan Šubic, za na str. 439. pokojnikov brat Valentin; angelja pa, ki se hoče danes prikupiti čitateljem s slikami, narisal je vrli naš sotrudnik gospod Henrik Dejak. Hvala!

Popravek in dostavek.

Na strani 433. omenjeni Globočnik ni ‚dr.'; mesto tega čitaj: ‚Ant.' Izostala je izmed Jurijevih navedenih slik **Žal. Mati božja**', ki je sedaj v župni cerkvi na Poljanah. O njej povemo več posebej.

Znameniti grobovi. Mat. Majar Ziljski.

Dokler ne objavimo obširnejšega spisa o tem znamenitem in nenavadnem možu, zadostuj naš »Počivaj v miru!« ki ga kličemo vrlemu Slovanu in častitemu rojaku v zlato Prago, kjer počivajo njegove kosti od začetka avgusta. Umrl je pri bratih Čehih dné 31. julija. Pozna ga vsak zaveden Slovenec.

Janko Kamenar. Hrvatje so izgubili vrlo moč v pesništvu in znanstvu. Dné 11. septembra je umrl J. Kamenar, profesor gimnazije v Gospiću. Svoje pesmi je priobčeval v »Viencu« od l. 1877.; peval je lirične pesmi v nekako tužnem duhu.

Narodno blago.

Nekoliko belokranjskih vraž in praznih ver.

II.[1])

Duhoven, ki mašuje na sv. večer o polnoči, ne smé potegniti, ko bere evangelij, mašne knjige k sebi zato, da potem toča ne pobije po fari.

Na Štefanje poberó z mize vse mrvine (drobtine) in jih shranijo. Ako krava ne more teliti, dadó ji za orehovo lupino teh mrvin. Za tem teleti.

Na sv. Pavla izpreobrnjenje ne vozijo, da blago ne oboli.

O svečnici pade prva iskra v zemljo.

Na Valentinovo je prvi spomladni dan.

Ako se na pustni torek hiša večkrat pomete, bode debelejša repa. Smeti pa vrzi na razpotja, potem ne bo bolh v hiši. Ta dan ne daj kokošim nič jesti, da ne bodo potem čez leto požrešne. Turšico, katero si ostavil za seme, robkaj (ruči) ta dan, potem ti bo dobro rodila. Iv. Š.

[1]) Gl. „Dom in Svet" 1889., str. 50.

Izdaje in urejuje dr. Fr. Lampe. Tiska »Katoliška Tiskarna«.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Predno se lotim drugega vprašanja o naši pisavi, náte pismo, katero nam je poslal iz Trsta neki »Feodor, lista slavnega uredništva stanovitni čitatelj in štovatelj«! Ker je pismo litografovano, sodim, da je poslal jednake izvode tudi drugim urednikom. A, ker se pismo vjema z našim razgovarjanjem, objavljamo je tukaj celo. Glasi se tako-le:

Slavno-isto blagovoli prebrati in uvažiti te-le resnice:

a) Nedovršni glagoli konstruirajo se v futuru vselej in povsod s pomožnim glagolom »biti« n. pr. v nedeljo bomo brali, v sredo bomo orali itd. Proti duhu slovanščine je torej pisava, navadna še dandanes n. pr. v nedeljo beremo, v sredo orjemo itd.;

b) dovršni glagoli imajo sicer obliko prezenta, ali njih pomen je futuren, — in v prezentu mogó služiti izključno le kakor prezens historičen n. pr. »stori v imeni božjem križ« kar znači: »storil je v imeni božjem križ«.

Do jedra kriva je torej raba nedovršniga glagola v prezentnem pomeni, n. pr. v stavkah: to-

Krištof Kolumb.
V spomin 400letnice odkritja Amerike.

ženec prizna, sodnik določi, kupec kupi, itd., kajti slična dejanja izražati je nedovršnikom n. pr. toženec priznava, sodnik določa, kupec kupuje itd.

c) V označevanje futura ne potrebujô dovršni glagoli nikdar in nikder pomožnega glagola »biti«.

Povse neslovanska je torej pisava s pomožnim tem glagolom n. pr v stavkih (ali stavkah) zbor se bo sešel, kralj bo prišel z vojniki (ali vojnikami), duhovnik bo stopil, odpovedal se bom hudiču itd.

Skrajni čas je, odpraviti za vselej tako barbarščino, kajti enakim stavkom glasiti se je načinom, glasečim se v vseh druzih slovanskih narečjah in po nekatere kraje tudi še na Slovenskem tako-le: zbor se snide, kralj pride z vojnikami (ali vojniki), duhovnik stopi, odpovem se hudiču itd.

Branja, učenja in uvaženja dostojna je v tem oziru gosp. Bežkova razprava, priobčena v lanskem »Ljubljanskem zvonu«. Blagovoli jo uvažiti slavno uredništvo.

Glagoli pozvati, oprostiti, obstati, pristati, ogrnoti glasé se v nedovršniku: pozavati, opraščati, obstajati, pristajati, ogračati, nikakor pa ne, kakor se navadno piše: pozivati, (kar je le prvatizen), oprostovati ali oproščati, obstojati, pristopati, ogrinjati.

Prosim ponižno oproščenja. Nikdar ne bi se bil oglasil, da ne bi v mislih imel slovanske knjižne vzajemnosti.

Danes ne dostavljamo tem besedam nič drugega, kakor prošnjo do čitateljev, naj sami o njih sodijo. Poleg resničnih in dobrih opazek, katere pa pozna vsak veščˇ slovenski čitatelj in pisatelj, ponuja nam nasvete in oblike, katerih nikakor ne odobrujemo, in ki le kažejo, kam pride naša slovenska pisava, ako dela jezik vsakdo na svojo roko. (Dalje.)

Krištof Kolumb. Prav te mesece se spominjamo po vsem svetu moža, ki je odkril »novi svet«, Ameriko. V časopisih, na shodih, v slavnostih, v pismih, v govorih imenujejo svetni in cerkveni poglavarji ime ubogega nekdanjega mornarja, poznejšega admirala in podkralja Kolumba. Rodil se je v Genovi na Laškem okoli leta 1456. in se pisal: Christoforo Colombo, pozneje pa, ko je stopil v špansko službo, Christobal Colon. Po mnogih težavah je mogel odriniti dné 3. avgusta l. 1492. iz Palos-a (na Španskem) s tremi malimi ladijami z namenom, da bi prišel v Indijo. A ni prišel v Indijo, ampak dospel je dné 12. oktobra na otok Guanahani (San Salvador), odkril potem otoka Kubo in Haiti in tako pokazal Evropcem pot v Ameriko.

Vsi zgodovinarji se strinjajo v tem, da je bil Kolumb blagega značaja, poleg tega vstrajen in pogumen. Ko bi ne bil tak, nikdar bi ne bil prišel do svojega zmotra. Bil je tudi pobožen mož, ud tretjega reda, in storili so se bili že koraki v ta namen, da bi ga proglasili za svetnika. A ta misel se menda ne bode zvršila, ker pač ni dovolj gradiva za potrebne dokaze. Žal, da nimamo zanesljive slike Krištofa Kolumba. Kar podajemo danes čitateljem, povzeli smo od drugodi brez odgovornosti in pričevanja, da je bil res čisto tak. Bodi pa vsaj nekaj, da po svoje poslavimo spomin slavnega Kolumba.

Prošnja.

Potujoč po domovini sem naletel večkrat na razne lepe slike, katere sem si izprosil v porabo za »Dom in Svet«. Koliko blaga je pa še skritega in neznanega! Najvljudneje prosim, naj mi dopošiljajo prijatelji domovine (če tudi niso listu prijazni) take slike, da jih polagoma objavim v čast Slovencem. Najljubše so mi pokrajinske slike in portreti mož, vzlasti Slovencev in drugih Slovanov. Prosim, da bi mi rodoljubi vsaj poročali, ako so tu in tam kaj zasledili.

Kdor hoče tako uredniku pomóči, kaže pravo domoljubje — v dejanju. Da, »Dom in Svet« pozná nekaj prijateljev domače umetnosti, ki so mu posodili svoje zbirke in mu vneli pogum za domovinsko delo. A takih je — malo, malo.

Vse stroške itd. rad povrnem. Posebno rad postrežem z letnikom II. in IV. našega lista kot nagrado za take in jednake usluge.

Za čast Božjo! Za čast mile naše domovine!

Urednik.